

ORIZONT

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

2017

NR. 2 (1618)

ANUL XXIX

1 LEU

www.revistaorizont.ro

2

© RENÉE RENARD

EPISTOLAR UNIVERSITAR EUGEN TODORAN

TIMIȘOARA
CAPITALĂ
EUROPEANĂ
A CULTURII

ALEXANDRU POTCOAVĂ ȘI AI LUI

CORNEL UNGUREANU

1. MITTELEUROPA PERIFERIILOR

Țin foarte mult la volumul meu *Mittleeuropa periferiilor*, cu studii despre Krleza, Crnjanski, Ivo Andrić, Vasko Popa, scrise un pic mai devreme de 1990. Fiecare era, pentru mine, un reper al devenirii culturii iugoslave. Mi se părea că Europa Centrală se putea defini și prin ei. Abia mai târziu – cartea mi-a apărut în anul 2000, după ce am publicat alte studii despre literaturile Europei Centrale – mi-am dat seama că ei (și alții, sârbi, croați, cehi, slovaci, bosniaci, bucovineni, bănățeni) ar putea defini Mittleeuropa periferiilor. Krleza era croat, Andrić, bosniac, Crnjanski, sârb, Vasko Popa, sârbo-român. Cartea trebuia regândită, iar un șir de romane de Rebreanu, Agârbiceanu de odinioară, de Sorin Titel, Radu Mares, Mihai Sin, Viorel Marineasa, Daniel Vighi, Radu Pavel Gheo de "azi" pot să mă ajute să închei cum se cuvine *Mittleeuropa periferiilor*.

2. JURNALE FANTASMATICE, VECHI ȘI NOI

Jurnalul fantasmatic al lui Tudor Crețu, cu o desfășurare furtunoasă, nu e primul "jurnal fantasmatic" din literatura timișoreană. Să fie *Pavel și ai lui* de Alexandru Potcoavă (Brumar, 2005) tot un "jurnal fantasmatic"? Îl citesc cu întârziere și cu surpriza de a descoperi în paginile lui prieteni, cunoscuți, foști colegi, locuri pe unde am trecut și eu. Locuri care își au cărțile, legendele și eroii lor. Alexandru Potcoavă le-a citit și citează amplu, după cum citează cu iubire din documentele familiei. Pavel și ai lui se *îmbracă pentru festin în hainele de fiecare zi* e un subtitlu lămuritor: "hainele de lucru de fiecare zi" ilustrează un program – o poetică – ilustrată în ultimul său volum de poezii, *Într-o zi nu ne vom mai recunoaște*.

Istoria literară realizată de Alexandru Potcoavă în admirabilul său roman poate fi citită și de mine cu uimire. Cu Pavel Ciobanu, personajul care deschide traseele românești am fost coleg de liceu, pe urmă l-am întâlnit de mai multe ori la Băile Herculane, unde Pavel Ciobanu era șeful Casei de Cultură și, mi se pare, directorul bibliotecii. Și, de ce nu, dirijor al evenimentelor culturale din Stațiune. Alexandru Potcoavă îi descoperă cărți, premii, acțiuni intelectuale cu ecou. E om important al locului – nu doar director. Este etnograf de seamă, ne atrage atenția romancierul.

E un proces de magnifiere? N-am citit eu cărțile cele de cuviință? Drumurile viitorului romancier (poet) străbat orașul și încearcă să-i descifreze reperele. Un reper important e librăria lui Sabin Opreanu (poet al ofensivei optzeciste, zicem noi), de unde tânărul se aprovizionează cu cărți. Ne relatează și despre "vila conteselor", care găzduia un scriitor – scriitor neatent față de contese. Să numim scriitorul – Ioan Florian Panduru – un autor pe care trebuie să-l reținem pentru prozele și piesele sale consacrate satului bănățean. Cum se va fi purtat romancierul Panduru cu prințesele? Mai multe pagini sunt consacrate poetului Nicolae de Popa. Nicolae Popa (sau Nicolae de Popa, cu sublinierea apartenenței aristocratice) a fost un admirabil coleg al nostru, poet, plastician. Poetul și plasticianul se povestește pe larg romancierului: e, ca și Alexandru Potcoavă, un bun povestitor, recunoaștem. Trecerea prin boema locului, dar și prin satele de munte ale Banatului,

haiducia cu "Pavel și ai săi" aparțin altui roman – romanul formării unui scriitor.

Câți scriitori dau de știre despre Banat în *Pavel și ai lui*? Cum arată Băile Herculane în romanul lui Alexandru Potcoavă? Scriind despre *Jurnalele* lui Tata Oancea, editate cu atenție de Vasile Bogdan, numeam rostul scrisului în civilizația rurală. A satului "bătrân". Petru E. Oance, Tata Oancea își obligă fiii să țină jurnal, să-și scrie zilnic întâmplările, așa cum și le scria și el. Scrisul însemna înnobilare. Cel-care-scrie nu mai era "om al pământului" – scrisul îl definea pe altă treaptă socială. În Mittleeuropa periferiilor, cartografiată de Alexandru Potcoavă, familiile din cutare sat se înrudesesc cu familiile Banatului aflate la o oarecare distanță, dar care vorbesc nemțește și sârbește.

Câteva pagini de corespondență sunt în limba germană, iar autorul nu crede de cuviință să le traducă pentru cititorul necunoscător de limba germană. Scrisul înobilează, se poate altfel? De reținut e și subtitlul cărții – explicație importantă: Pavel și ai lui se *îmbracă pentru festin în hainele de fiecare zi*. Romanul e al cotidianului, "festinul" este asumarea condiției de scriitor. Excepțional mi se pare finalul: autorul înșiruiește cuvintele cheie, "temele" cărții: "...Nicolae Stoica de Hațeg, Casa de Cultură, Vila Elisbeta, eu, tu, Sissi, râu, hotel, stradă, castani, autobuzul, roșu, alb, festinul, *unchiule Pavel, cât am așteptat să te revăd*".

L-a revăzut pe unchiul său, scriind. Cărțile Mittleeuropa periferiilor numesc un dezastru. Și se sfârșesc cu o crimă sau cu un șir de crime. Cu o ucidere sau cu o sinucidere. Romanul "experimental" al lui Alexandru Potcoavă numește o înviere. O "înviere" numește și poezia lui, *Într-o zi nu ne vom mai recunoaște*.

3. ALTE PERSONAJE, ALTE POEME

Trebuie să recunosc că am cunoscut multe dintre personajele rescrise de Alexandru Potcoavă. Fac parte din viața literară a

orașului. Sunt biografiile celor pe care i-a cunoscut, îi recunoaște fiindcă... fiindcă el, poetul, trebuie să rămână cu ei. Sau, cum scrie în pagina inaugurală – un fel de motto. De explicație: "arte poetice chirii manifeste/ necrologuri și alte asemenea/ cred în prieteni și ei/ treaba lor în ce cred/ oricum/ în oglinda retrovizoare/ viața și moartea se uită/ ca aiuritele la mine/ ca ameteștele se/ țin în brațe pe mijlocul șoselei/ în timp ce mă îndepărtez în viteză de/ amândouă și mă doare fix undeva cine/ înaintea mea vopsește la nesfârșit/ linia continuă".

Amplul poem *Eminescu* deschide volumul, urmat de "anii formării", de *petre stoica* ("sînt cum în mine plămîni/ se desfac ca două aripi violete de înger/ când prind sub ele fumul țigării/ și zboară fără a ști una de alta/ de înger când eu mă așez în fotoliu/ și-mi văd de moarte și simt"). *bunaru* poate fi o rescriere a narațiunii *Pavel și ai lui*: "îți găsesc oricând/ și cu ochii închiși/ ultimele bufnițe rămase/ în oraș puținele giruete/ îmi amintesc de copilăria de/ lângă depoul de tramvaie/ țigani din fabric ce m-au/ aruncat în bega să-nvâț să/ nnot sau să mă înec/ bătașii din cartier cu care-am/ boxat până mi-am rupt nasul/ și-am auzit de prevert/

prieteni ce ne strîngeam prin/ birturi să ne scriem poeziile/ și-n cimitire sau subsoluri/ să le citim cu voce tare/ doar între noi/ îi văd pe toți ca atunci/ între timp au închis ochii/ și m-au găsit pe mine/ urma să scape umbra".

Cum "urma scapă umbra? Cititorul trebuie să-și amintească de faptul că poetul Eugen Bunaru a condus cenaclul Casei studenților două decenii, că a fost (este) alături de tânăra literatură a ținutului. Și alături de cei care, între timp, au devenit "umbre". Cum se moare în poezie, cum "viața și moartea se uită/ ca aiuritele la mine" arată poemele numite *chichere*. Sau *dero*. Cum arată biografiile?

Într-o zi nu ne vom recunoaște e o carte a istoriei și a post-istoriei literaturii. Prefixul *post-* guvernează un șir de programe ale ultimelor promoții literare. Dacă Alexandru Mușina statua antropocentrismul, Radu Săplăcan voia să tempereze avântul imaginativ. *Mizeria imaginației* era eseul său program. Antropocentrismul lui Alexandru Potcoavă e tandru, cu momente reflexive de intensitate neobișnuită. Imaginația sa nu e "mizerabilă", ea dă sens proiectului cultural. Chiar în post-istorie.

KARAOKE ADRIAN BODNARU

**Și eu am luptat pentru o lege a ninsorii:
trebuia protejată această resursă
ce dispărea sub privirile noastre
ca o bibliotecă
din cauza împrumuturilor.**

**Nu am făcut-o singur,
ci alături de marile mulțimi
din viața mea de noapte cu noapte:
era de-ajuns să mă așez în stânga sus pe prima zăpadă
ca să fiu urmat fără nicio greșeală.**

**Ne purtam împreună ca un tiraj interzis:
amenințam că mai bine ne lăsăm topiți pe loc,
decît să cădem în mâinile străinilor.**

**Le păream de plumb celor chemați să ne ridice,
la fel cum se-ntâmpla în libertate,
dar noi credeam că suntem făcuți din soldăței,
și nici măcar părinții nu puteau
să ne-aducă pe lume.**

**Legea a intrat în vigoare mai devreme decît speram:
pedepsele pentru deținerea pe umeri
a fulgilor în case încălzite
mergeau până la vechimea integrală.**

**Așa am avut iarnă în toată țara
și ne-am păstrat independența față de vechea Franță,
fără să scriem la lumânare
un cuvânt măcar
înghețat
despre noi.**

**Până la urmă
s-au primit puține sentințe după legea mea,
și acelea, de la șapte la trei după-masă,
dar mi-am câștigat reputația de apărător,
de toamna târziu până primăvara devreme.**

**Vara însă eram din nou adolescentul cu vocație fluvială:
treceam printre maluri severe cu brio,
cu mări și oceane de bursă;
tăcerea mi se acoperea cu broboane de sudoare mari
cât niturile epavelor din orgoliu,
dar se vedea că absolvisem cursul unui râu în alb,
de departe.**

bana(R)t

CORINA NANI

Cea dintâi pasiune a Corinei Nani a fost grafica și cu ajutorul ei îmbină atent fie digital, fie direct pe pânză forme și culori pentru a da viață unor trupuri. Acestea parcă dansează între detaliile arhitecturale ale orașului. Formele geometrice circulare înveselesc fațada unei clădiri istorice ce intră într-un joc naiv și pune petele de culoare în mișcare. O dată pe an, Corina este organizatorul festivalului de artă

stradală FISART, unde, alături de artiști din America Latină, Statele Unite și Europa, regenerează clădirile uitate ale orașului prin pete de culoare.

CLAUDIA BUCSAI

TRUMPIC ÎNGRIJORAT. CHIAR MAI MULT. MARCEL TOLCEA

1. Nu mă pricep la politică în general, darămite la politica americană. Dacă mă pricepeam, eram de mult în PSD, PNL, PMP sau chiar în USR. Așa, am rămas un fraier pe care continui să îl admir, cu excepția zilelor de salariu. Dar nu despre mine va fi vorba aici, ci despre ceea ce se vede în discursul de investitură al Dlui Trump. (Observați că nu prea e domnit ipochimenul.)

Așadar, în ciuda faptului că l-am preferat fiindcă este republican, cu acel prilej am constatat că Președintele Trump a vorbit nu de la înălțimea Statelor Unite, ci asemenea unui președinte de 90-60-90 cm al Sloveniei. O țară superbă și care, iată, dă o Primă Doamnă imediat observabilă. De ce cred eu că Trump a vorbit asemenea unui președinte al Sloveniei? Fiindcă mesajul său a fost unul adresat americanului de Colorado, Idaho, New Mexico, ce ignoră lumea. Deci și pe noi. Putin și iubitorii Păcii Mondiale vor dansa ce știu mai bine: step by step peste noi. Sper două-trei lucruri: SUA să rămână "Jandarmul Lumii", și nu Cocoșul cu ochii la pungă. Sper asta fiindcă, fără SUA, Drepturile Omului — oriunde în lume — ar fi rămas o glumă pe placul tuturor celor care visează să îi bage la bulău pe disidenți, homosexuali, transsexuali, stângaci, minoritarii de orice rit. Evident, sunt sufocat de corectitudinea politică, dar mă simt foarte bine într-o asemenea companie cu care pot glumi doar. Nu contesta. Fiindcă, fără ei, lumea ar fi mai măloasă.

2. Oameni asemenea lui Trump, în opinia mea, distrug mult mai mult iluziile decât distrug incapabili de felul lui Obama. Ba chiar pun în evidență, valorizează în regimul reflectării distale (prin intermediar) eșecuri din "egeria" Obama. O să spuneți că SUA sunt departe de noi și că o politică bâlbăită la Casa Albă se aude cvasicoerent la București. Nu e așa! Trump a devenit deja caricatura detestabilă și ridicolă (pleonasm!) a refuzului "corectitudinii politice". Și, dacă îmi permiteți o paralelă aborigenă, e un fel de eșec mai ridicol până și decât cel al lui Emil Constantinescu în, evident, România.

Nu îmi invocați, cu amabilitate, efectul NATO, vă rog! Politicienii dau bani aici, și nu invers!

RECENZII: VOIVODEVILUL ÎN MUNTENIA SECOLULUI AL XVIII-LEA, DE ANTOANETA TRĂSNEA-VIRILIO CALIN-ANDREI MIHĂILESCU

Să considerăm monografia istorică a doamnei profesoare Trăsnea-Virilio drept un studiu important, ar fi insuficient și nedrept. Pregătirea volumului i-a luat autoarei două decenii de muncă susținută, și i-a cerut nu puține sacrificii familiale de-a lungul deselor navete și al studiului epuizant în arhivele prăfuite și dezorganizate ale Munteniei. Avem de-a face, deci, cu un studiu epocal (apărut la Editura Otto, București, 2017; 875 de pagini). Doar câteva articole, și acelea scurte și foarte parțial documentate, au fost publicate anterior despre voivodevil (v. Giurescu [1991]; Giurescu & Giurescu [1994]; și Boia [1997; 2002; 2003; 2007; 2011 și în curs de apariție]), toate lucrări introductive sau/ și de popularizare. Reamintim cititorilor că nimic nu a putut fi publicat despre acest subiect tabu înainte de 1990, astfel încât volumul doamnei Trăsnea-Virilio umple un gol considerabil în istoriografia modernității.

Voivodevilul unește viața cu arta venind din ambele direcții "și pornind în cel puțin trei sensuri diferite: viața e artă; arta e o formă a vieții; stăpînul este mereu aici", scrie autoarea (p. 27). Structural, voivodevilul are patru acte: (1) Se adună norii; (2) Preluarea sceptrului de la Poartă; (3) Folosirea lui în Muntenia; (4) Nunta Prințului cu domnița Muntenia și carnavalul subsecvent. Toate textele și reprezentările voivodevilistice dintre 1714 și sfîrșitul setecento-ului urmează această ordine fără abatere. Personajele sînt, în afara Prințului, fie alegorice (Sublimul Baboi, domnița Muntenia, Adevărul, Curia, Minciuna, Atîteastîrnitorul, Șomoiogul, Scena), registu ce a supraviețuit secolului al XVII-lea, fie teatrului carnavalesc cu măști (Turhat, Ibovnix, Îtariotul, Caustria, Zgîmboii), contemporan vogii comediei dell'arte atît în Italia, cît și în occident.

Golul lăsat în teatrul magic prin moartea lui Shakespeare după scrierea *Furtunii*, și, în cel alegorico-politic, de interdicția impusă lui Calderón de a mai scrie piese ca *Viața e vis*, este reparat "cu vîrf și îndesat" (p. 81) de succesul extraordinar al voivodevilului

muntenesc, spectacol cvasi-continuu, "în timpul căruia toată țara devenea o scenă proaspăt curățată" (p. 122). Autoarea consideră că vitalitatea acestui gen "e la fel de constitutivă lumii sale, precum sărbătorile ,Corpus Christi' îi erau celei medievale tîrzii în occident: pe cînd cele din urmă legau puterile seculară și religioasă, voivodevilul face din artă o politică pentru viitor, dînd astfel pildă caldă generațiilor ce vor veni" (p. 12). Ca atare, genul este eclectic și purificarea aristoteliană are loc nu la sfîrșitul piesei, ci tot timpul (de pildă, la puparea Curiei, repetat perfomată de Turhat și timid imitată de Șomoio, ceea ce stîrnea zîmbetele înțeleghătoare și aplauzele publicului de curte; ori la confuziile dintre Minciună și Scenă, ori dintre Muntenia și Ibovnix, datorate lipsei lumînărilor, șterpelite de Zgîmboi).

Pe cînd apariția Prințului aduce cu sine de fiecare dată mult catharsis, momentele de amînare ale acestuia se datorează bîlbîie-lilor Îtariotului, clarității vocii Caustriei, ale cărei triluri au fermecat generații, și notelor informative și denunțurilor trimise de Atîteastîrnitor. Se pare, spune autoarea, că scenele cele mai gustate erau "Karaghioz, da' Boss", "Agă și șpagă" și "Laudă Sublimului Baboi" (actul I), "Am scăpat curea curată" și "L-am luat buluc, uite cum l-am luat buluc!" (apreciata arie a Prințului din actul II), "De la caznă la hazna" și "Luminate, ceaurlung!" (aparté-ul Munteniei deghezate), ambele din actul III, și, mai ales, scenele din carnavalul prelung al actului IV: "Am o umbră; nu-i a mea", "Hecatumblele soitarilor" (predecesoare ale școlii de gimnastică de la Deva), și modernul cîntec coral despre roată, "Cîte spițe, - atîtea roluri", la auzul căruia toți spectatorii se ridicau să danseze cu urechile ciulite la sfîrșitul melodiei (o formă arhaică a "scaunelor muzicale").

Voivodevilul a supraviețuit veacului al XVIII-lea, metamorfozîndu-se după noile reguli ale artelor, și astfel supraviețuind pînă azi, susține autoarea în concluzia acestui adevărat festin intelectual. [Siracusa Virilio, *Arcavăcata di Rende*; trad. de Romulus Coimbrag]

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMANIA

FILIALA TIMIȘOARA

CALENDARUL ANIVERSĂRILOR 2017 FEBRUARIE

- 2 februarie 1950 s-a născut **Lucian Alexiu**
- 4 februarie 1944 s-a născut **Fikl Klara**
- 5 februarie 1945 s-a născut **Gheorghe Jurma**
- 6 februarie 1950 s-a născut **Delia Șepețean Vasiliu**
- 10 februarie 1952 s-a născut **Liubomir Stepanov**
- 12 februarie 1950 s-a născut **Ioan Viorel Boldureanu**
- 13 februarie 1978 s-a născut **Cristina Chevereșan**
- 13 februarie 1946 s-a născut **Marcel Pop Corniș**
- 16 februarie 1936 s-a născut **Stela Brie**
- 16 februarie 1947 s-a născut **Ion Pachia Tatomirescu**
- 17 februarie 1950 s-a născut **Octavian Doclin**
- 19 februarie 1959 s-a născut **Dorin Murariu**
- 20 februarie 1938 s-a născut **Annemarie Podlipny**
- 21 februarie 1940 s-a născut **Marcu Mihail Deleanu**
- 28 februarie 1937 s-a născut **Magdalena Brauch**

NICOLAE CEAUȘESCU, IERI&AZI

ADAM BURAKOWSKI

Cristian Pătrășconiu: E greu sau e mai degrabă ușor să scrii despre Nicolae Ceaușescu?

Adam Burakowski: Am început să cercetez epoca Nicolae Ceaușescu în anul 2001. Atunci era cu mult mai greu să vorbești despre el și vremea lui. Memoria lui mai era încă vie, iar documentele rămăneau închise în arhive. Se publica mult despre comunism în România atunci, dar destule lucruri erau lipsite de orice valoare științifică, mai ales amintirile unor securiști sau cărțile unor informatori despre cum au salvat ei lumea. Dar erau și cărți de calitate superioară. Mă refer, de pildă, la lucrări precum cele ale lui Dennis Deletant și Thomas Kunze, dar și la eseurile Doinei Cornea sau Gabriel Liiceanu.

Atunci, în prima jumătate a anilor 2000, Ceaușescu era mai *real*, el era pentru oameni *cineva*. Era cineva pe care l-au cunoscut aproape personal. Provoca emoții fierbinți, ca să zic așa... Acum este cu totul altfel. Arhivele sunt deschise (dar lipsesc mai multe documente interesante — ciudat, nu-i așa?), pe piață se găsesc multe cărți serioase, istorice, științifice despre epoca Nicolae Ceaușescu. Comunismul este condamnat și toată lumea știe că nu se va repeta niciodată. Acum, comunismul ca idee a lui Marx, Lenin și Ceaușescu sună anacronic, chiar arhaic. Este domeniul unor oameni nebuni sau al șmecherilor care fac bani și publicitate din vânzarea acestuia în Vest — mă refer aici la Slavoj Žižek și la cercul lui. Deci acum este infinit mai ușor să scrii, să vorbești, chiar să gândești despre Nicolae Ceaușescu. Poți fi mai liber în calitate de cercetător, iar ceea ce spui nu e atât de des folosit în lupta politică la zi.

– L-au uitat românii pe N. Ceaușescu? Au uitat cum era el cu adevărat? Întreb și pentru că, din cercetări sociologice de dată relativ recentă, rezultă că mulți români par să-l regrete...

– Da și nu. Argumentele pentru "da". Nu poți să te gândești non-stop la un conducător mort de 27 de ani. Uitați-vă la ultimul val de proteste. Nu se vorbea deloc despre Ceaușescu acolo, nu era pomenit la demonstrații, nu se referea nimeni la el. Nimeni nu purta pozele lui și nu voia ca el să se întoarcă. Nici Sorin Grindeanu, unul dintre cei care stau într-un șir al urmașilor Marelui Cărmaci, poate cel mai nefericit (Adrian Năstase însuși era și el nefericit), nu vorbește despre Ceaușescu, nu se referă la el. Problema numărul unu pentru el este supraviețuirea politică și consumarea fructelor puterii, nu Nicolae Ceaușescu.

Argumentele pentru "nu". De când vin în România și, după calculul meu, am fost de aproape 50 de ori în ultimii 20 ani la voi, aud despre Ceaușescu ici și colo. Fie vorbește taximetristul, fie oamenii pe stradă, fie la televiziune, fie nu știu unde. Se glumește despre el, am auzit de mai multe ori când cineva spunea în glumă: "Alo! Alo! Așezați-vă liniștiți!". Mai mult, Ceaușescu, din nefericire, rămâne singurul politician român din epoca recentă care este arhicunoscut peste hotare și în aproape orice discuție cu un străin la un moment dat se face o referire la "Geniul Carpaților".

– E mai simplu, mai confortabil ca N. Ceaușescu să fie urât, detestat decât să fie cunoscut? Inclusiv în acest sens întreb dacă l-am cam uitat noi, românii...

– În anul 2002 am auzit într-un tren din Bucovina, undeva în zona Rădăuți, o discuție între doi oameni. Unul striga și se auzea în tot trenul: "Ceaușescu ne-a dat apartament, Ceaușescu ne-a dat viață!". Și cuvintele "Ceaușescu" și "viață" le spunea cu un mare respect, cu un accent apăsător. Acest om credea că tot ce avea era pur și simplu pentru că Nicolae Ceaușescu i-a dat. Politicienii de acum nu folosesc propaganda de acest gen. Nu cred c-o să-nfîlesc pe cineva în stare să creadă că tot ce are este un dar al lui Grindeanu sau Cioloș.

Dar... Auzim că mai mulți cetățeni ai României cred că Uniunea Europeană va veni și va rezolva toate problemele, va distruge corupția, va da apartamente, va da viață... Deci Nicolae Ceaușescu e mort, e împușcat, dar acest fel de gândire a rămas. Va veni cineva, un "Dumnezeu" ateist (cum era numit de poeți însuși Nicolae Ceaușescu) și va rezolva tot. Aceasta este o moștenire foarte rea a comunismului din România. Mi se pare că oamenii din perioada regatului României erau mai realiști, nu credeau în miracole.

– Pe Nicolae Ceaușescu, inclusiv în ultimii ani, îl (re)descoperă istoricii – unii frontal, alții "din lateral". E firească această întoarcere — profesionistă, profesională — la el? Și, în aceeași direcție a tematicii întrebării precedente: credeți că Nicolae Ceaușescu este (re)descoperit într-un mod adecvat pentru discursul istoriei?

– Și eu îl descopăr pe Ceaușescu din nou acum. Nefiind român, niciodată n-am avut trăiri prea intense pentru sau împotriva lui. Istoria lui nu este istoria mea și sper că tot ceea ce am scris despre perioada lui e un lucru *sine ira et studio*, cum spunea cunoscutul istoric roman Tacit. Sper.

Dar în ultimi 5-7 ani, când studiez din ce în ce mai mult istoria recentă și politică contemporană a Indiei, într-un fel l-am redescoperit pe Ceaușescu din nou. Exploatarea colonială și postcolonială a lumii a treia era foarte dură, perfidă și multilaterală. Când citeam documente din arhivele americane, recent declassificate, am început să mă gândesc la Nicolae Ceaușescu nu numai ca la un satrap comunist al Moscovei, dar și ca la un stăpîn colonial al populației, ținut de cei din Vest la putere ca să furnizeze bani și alte servicii.

Este un mit că țările occidentale luptau împotriva comunismului. În fapt, vroiau să facă și afaceri cu comuniștii. Ceaușescu suga bani din munca populației române și cumpăra unele produse și tehnologii învechite din Vest, care nu aveau nicio valoare sau care aveau o valoare foarte scăzută și nimeni altcineva nu își dorea să le cumpere. Și din cauza aceasta era susținut la putere.

– Puteți face, schematic, o tipologie a acestor raportări la ultimul dictator comunist român? Există o "linie de business" istoric hard-naționalistă care îl "citește" și îl ia în posesie pe Ceaușescu. După cum, fără dubiu, există și contrariul ei — hard-anticeaușistă și anticomunistă. Între ele, ce există?

– Mi se pare că istoria trebuie scrisă cât mai obiectiv. Dar se știe că istoria este folosită pentru politica recentă, așa se întâmplă de când există istorie ca atare. Uitați-vă ce se petrece cu un personaj mult mai rău decât Ceaușescu — cu Hitler. Numele lui este folosit foarte des în dezbaterile politice, fie vorbind despre Trump, despre Brexit sau despre ultimul val de migranți. Ce au în comun, în fapt, aceste fenomene cu Hitler? Nimic. Dar se vorbește.

Numele lui Ceaușescu nu este folosit atât de des, dar este totuși folosit. Sunt și oameni care provin din linia național-bolșevică, pentru care el este un erou sau măcar un lider în cel mai rău caz controversat. Acum văd că acest mod de gândire e mai răspândit decât, de pildă, acum zece ani, dar oricum nu este unul dominant.

– Și ce nu există sau încă nu există într-un mod pregnant, à propos de discursul istoric/ istoriografic Nicolae Ceaușescu? Ce e păcat că nu există, ce ar fi firesc să existe vis-à-vis de acest personaj?

– Mai ales două lucruri: o istorie economică a perioadei Ceaușescu și o carte serioasă, științifică, profundă, amplă, despre decembrie 1989. Sunt fie cărți parțiale, fie prea scurte (mă refer la opera lui Siani-Davies, foarte bună, dar prea scurtă!), fie scrise de ziariști, cu niște teze controversate ș.a.m.d.

Dar și cercetări sociologice despre perioada Ceaușescu trebuie făcute. Migrațiile de la sat la oraș — acesta este

un subiect mare și foarte interesant. Eu sunt un mare admirator al literaturii românești. Între altele, am citit toate cărțile lui Marin Preda, toate. El scria exact despre aceasta — migrarea din sate la oraș.

– Credeți că Nicolae Ceaușescu este mai bine cunoscut pe măsură ce timpul trece? Sau este mai degrabă uitat, redus la câteva clișee?

– Pentru istorici e mai cunoscut, pentru populație e redus mai degrabă la aceste clișee. Cu cât trece timpul, cu atât este mai redus.

– Care e, din unghiul dvs de vedere, actualitatea lui Nicolae Ceaușescu? În ce feluri este sau poate fi acesta actual?

– Unii dintre prietenii lui Ceaușescu au avut viață mai lungă. De pildă, Wojciech Jaruzelski, generalul care stăpânea pe teritoriul Poloniei în anii '80. A trăit în belșug pînă în ultimele lui zile. Era un șmecher mai reușit decât Ceaușescu. A înțeles când Moscova i-a spus că trebuie să facă perestroika. Ceaușescu nu înțelegea nimic din ceea ce se întâmpla în jurul lui.

Ceea ce elitele politice românești de acum au învățat din lecția aceasta este că e mai bine să fii flexibil, elastic. Oamenii de rând au învățat că vărsarea de sânge poate să fie degeaba și că este mai bine să renunți la violență în lupta politică — ceea ce este bine, dar nu atât de adevărat. În țările vecine — Bulgaria și Ungaria — schimbările din 1989 au fost pașnice și din cauza asta comunismul nu este perceput acolo ca un rău absolut. O asemenea părere, mai ales în Bulgaria, reprezintă o problemă pentru progresul țării. În 1989, Ceaușescu a arătat foarte clar ce este comunismul. Iar eroii care au murit atunci trebuie glorificați.

– La revoluția din decembrie aveți 12 ani. (Să știți că avem cam aceeași vîrstă!) Ce vă amintiți de atunci despre Nicolae Ceaușescu? Ce făceați în acele zile, din final de decembrie 1989?

– Am făcut cam ceea ce făceau toți din Polonia — mă uitam la televizor și așteptam știrile din România. După aceea am așteptat când urmează să fie împușcat Jaruzelski, dar aceasta nu s-a întâmplat niciodată. Îmi amintesc mai bine evenimentele tragice din martie 1990 de la Târgu

interviu

Mureș. Îmi aduc aminte că mă uitam la televizor, la știri, și atunci m-a chemat o colegă de la școală și m-a întrebat pe mine dacă putem să "fim împreună" — cum se zicea când aveai 13 ani. Era o zi caldă, de la începutul primăverii și atunci am simțit că începe viața mea. Atunci nu știam că o să mă ocup vreodată de România și că într-o bună zi o să știu frumoasa voastră limbă. Viața este cu totul imprevizibilă. Cu totul!

– **Sînt acestea cele mai vechi amintiri despre Ceaușescu sau primele datează și mai de demult decît decembrie 1989?**

– Acestea sunt primele mele amintiri despre el. Nu știam că el există înainte de decembrie 1989. Și atunci îi spuneam numele așa cum spun toți polonezii — cu "c" nu cu "s". Nu se știe de ce polonezii pronunță "Ceaucescu".

– **Cum ați ajuns la acest subiect? Profesional vorbind, nu afectiv. Care este povestea care vă relaționează, într-un chip memorabil, cu acest personaj? Ce s-a întîmplat în dvs., cu dvs., așa încît să ajungeți să studiați și să scrieți despre Nicolae Ceaușescu?**

– Am povestit asta de atâtea ori... Este greu să spun ceva nou, dar o să încerc. Aveam 19 ani și am venit în România ca turist. Am văzut, între altele, Primăria din Satu Mare — una dintre cele mai "cosmice" clădiri din toată lumea. Într-un tren București-Satu Mare — ah, era un tren de legendă în anii '90! —, am stat de vorbă toată noaptea cu o româncă. Era foarte interesant ce spunea ea. După aceea, când am învățat limba română, am încercat s-o regăsesc și să îi mulțumesc, dar n-am reușit încă.

Oricum, în anii '90 călătoream în mai multe țări, între care și India, de care mă ocup acum într-un sens cît se poate de științific, dar România a fost pentru mine "dragoste la prima vedere". Îmi place foarte mult limba voastră. Și hindi îmi place, dar limba română este unică. "Prin asta ești celebră-n Orient", cum scria George Bacovia.

Când am absolvit facultatea de istorie am decis că o să mă ocup de istoria recentă a României. Pentru mine, Nicolae Ceaușescu era un personaj interesant, cu tot cultul personalității, cu politica externă "independentă" ș.a.m.d.

– **Are opera dvs. legată de Nicolae Ceaușescu și o componentă morală? Vreți, cu alte cuvinte, să reparați ceva esențial în legătură cu acest personaj? Să faceți, cum se spune, dreptate?**

– Da, are. Ceea ce un cititor poate să învețe din cartea mea este, așa cred eu, că nu merită să fii sclav. Pentru mine, libertatea este ceva extrem de important. Cred că n-aș putea trăi într-o lume în care nu există libertate de gândire, libertatea presei.

– **Cum credeți că este just pentru un istoric "să facă dreptate"? Care e dreptatea istoricului? Și cînd este el NEdrept?**

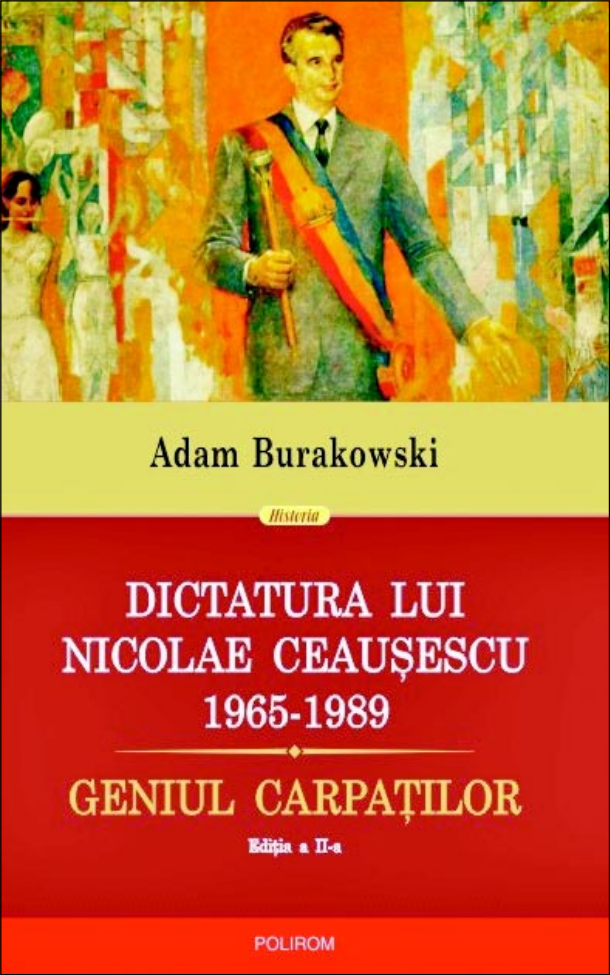
– Ca istoric, încerc să scriu, cum am spus, *sine ira et studio*, și cititorul poate să tragă din aceasta inclusiv concluzii morale. Am scris împreună cu un coleg, Krzysztof Iwanek, o carte foarte amplă despre istoria recentă a Indiei. Și acolo am încercat să scriu așa. Dacă am reușit, pot să răspundă cititorii, nu eu.

– **De unde v-ați luat datele pentru a recompune — mai întîi, cantitativ, ceea ce a reprezentat pentru istorie Nicolae Ceaușescu? De asemenea, datele sau perspectivele care compun analiza calitativă a personajului și asupra a ceea ce a reprezentat acesta?**

– Din arhive. Cînd am început să lucrez asupra subiectului Nicolae Ceaușescu, erau deschise numai arhivele poloneze și cehoslovace. Din fericire pentru mine, rapoartele de la Ambasada Republicii Populare Poloneze din București erau foarte profesioniste, detaliate și conțineau multe amănunte. După aceea, am văzut mai multe arhive: române, americane, franceze. Am un vis: să cercetez cîndva arhivele sovietice... dar toți știm că aceasta e imposibil și că va rămîne așa.

– **Cînd veniți în România, unde îl vedeți pe Nicolae Ceaușescu?**

– Mai ales la Casa Poporului. Vila lui Ceaușescu a fost deschisă recent. Am fost acolo. E foarte interesantă, însă ceea ce spune ghidul este un dezastru. Se concentrează

numai pe obiecte și despre politica lui Nicolae Ceaușescu nu vorbește prea mult, dar ceea ce spune e ca și cum ai citi *Scînteia* din vremea respectivă. Când am fost acolo am încercat să vorbesc cu ei, dar mi-au spus: "Nu facem politică, nu vrem procese". Atît. Pe Ceaușescu nu îl văd în România, dar aud despre el de la taximetriști. Lucruri bune, mai ales.

– **Ion Iliescu, vorbind probabil și dintr-un subconștient foarte încărcat, l-a acuzat pe Nicolae Ceaușescu de faptul că acesta ar fi "întinat nobilele idealuri ale comunismului". Așa a fost cu adevărat?**

– Ion Iliescu nu are dreptate. Ceaușescu voia să îmlplinească "idealurile comunismului", dar n-a reușit. Comunismul, ideea lui Marx, nu a fost împlinită niciodată în lume. Cel mai aproape de "ideal" a fost Pol Pot, dar nici el n-a reușit să-i omoare pe toți. Vă rog să-l citiți pe

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMANIA

FILIALA TIMIȘOARA

3 februarie. Au fost lansate cărțile lui Vasile Bogdan consacrate Lugojudului (*Lugojul, în nesfârșirea clipei*), ediția Jurnalului lui Tata Oancea realizată de Vasile Bogdan și amplul dialog *Și ține-te de Banat*, al aceluiași autor cu animatorii culturali ai ultimelor decenii. Au vorbit Titus Suciuc, Gheorghe Jurma, Gabriela Șerban, Gheorghe Secheșan, Viorica Bălțeanu, Ioan David. Întîlnirea a fost moderată de Cornel Ungureanu.

10 februarie. *Literatura supraviețuirii în închisorile comuniste. Subiect: Radu Gyr.* Au participat la discutarea "literaturii supraviețuirii" Radu Popa, nepotul lui Radu Gyr, Viorel Marineasa, Cornel Ungureanu și alții. A fost de asemenea prezentă doamna Simona Popa, fiica poetului.

17 februarie. Volumul *LA TOLCE VITA, dialog între Marcel Tolcea și Robert Șerban*, apărut la Editura Universității de Vest din Timișoara, a fost lansat în prezența unui numeros public. Au participat la discuții Ilie Gyurcsik, Adrian Bodnaru, Viorel Marineasa, Lucian Vasile Szabo, Viorel Boldureanu, Ion Șerban Drincea, Robert Șerban, Marcel Tolcea. Moderator: Cornel Ungureanu.

Karl Marx. "Idealul" lui poate să fie împlinit numai dacă toată lumea este moartă. Dar Ceaușescu încerca să desăvârșească comunismul cu oameni vii, ceea ce era o contradicție.

– **De cine, din întreaga istorie a comunismului credeți că este cel mai apropiat Nicolae Ceaușescu? Cu cine, la vorbe și mai ales la fapte, seamănă acesta?**

– Ceaușescu era un tip unic. În privința anumitor aspecte era similar cu Stalin, în altele, cu Enver Hodja, în altele cu Todor Jivkov, iar în altele, cu Iosip Broz-Tito. După părerea mea, cel mai aproape de Nicolae Ceaușescu era Wladyslaw Gomulka, liderul comuniștilor polonezi în anii 1956-1970.

La vila lui Ceaușescu am văzut că el avea un tablou deasupra biroului, un tablou cu un țăran bătrîn. Fața acestui bătrîn este foarte deșteaptă. Nicolae Ceaușescu nu uita și nu lăsa să se uite niciodată faptul că este "fiul satului", că provine din țărani. Paradoxal, politica lui a distrus satul tradițional românesc.

– **O subspecie a întrebării de mai sus: cine din istoria comunismului polonez se aseamănă cel mai mult cu Ceaușescu?**

– Așa cum am spus — Gomulka. Era și el un fanatic, era și el limitat și încerca să construiască un comunism ideal și, într-o anumită măsură, un comunism "național". Dar Nicolae Ceaușescu era mai naționalist decît Gomulka.

– **"Geniul Carpaților" sau "Imbecilul din Carpați" — ce a fost mai degrabă Nicolae Ceaușescu?**

– Am pus acest titlu — *Geniul Carpaților* — pentru ediția poloneză a cărții mele. La noi, toată lumea râdea de cultul personalității al lui Ceaușescu, deci toată lumea știa despre cine este vorba. Dar în ediția română, recunosc acum, acest subtitlu trebuie să fie pus în ghilimele. Vina mea. Ceaușescu nu era nici geniu, nici imbecil. Era un șmecher, pur și simplu. Înconjurat, ca orice dictator, de o mulțime de imbecili.

– **A fost Nicolae Ceaușescu un lider "roșu-brun"? A fost, ca să nu mă feresc de anumite cuvinte, comunistul Ceaușescu totodată și un legionar?**

– Povestea cu legionarii e interesantă. E unicul curent politic din perioada interbelică care nu a avut nicio continuare după 1989. Legiunea a fost distrusă de mareșalul Antonescu și era moartă chiar înainte de Stalingrad. Ceaușescu era atunci în închisoare.

Ceaușescu a fost un lider roșu, un comunist convins. Credea în comunismul naționalist, o versiune a comunismului, pur și simplu. Pot să vă spun o poveste cu legionari. Era în 2004, cam pe atunci trebuie să fi fost... Am intrat într-un anticariat ca un chioșc, mi se pare că la intersecția Golescu cu Berzei la București. Am intrat și m-am uitat la niște cărți, am vorbit cu vânzătorul și, la un moment dat, el mi-a spus: "am ceva special pentru dumneavoastră" și mi-a dat un CD cu cîntece legionare și cu opera lui Zelea Codreanu... Acesta era unicul legionar pe care l-am văzut în toată viața. Ceaușescu nu avea nimic de-a face cu legionarii, era ceva cu totul deosebit.

– **Poziția unui mare personaj nu este perfect stabilă, perfect rigidă în istorie. Istoria e vie, se mișcă. Unde anume NU ați vrea ca Nicolae Ceaușescu să stea în istorie? Ce ar fi profund nedrept să se spună despre el, să se spună că ar fi reprezentat?**

– Eu n-aș vrea să fie laudat sau uitat. Dacă ar fi uitat, ar însemna că există o posibilitate pentru repetarea tuturor lucrurilor rele pe care le-a făcut el. Comunismul mai trebuie studiat tocmai pentru ca istoria să nu repete.

– **Cine a fost Nicolae Ceaușescu? Ați răspuns pe larg la această întrebare, într-o carte semnificativă și voluminoasă. Dar dacă ar fi să răspundeți pe scurt? Cine a fost, în mod fundamental, Nicolae Ceaușescu?**

– Ceaușescu a fost un comunist, un fanatic al comunismului. A trăit toată viața în lumea comunistă, nu cunoștea o altă lume. O viață tristă!

Interviu realizat de
CRISTIAN PĂTRĂȘCONIU

CARE ESTE CEA MAI PLĂCUTĂ SURPRIZĂ PE CARE AȚI AVUT-O ÎN ULTIMII ANI?

DAN C. MIHAILESCU
SCRIITOR

Chiar așa. Turismul cultural m-a tulburat, încântat, ba chiar devastat de plăcere în ultimii zece ani, de când am stabilit cu Tania să mergem anual într-un oraș european.

Am ieșit prima dată din țară în 1990, deci la 37 de ani, convins până atunci că nicăieri nu poate fi mai frumos decât la noi pe dealuri, haihuind prin livezi, păduri de fag și mesteceni. Și uite că, spre 60 de ani, de când cobor (sau urc?) tot mai sigur spre mintea copiilor, m-am dedulcit rău de tot la străzile Londrei, muzeele Florenței, fado-urile Alfamei, podurile, turnurile și piețele Pragăi, mă visez urcând spre San Miniato, rotindu-mă prin Place des Vosges, rătăcind prin Siena, Oxford, Salamanca, Delft, Obidus, Zürich, Tournai, dar și prin Hagia Sophia, la Batalha, Topkapi, sub viaductul din Segovia, scotocind prin brocante și FNAC-uri în Bruges, Anvers, Lille, sau Geneva, prânzind balcanic la Arbanasi, jubilând prin muzeul jucăriilor din Praga, pe vaporeș în Amsterdam, la Vatoped, Marea Lavră sau Prodromu, la Prado, Uffizi, Rijksmuseum, în Muzeul Londrei, ori la muzeul trăsurilor din Lisabona.

Turismul cultural îți oferă un soi de binecuvântată imunitate, o nonșalanță atotîngăduitoare, acea nepăsare cu care, străin de loc fiind, traversezi surzător pe roșu (spre amarnica indignare a vieneșilor), intri neinvitat în dialog cu oamenii prin magazine, redevii copil giumbușlucar, dai frâu liber capriciilor, curiozității, risipitorismului, totul cu o seducătoare senzație de impunitate. Te simți suspendat, angelic, ieșit din spațiu și timp, stăpân absolut pe tine, pe toți și pe toate, *la naiba opreliștile de orice fel, destul o să plătesc fericirea de acum, odată ajuns acasă*.

Mai rău e când Șarpele îți insinuează gândul că anul ăsta poate fi ultima călătorie. Ce alegi? Castelele Loarei, Budapesta, Roma, Barcelona sau Mont St.Michel?

(Până una, alta, abia aștept să pescuiesc în Deltă...)

MONICA PILLAT
SCRIITOARE

Acum doi ani, în vară, Gabriela Massaci, directoarea galeriei AnnArt din București, m-a luat cu mașina, pe la amiază, și m-a dus la locuința pictorului Ștefan Câlția care dorea să mă cunoască. De pe strada Spătarului, am intrat amândouă într-o grădină a cărei alee îngustă se furia printr-o pădure de nalbe și arbori umbroși, înaintând către fațada unei case vechi, desprinse parcă din alt ev. Gabriela a sunat și peste câteva clipe ușa înaltă s-a deschis. Artistul, cu chipul smead, aureolat de părul ca o coamă și de o barbă de un alb strălucitor, ne-a invitat în atelier. Am pășit într-o încăpere largă, luminată de ferestrele mari care iveau deodată înăuntru baletul florilor de afară.

Ne-am așezat, la invitația gazdei, pe scaunele pregătite în jurul unei mese scunde, pe care se aflau două pahare și o carafă cu

limonadă rece, iar pictorul s-a ghemuit în fața noastră pe taburetul cel mai mic.

- Prin 2013, mi-a căzut în mâini o cărțuie cu traduceri din poemele lui Rilke, făcute de Dinu Pillat, a început el să ne spună, și din prefață am aflat că tatăl dumitale, după ieșirea din detenție, și-ar fi dorit să fie paznic de grădină. Așa că mi-am imaginat mai multe oaze și le-am dezvăluit în tuș, toate pe file de hârtie japoneză, cu dedicația mea inclusă în desen: *grădini pentru Dinu Pillat*.

Cum rămăsesem mută de uimire, artistul mi-a întins pe rând, cu gestul recules al celui ce-aduce o ofrandă, tablourile rezemate de zid, în imediata lui vecinătate. Erau grădini cu păsări și cu pești, grădini de îngeri, grădini din care mă priveau, de după frunze și corole, ochi plutitori, liberi de orice-nfățișare...

- Acestea nu-s grădini din lumea noastră, par a veni din rai, am murmurat cu sufletul la gură.

- Păi, unde este el acum? m-a întrebat cu o intensitate care m-a zguduit adânc. Eu le-am închipuit anume pentru ca el să le păzească de acolo.

În toate cele 16 mici tablouri, se deslușea conturul caligrafic al unui drum mai larg, când șerpuit, când labirintic, ori adunat într-o mandala, deschis la cele două capete întotdeauna.

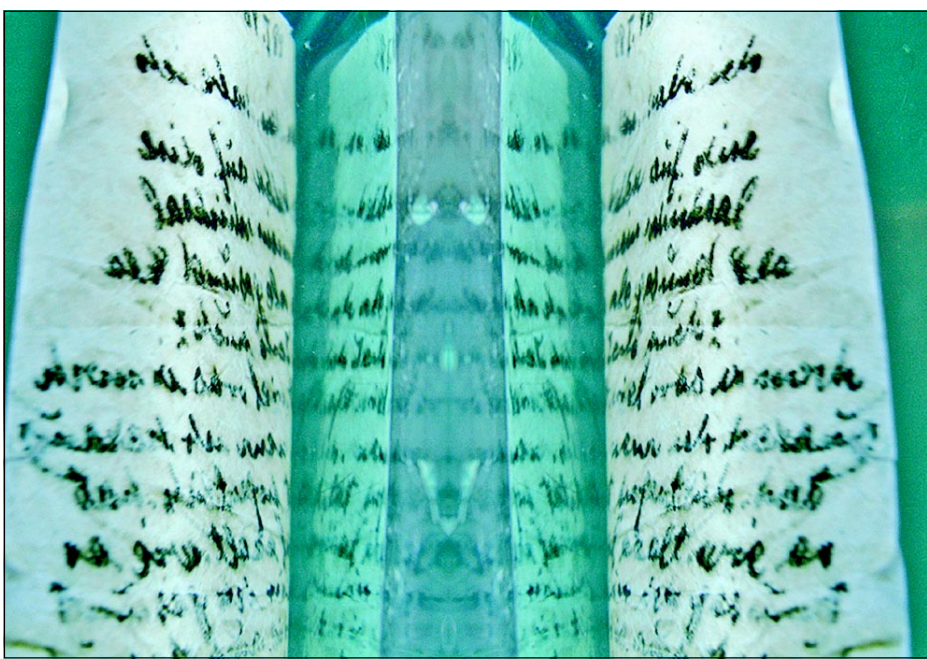
- Pe calea asta ne-nțâlnim, a spus el tainic, eu și cu tatăl dumitale. Am vrut să umplu golul dintre noi doar cu grădini. Acum am să te duc în alte locuri, pe care le-am văzut, călătorind. Aici eu îl invit pe Dinu Pillat să ne plimbăm.

S-a îndreptat către peretele din față și potrivit tablourile mari pe șevaletele uriașe, ne-a arătat pe îndelete 6 pânze pictate în ulei.

Ne-am apropiat, iar mie îmi venea să-ngenuchez în atelierul în care coborâse harul. Erau grădini cu pomii fără frunze, învăluite-n nimburi ca de ceață, grădini deschise larg pe mare, grădini lucind de roua sfântă, și-n toate lămurile o cale care ducea spre o lumină crescătoare ori se-ntorcea de-acolo scăpătând. Erau pictate nu doar locuri... erau chemări atât de vii, încât mi-aș fi dorit să le răspund numaidecât, intrând pe de-a întregul în tablouri.

- Drumul e personajul meu din totdeauna, a zâmbit el, iar cei care nu știu să fie călători prin tot ceea ce fac, în lumea asta, nu vor cunoaște niciodată fericirea.

Apoi, pe 12 noiembrie, 2015, la Galeria AnnArt, din București, strada Paris nr. 39, s-a deschis expoziția «Grădini pentru Dinu Pillat». În cele două luminoase și elegante încăperi ale Galeriei, aflată la parterul unei vile de altădată, pictorul a creat pentru vizitatori un spațiu de reculegere și de taină. Astfel, de la intrare, privirea se ridica pe un tablou uriaș, înfățișând un colț de pădure cu trunchiurile aburinde, iar centrul pânzei era străbătut de fulgerul unui drum către cer. Din stânga se înălța un înger cântând dintr-un tulinic subțire ca un fir de aur. Înaintând, vizitatorul mai observa la mijlocul

încăperii o masă îngustă și lungă de lemn, aparținând artistului, o masă, pe care un vas de cositor, cu tufănele, veghea pozele lui Dinu Pillat și ale familiei sale. În spatele mesei, la mijloc, era un scaun cu spătar înalt, acoperit cu un șal în culori stinse. Nu trebuia să se așeze nimeni pe el, căci era locul oaspetelui nevăzut al expoziției. După ce cobora pe linia orizontală a acelei mese, ochii se-nălțau din nou către troița din tabloul de deasupra. Dorise oare Ștefan Câlția să îl îndemne pe vizitator, în spațiul primei încăperi, să-și facă semnul crucii cu privirea?

În cea de-a doua încăpere, pe peretele din față, erau dispuse cele 16 tablouri, în care vegetațiile celeste erau tăiate de poteci suind și lunecând în gânduri-rugăciuni. Pe zidurile laterale erau picturile mai mari ale grădinilor reale, păzite de un duh venit din cer.

Micul volum – bijuterie, machetat de fiul pictorului, Matei Câlția, cu reproduceri minunate după tablourile expoziției, a fost lansat în primăvara anului 2016, în Grădina Botanică. Atunci pictorul, îmbrăcat în haine de un alb imaculat, a pus mâna pe sapă și a plantat o tufă de liliac pentru Dinu Pillat.

SIMONA CONSTANTINOVICI
SCRIITOARE

Surpriza ca dar de la Dumnezeu. Acea *bucurie-minune-emoție-perplexitate* fără margini pe care ți-o provoacă, până la anestezie totală, niște cuvinte rostite, la un control medical de rutină, de o doamnă doctor pe mâinile căreia ți-ai lăsat copilul, într-un spital de oncologie pediatrică, în speranța că-ntr-o bună zi va fi sănătos. "Au trecut zece ani. Boala a fost învinsă. De azi înainte, va duce o viață normală." Cuvinte agățate de alte cuvinte, ca niște stele pe cerul confuz al imaginației. Gata înțepăturile în deget, sâmbătă de sâmbătă, gata analizele complexe, refăcute lunar, tabloul cu venele sparte, cu acul care nu mai vrea să înainteze, gata lacrimile, gata micile și marile frici, gata așteptările, gata transpirațiile din miez de noapte, la orice firavă mișcare, gata ochii larg deschiși,

holbându-se la tavan, la podea, la tavan, gata întrebările cu sau fără răspuns, gata.

Nicio surpriză de pe pământ nu poate echivala cu acea stare de beatitudine, de subită reîntoarcere la ceea ce viața înseamnă cu adevărat. O plimbare pe plaja din Estoril, în căutare de scoici, printre turiști întinși la soare, la nu-știu-câți ani de la căsătorie? Inelul acela superb, primit cu aceeași ocazie? Topazul din el? Biletul mult râvnit la o piesă de teatru cu actori desăvârșiți? O carte rară, cumpărată de pe Rue de la Joie, citită pe nerăsuflăte, la botul calului, chiar acolo, pe-o bancă îngustă, desenată strident în roșu graffiti? O poezie care ți-a ieșit din prima? O povestire atent decupată, reasamblată, dată, în fine, cu mulțumire sufletească, la publicat? Vestea că vei obține nu-știu-ce premiu, că vei cheltui banii pe cărți sau pe o excursie de trei zile în munții patriei, la un hotel de cinci stele, *all inclusive*? Toate pălesc. Toate. Nu rămâne decât imaginea copilului tău sănătos, proiectată pe un perete imens. Repetată, la infinit, în logica unei realități indescriptibile. În unghiuri ultrafine. În strânsoarea unui instrument afectiv pe care ne încăpățânăm să-l înțelegem.

RADU PARASCHIVESCU
SCRIITOR

Cu toată adresa (fie și vag) culturală a întrebării, răspunsul meu ține de altă zonă. Asta și fiindcă unei întrebări despre surprize merită să i se răspundă, nu-i așa?, printr-o surpriză. Cred că e surprinzător ca unui om intrat zdravăn în a doua parte a vieții să reînceapă, dintr-odată, să-i cânte sufletul. După ani de suspendare, de pauză, de anemie afectivă. După dezamăgiri. După naufragii. Și după o tăcere care făcea din însăși muzica asta a sufletului utopia unei minți de copil. Mare, dar copil.

Surpriza mea nu e o carte, un film, o piesă, un festival, un concert sau un turneu. Surpriza mea e un premiu. Dar nu un premiu literar, care vine doar ca să-ți panseze orgoliul și să te așeze alături de alți orgolioși pansați. Spre deosebire de acoladele cărții, surpriza mea e o surpriză în formă continuată de pe jumătatea lui 2012 încoace. Atunci

mi-a ieșit în cale, de atunci îmi stă alături. Cu răsese și întristări, cu extaz și nedumerire, cu drumuri și răgazuri, cu griji și bucurii, cu tot alaiul zilelor și nopților noastre. Cu buze care știu și să sărute, și să se răsfrângă a îmbufnare prefăcută. Cu mâini ca balsamul. Cu priviri care te fac mai frumos decât ești. Și cu un răs ca acela care ne însoțea șotiile din copilărie.

În mod straniu, cred că și eu sunt o surpriză pentru surpriza mea. Am reușit s-o supăr în cupola de la San Pietro și s-o împac în Trastevere. Am reușit s-o duc la meci pe Santiago Bernabeu sau Amsterdam Arena, dar și la concertul lui Mark Knopfler de la Ziggo Dome. I-am deslușit cele mai gustoase cofeturi ale Europei, dar nu i-am dus o floare în patru ani și jumătate. Gustul pentru surprize se întreține cu surprize. Și trebuie să avem grijă de gust, mai cu seamă de când am aflat de la Julian Barnes că "îndrăgostirea e forma cea mai violentă a gustului".

Chiar în ziua când răspund, apare o carte pe care am tradus-o: *Ce se întâmplă în iubire* de Alain de Botton. Îmi permit să nu văd aici o surpriză sau o coincidență, ci un semn.

MELANIA CINCEA JURNALISTĂ

O surpriză plăcută, o mare surpriză – și m-am oprit asupra ei, pentru că, sunt convinsă, nu doar eu am trăit-o –, am avut-o, la începutul acestui februarie, la protestele împotriva ordonanțelor de urgență pentru modificarea Codurilor Penale. Cele mai mari mișcări de stradă din ultimii 25 de ani.

După atâta letargie publică, după atâta dezinteres față de evenimentele din agora publică și din cea politică – evenimente care, de multe ori, ne-au dus în buza prăpastiei –, să vezi ieșiți în stradă, chiar la miez de noapte, zeci de mii de oameni, pentru a protesta față de un derapaj al Puterii de la linia democratică, dă speranță și emoție profundă. Iar apoi să vezi "talazuri" de oameni inundând străzile marilor orașe, seară de seară, în toată România – oameni uniți de același crez, apărând principii ale statului de drept, apărând Justiția –, este uimitor.

Nu am crezut că în stradă mai poate exista o asemenea eferescență, o emoție de o asemenea magnitudine, care unește oameni divizați, în ani, de doctrine sau opțiuni politice, care vindecă resentimente, care aprinde licăre în priviri, care face oamenii să-și zâmbească unul altuia, deși nu-și cunosc nici măcar numele.

Ceea ce am trăit în aceste zile în stradă a fost ca un arc peste timp. Între februarie 2017 și Decembrie 1989 – când cuvântul "solidaritate" era leitmotiv. Am văzut în stradă, acum, copii, oameni foarte tineri, "copii ai Revoluției", oameni maturi, care făcuseră, probabil, Revoluția, oameni în vârstă, cu toții, solidari. Uniți de onestitate, de respectul pentru lege, de spiritul de dreptate, de civism. I-am văzut cântând, cu lacrimi în ochi, imnul țării. I-am văzut purtând și fluturând, emoționați, drapelul național.

Au fost scene sublime. A fost o lecție superbă de civism. Și o lecție de patriotism – o mare de oameni și-a arătat iubirea de țară, apărând democrația și apărându-și libertatea și viitorul trăit aici, nu altundeva.

MARIA HULBER ISTORIC

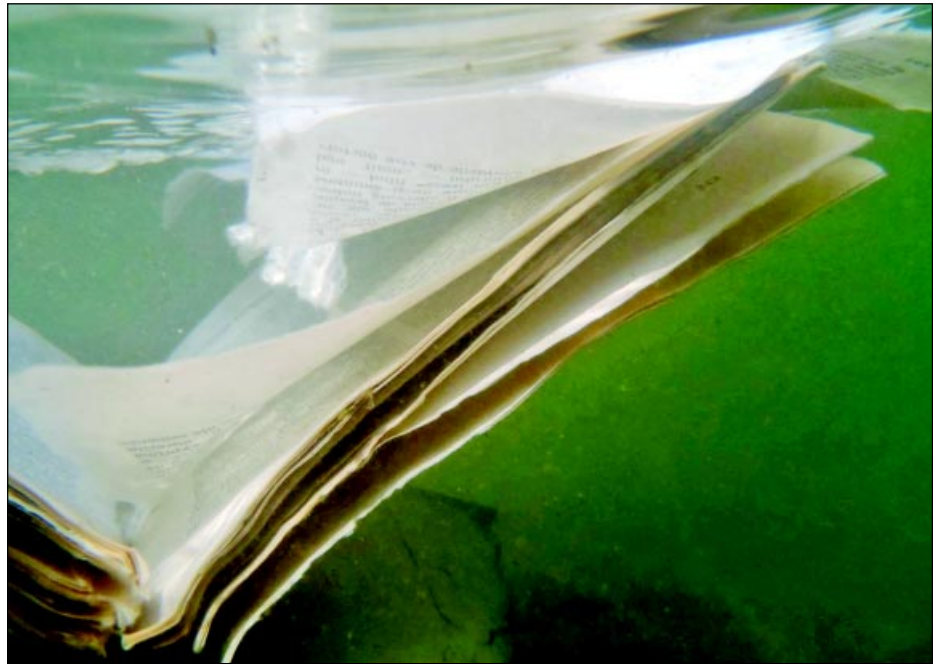
Cea mai plăcută surpriză din ultimii ani a venit – cum altfel? – din spațiul evenimentelor culturale. Îmi place să cred că, pentru un cercetător și autor de cărți, fiecare volum publicat este asemenea unui copil trimis în lume pentru a-și căuta singur locul, propria așezare în literatura de specialitate, înruderile tematice și problematice, propensiunile hermeneutice, deschiderile interpretative. Așa am simțit în toamna anului 2015, anotimpul debutului meu în volum, la fel simt și acum, într-un nou timp al creației în care-mi plămădesc cu aceeași migală noua carte. Nu recurg întâmplător la un asemenea filtru explicativ. Anii din urmă s-au arătat deosebit de generoși în ce mă privește, iar exercițiul căutării retrospective a unei întâmplări neașteptate ar fi putut să devină dificil.

Și totuși, evidențele sunt mult mai limpezi, relevându-mi că cea mai plăcută surpriză trăită în ultimii ani mi s-a înfățișat chiar în timpul lansării volumului la Timișoara, prin prezența unui om cu totul deosebit, al cărui nume distilează în sine amintirea unor momente decisive ale istoriei noastre recente. Teodor Stanca, căci despre domnia sa este vorba, condusese în 1956 mișcarea studenților anticomuniști din capitala Banatului, plătind, pentru curajul de a lupta pentru libertate, cu ani grei de temniță în timpul prigoanei concentraționare. Cartea mea, născută dintr-o îndelungată cercetare a arhivelor și bibliotecilor, își descoperea pe neașteptate un interlocutor extrem de bine informat, călit în miezul acelor zile de revoltă, apoi în anchete și detenție politică, cu un traseu existențial notabil pentru rațiunea și motivația ce au declanșat resortul cercetării mele. Imprevizibil, ex-orbitant, venit parcă din afara oricărui orizont de așteptare, dialogul dincolo de timp mi-a nuanțat o subtilă semantică a coincidenței. Asemenea întâmplări ne construiesc interior, ne dau o identitate culturală, ne deviază – în sensul cel mai bun al cuvântului – destinul.

JOANNA KORNAČ-WARWAŚ TRADUCĂTOARE

Printre cele mai plăcute surprize pe care le-am avut în ultimii ani aș menționa sporirea vizibilității literaturii române în Polonia și succesul inedit al autorilor români în anul 2016. Nu demult, pentru simpozionul traducătorilor FILIT organizat la Ipotești, mi-am propus să număr cărțile traduse din românește în cele două decade în urmă. Am socotit în jur de 35 de traduceri publicate în Polonia între 2006-2016 și, spre surpriza mea, 10 din ele (aproape o treime) au apărut tocmai în 2016. Printre ele, cărțile unor autori ca Ana Blandiana, Lucian Boia, Emil Cioran, Mircea Cărtărescu, Filip Florian.

Dar anul 2016 a fost excepțional nu doar din cauza faptului că putem vorbi, fără a exagera, de boomul acestei literaturi pe piața de carte din Polonia, ci și pentru faptul că doi scriitori români au luat cele mai prestigioase premii literare. Mă gândesc la Ana Blandiana, care a fost distinsă de orașul Gdańsk cu premiul "Poetul European al Libertății, 2016" pentru volumul de

versuri *Patria mea A4*, și Varujan Vosganian, câștigătorul Marelui Premiu Angelus, precum și al Premiului Cititorilor "Natalia Gorbanevskiaia" pentru romanul *Cartea șoptelor*. Merită menționat faptul că printre cei șapte finaliști ai premiului Angelus 2016, alături de Varujan Vosganian, s-a aflat și Cristian Teodorescu cu *Medgidia, orașul de apoi*.

DANIEL CRISTEA-ENACHE CRITIC LITERAR

Am avut mai multe surprize frumoase în ultimii ani, dar cred că cea mai plăcută (nu numai pentru mine, ci și pentru societate) este dată de calitatea, plus responsabilitatea promoțiilor tinere.

Ceea ce se s-a văzut în zilele din urmă pe străzile și în piețele mari ale orașelor universitare (de la București la Cluj și de la Timișoara la Craiova), adică mii și mii de tineri protestînd împotriva ordonanței de urgență date de guvernul Grindeanu, este imaginea mărită și panoramată a fotogramelor făcute de mine în ultimii ani. Studenții de la Literale bucureștene și de la Limbi Străine, elevii din liceele în care am fost invitat să lansez câte o carte, tinerii și foarte tinerii mei prieteni de Facebook, debutanții și pre-debutanții în poezie și-n proză – mai toți acești componenți ai generației post-2000 îți dau speranță și tonus.

Ipoteza mea este că ei vor fi a doua generație importantă după cea a "decrețelor", nu atât de consistentă, firește, ca a noastră ("expandată" artificial în timpul regimului trecut), dar educată de noi, de "decreței", de părinții lor, în condiții de libertate, conectivitate și acces la informație inexistente înainte. Dacă noi evoluam mai mult aspirațional, într-o societate închisă precum aceea din România Socialistă, ei evoluează pluri-direcționat și chiar *multi-tasking*, făcînd simultan lucruri destul de complicate cu aerul că pentru ele și pentru ei sînt extrem de simple. Probabil că și sînt.

Generația copiilor noștri este una de care mă simt foarte mîndru (ca tată) și pentru care am o mare admirație (ca observator). Se află de abia la începutul unei traiectorii colective, dar necolectiviste; iar surprizele pe care ea le va oferi pe parcurs vor fi la fel de frumoase precum cele din stadiul ei actual.

ANDREEA RASUCEANU CRITIC LITERAR

Primul lucru care-mi vine în minte e legat de receptarea cărții mele, deopotrivă de către critică și public. Am scris *Bucureștiul literar* conștient de faptul că orice lucru inovator presupune și un risc, mai ales când rețeta se schimbă, nu mai e cea a clasicului demers de istorie sau critică literară, dar și că cine nu-și asumă riscuri nu evoluează și nici nu contribuie cu nimic la atât de necesara reînnoire metodologică. Vreme de trei ani, am scris cu gândul la literatură, în primul rând, la cei șase autori și la orașul lor, la cititorii pe care mi-am dorit să nu-i dezamăgesc, la critici. Am gândit în amănunt planul cărții, ca pe urmă să-l desfac din nou din toate încheieturile și să-l leg altfel, am schimbat un autor, am oscilat dacă să merg până la capăt cu planul interviurilor sau nu, am actualizat bibliografia până în ultima clipă.

Știi că o carte e gata după senzația de epuizare și neputință de a o reciti încă o dată, momentul despărțirii de ea e cel mai greu. Când am văzut-o gata, ieșită proaspăt din tipar, am avut senzația pe care o cunosc toți scriitorii: că de-acum nu-mi mai aparține și că destinul ei nu mai depinde de mine. Surpriza cea mai plăcută a fost însă în ziua lansării, cea mai ploioasă zi a anului trecut, cu șuvoaie de apă curgînd la vale, spre Cișmigiu, pe Bd. Elisabeta, la ora întâlnirii cu publicul. Nu cred că există o singurătate mai apăsătoare și mai tristă decât cea a autorului lipsit de cititori și, traversînd parcul, într-un oraș cu traficul paralizat, mă imaginam intrînd într-o librărie goală. Faptul că cititorii au umplut librăria, că au rămas până la sfîrșitul discuțiilor, și mai ales după, dîndu-mi prilejul întâlnirii față-n față cu ei și al dialogului – asta e ceea ce contează cel mai mult pentru cei care scriu și publică.

E o bună ocazie să le mulțumesc acum celor care mi-au fost alături atunci, dar și la alte evenimente care au avut loc pe marginea cărții, și mai ales celor care au citit-o și mi-au semnalat acest lucru într-un fel sau altul.

Anchetă realizată de
CRISTIAN PĂTRĂȘCONIU

IA UN GLONTE, FĂ-MI ONOAREA!

ALEXANDRU BUDAC

Duelul m-a fascinat întotdeauna prin coregrafie, altfel spus, ca trop în literatură și cinema. Tradiția propriu-zisă mi se pare ridicolă, de un comic involuntar și, cu excepția duelului sportiv, imorală în cel mai înalt grad, dar, sub pana unor Alexandre Dumas, Rafael Sabatini sau Robert Louis Stevenson, încrucișarea săbiilor devine atrăgătoare precum domnița din turn. În *Winnetou*, cartea pe care am recitat-o de cele mai multe ori în școala primară, personajele se duelau cu pistolul, pușca, cuțitul și tomahawk-ul, iar din suita victoriilor lui Old Shatterhand, cea în care o schilodește milostiv, creștinește, pe căpetenia Tangua îmi impune și azi respect.

A cum, la altă vârstă, aș alege duelul lui Pierre Bezuhov cu Dolohov din *Război și pace*, nu numai pentru vulnerabilitatea protagoniștilor implicați în dispută, ci și pentru că Tolstoi surprinde cu naturalețe cât de nechibzuite și de absurde erau asemenea provocări și ce consecințe dezastruoase aveau asupra vieților dueliștilor. Gelos pe fantele Dolohov, pe care-l bănuiește că ar fi amantul soției sale, Hélène, Pierre îl insultă la beție și-i cere satisfacție. Când se dezmeticește ar vrea să dea înapoi, dar nu mai are cum s-o facă onorabil. Duelul prin zăpadă și ceață, cu secunzi preocupați, neîndemânaticul Pierre învingător din greșeală și Dolohov agonizant, îngrijorat să nu afle mama ce a pățit, nu se încheie pe teren, ci se prelungește în scena domestică violentă dintre Bezuhov și Hélène, punctată de divorț.

Am o slăbiciune pentru duelurile de *western*, bunăoară la Sergio Leone care, prin montaj și grație muzicii lui Ennio Morricone, a prefăcut reglările de conturi dintre pistolari cu pălărie și *poncho* în simfonii vizuale, luptele între samurai – nu știu să mănuiască *katana*, dar îl pot imita convingător pe Toshiro Mifune scuturându-și nervos umărul sub *shitagi* –, și pentru King Kong pe Empire State Building versus forțele aeriene. Anul acesta se împlinesc patru decenii de la premiera filmului *The Duellists* de Ridley Scott, piesă de colecție spectaculară inspirată de o nuvelă a lui Joseph Conrad, aproape uitată după atâția *aliens*. Din patrimoniul cinematografic național nu-mi amintesc decât de Decebal sinucis mișelește de cotropitori, Mihai Viteazul asasinat mișelește de principii străini, haiducul Iancu Jianu împușcat mișelește de arnăuți cu moneda ruptă-n patru și de comisarul Moldovan ciuruit de legionari, tot mișelește, desigur. Nu suntem deprinși să asociem cultura noastră cu duelul, ci cu băta mioritică, pumnalul anonim între omoplați și mitologia naționalistă a supereroului imaculat, înfrânt prin vicleșug de mercenari catapultați de pe meleaguri neprietenoase.

Istoricul Mihai Chiper a scris un studiu documentat, *Pe câmpul de onoare. O istorie a duelului la români* (Humanitas, 2016), prin care își propune să demonstreze importanța acestui rit social eminent

masculin în procesul de modernizare a României. Obiectul său de cercetare este unul de nișă (doar Andrei Oișteanu, citat în carte, a mai manifestat interes susținut față de temă). În primul rând, Mihai Chiper face distincții clare între luptele corp la corp din Antichitate, turnirul medieval, vechile tradiții spadase și duelul din veacul al XIX-lea. Percepția asupra duelului nu se schimbă sincronizându-se în Europa. Istoricul observă că după Revoluția franceză și epoca lui Napoleon Bonaparte și, mai cu seamă, în timpul celui de-al Doilea Imperiu, preocuparea pentru păstrarea nepătată a onoarei primește note speciale, în funcție de noile coduri militare. Oricum, specificul național se păstrează: duelul rusesc rămâne cel mai puțin ritualizat, "adesea o luptă spontană și violentă, cu pumnul peste față sau cu bastoane" – oare de ce nu mă mir? –, germanii preferă pistolul, prin urmare se laudă cu cea mai mare rată a mortalității, francezii aleg spada, scriu manuale elegante de scrimă, au coduri de duellare sofisticate și încetează lupta *au premier sang* (aspect ce stârnește disprețul germanilor), iar englezii sunt primii care eradică fenomenul, transformându-l în competiție sportivă.

Practicile duelului, subliniază Mihai Chiper, trebuie înțelese în relație directă cu noțiunea de "onoare" specifică locului. În "culturile onoarei" – fie că ne gândim la Japonia shogunilor, Germania wilhelmiană, comunitățile mediteraneene, Sudul Statelor Unite – se consolidează identitatea de grup, considerată mai presus de orice răspundere morală individuală, așa că, acolo unde obligația socială se substituie interesului și binelui personal, provocarea la duel își găsește deplina justificare. Felul cum fiecare societate legitimează și, în cele din urmă, după Primul Război Mondial, renunță la obicei, reflectă particularitățile "procesului civilizației" (Mihai Chiper invocă de câteva ori sintagma lui Norbert Elias). În mod oarecum paradoxal, tocmai rezolvarea violentă a ofenselor prin luminisuri, pe terenuri virane, hipodromuri sau în săli de scrimă îl vor cizela pe gentlemanul orașelor moderne, căci respectarea principiilor duelului dezvoltă autocontrolul și întărește stima celorlalți. Mihai Chiper ne spulberă argumentat percepțiile romantice, așa cum ni le-au format filmele și beletristica: duelurile de dragul doamnelor erau destul de rare și, în orice caz, miza o constituia reputația bărbatului (onoarea femeii se definea exclusiv în termeni masculini).

P rincipalele române, chit că nu au o tradiție a duelului, ajung repede din urmă Apusul. Încă de la începutul veacului al XIX-lea, în Moldova și Țara Românească se pot distinge influențe rusești, franceze (sau franceze preluate pe filieră rusească) și chiar germane, depinde unde studiau feciorii boierilor. Problemele de onoare, soluționate până atunci prin crimă, revanșe tribale și bătăi de stradă, sunt reformulate în contextul epocii, fără a fi ignorate cutumele locale.

Până și Pușkin, poet și duelist, își găsește nașul. Exilat în Basarabia, flirtează obraznic cu soția boierului Toderaș Balș. În locul provocării scontate, se alege cu arest la domiciliu. Superiorii îi iau ghetele și-l pun să traducă legile moldovenești din franceză în rusă, spre hazul băștinașilor: "Vezi, cuconăș Pușcă, ai să stai iarăși fără papuci."

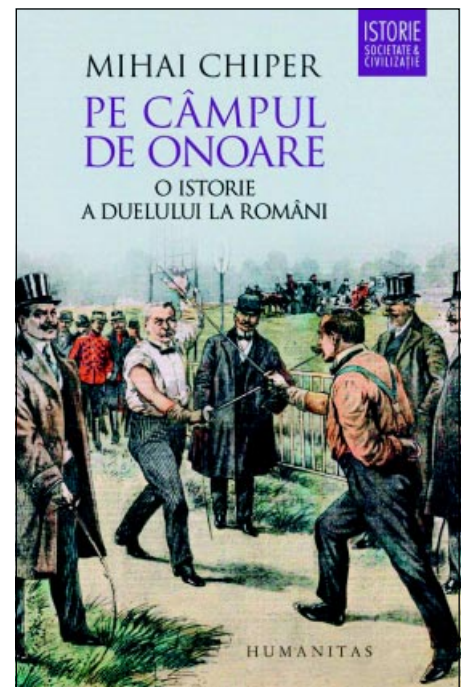
În peisajul descris de Mihai Chiper, beizadelele întoarse de la studii vor să facă legea în țară, se duelează adesea de ochii lumii, ca să-și afirme statutul, iar etosul naționalist contaminează codurile onoarei. În aceiași termeni patriotarzi se poartă și disputele pașoptiștilor când, după căderea Guvernului provizoriu, mărul discordiei devine conducerea emigrației și fondurile pentru propagandă. Nicolae Bălcescu și Christian Tell se acuză reciproc de lașitate și lipsă de demnitate, însă cearta lor lungeste cronică unui duel anunțat, niciodată dus la îndeplinire.

D omnitorul Mihail Sturdza a fost primul care a legiferat duelul, în 1842, numai că Pravila sa îl definește ca privilegiu boieresc. Pedepsele, dacă se aplică, sunt blânde. În schimb, Al. I. Cuza, el însuși duelist, tolerează și chiar încurajează obiceiul. Codurile penale din 1865 și 1874 incriminează duelul, dar lasă atâtea porțițe legislative referitoare la răspunderea martorilor și încadrarea vătămarilor corporale, încât sunt ineficiente. Carol I intervine personal în aplanarea conflictelor dintre ofițeri, iar în 1898 îl grațiază pe liderul conservator Nicolae Filipescu, care îl ucisese pe Gheorghe M. Lahovari într-o sală de scrimă inadecvată pentru rezolvarea unei afaceri de onoare.

După Primul Război Mondial, deși obiceiul e considerat vetust, se răfuiesc universitari, jurnaliști, politicieni, avocați, "toți intelectualii subțiri", cum constată ironic un gazetar de la *Avântul*, iar legislația confuză din timpul domniei lui Carol al II-lea generează contradicții hilare: "Codul penal pedepsește nerespectarea codului duelului!" În ceea ce privește codul duelului românesc, acesta era calchiat după lucrarea contelui Chatauvillard, *Essai sur le duel* (1836). Subcapitolele dedicate de Mihai Chiper regulilor pentru dueliști și felului cum au fost adaptate de ai noștri, în special datorită lui Horia C. A. Rosetti, se numără printre cele mai captivante secțiuni ale studiului.

În Transilvania, duelul e perceput drept apucătură maghiară, astfel că românii se fereșă să-și imite dușmanii, pledând pentru alte răspunsuri cavalierești (are însă trecere așa-numitul "duel american", un fel de ruletă rusească). Studenții ardeleni școlii la Viena preferă să se organizeze în cluburi de scrimă, iar duelurile interetnice sunt rare.

Iuți la mânie, dueliștii români se pricepe că nimeni alții să rezolve amiabil problema în ultimul moment. Preferă pistoalele – neghintuite, pentru mai puțină precizie –, se bat prin delegare, îi împacă secunzii, găsesc rapid prilejul de a dobândi capital politic sau de imagine și, pe măsură ce

sporește rolul presei în viața publică, iar jurnaliștii primesc tot mai multe provocări, afacerile de onoare se transformă în spectacol pentru fotografi. Întrucât lipsește o etică nobiliară de tip occidental, "afacerile de onoare românești sunt de la început un fenomen democratic și egalitarist, multipolar și aglutinant." Rareori se refuză provocări pe motiv de "lipsă de respectabilitate" sau "origine socială". Dar toate astea nu înseamnă că în istoria confruntărilor autohtone nu găsim cazuri dramatice, dorința de revanșă sângeroasă și rituri brutale de inițiere în cadrul corpului ofițeresc. Istoricul ieșean aduce exemple pentru fiecare perioadă, din diverse categorii sociale, urmărind meticolos, coerent, felul cum s-a preschimbat practica duelului, dintr-o etică a cultivării stimei reciproce menită să aplaneze escaladarea conflictelor într-un joc de societate tot mai lipsit de sens, ca apoi să dispară.

P rivite din 2017, pricinile de răfuială prezentate de Mihai Chiper par halucinante. O specie aparte a fenomenului îl reprezintă duelurile dintre literați – de regulă soluționate nu pe teren, ci prin epistole calomnioase publicate în presă – și, chiar dacă nu se cade să judeci mentalitatea unei epoci apuse după criterii din prezent, n-am putut să nu rîd citind despre provocări isterice lansate în urma unor cronici nefavorabile, sonete bîrfitoare în revista satirică *Furnica*, scandaluri generaționiste, polemici în *România literară*, acuzații de plagiat și intrigi amoroase.

Demersul academic remarcabil, bine-venit, al lui Mihai Chiper are și efect de recul: te determină să apreciezi lumea în care trăiești, să nu-i mai vezi doar neajunsurile, să înțelegi cât de greu ni s-a copt conștiința morală și cât de ușor putem recădea în barbarie. Gîndul la vremurile când până și cei mai educați se prieau să-și înfigă unui altora sabia în burtă sau să-și tragă un glonț în cap din motive iraționale, ca să ștergă insulte mai mult sau mai puțin închipuite, nu mă face deloc nostalgic. Bine că au trecut!

ANOTIMPUL RECOLTEI

VASILE POPOVICI

Soarta cărților scrise de scriitori din prima linie nu e, de cele mai multe ori, dintre cele mai fericite. Dacă sunt citite, cărțile lor sunt rareori și comentate. Renunțăm să mai scriem despre ele, fiindcă ne spunem că valoarea lor e garantată de numele prestigios de pe copertă: Andrei Pleșu, Nicolae Manolescu, Gabriel Liiceanu, Mircea Cărtărescu... De aceea, paradoxal, cărțile autorilor consacrați stau de la un punct încolo în umbra celor ce le scriu. Citite, ele rămân adesea în afara dialogului critic.

Este, mă tem, și soarta recent publicatelor considerații filozofice ale lui Gabriel Liiceanu, *Nebunia de a gândi cu mintea ta*.*

Stau reunite sub acest titlu trei eseuri despre gândire ce reușesc să formeze o construcție unitară, fondată pe o temă derulată pagină de pagină de o rară frumusețe a demonstrației.

Titlul, despre care Liiceanu spune că a venit greu, pune, filozofic vorbind, probleme. Tocmai pentru că nu e un titlu filozofic. De gândit cu mintea noastră nu gândim decât rareori și evanescent. Și asta doar după ce ajungem să știm totul despre subiect și după ce am reușit, într-un al doilea timp al analizei, să punem în paranteză tot ce știm, printr-o operație – la care accedem după o îndelungată reflecție pe cont propriu – de reducere fenomenologică, niciodată garantată. *Absorbția* culturii, într-o primă fază, și *evacuarea* ei, în faza a doua, ce pregătesc întoarcerea la *sursa fenomenului* dezgolit de prejudecăți și de zgura culturală ce-l ocultează, interpunându-se între mintea ta și fenomenul ca atare, aceasta este mișcarea esențială a gândirii filozofice, așa cum o descrie fenomenologia lui Husserl și Heidegger. Atunci când vorbim despre dezgolirea fenomenului de prejudecăți, ne gândim la ceea ce s-a impus în gândirea noastră fără să fi fost cercetat, preluat de mentalitatea comună ca "adevăr". Iar când vorbim despre zgura culturală, ne gândim la puzderia de scrieri și autori ce s-au pronunțat pe tema dată și au ocultat-o cu autoritatea lor, deși niciodată în fapt tema n-a fost examinată în profunzimea ei ultimă.

Când ajungem să gândim "*cu mintea noastră*", rezultatul și chiar operația în sine a acestei gândiri radicale pot să pară "*o nebunie*", dar doar pentru gândirea comună, prinsă în țărul pseudo-cunoașterii.

Cu acestea în gând, deschidem cartea lui Gabriel Liiceanu pentru a vedea care e calea pe care o alege să vorbească despre gândire: a metaforei nefilozofice, care lasă deoparte dificultățile uriașe ale temei, sau calea conceptului arid ce rescrie – și atât – o temă filozofică peste care au trecut marii filozofi începând cu Socrate. Cu excepția *ființei*, nu există în filozofie o temă mai mare și mai dificilă.

După modelul lui Noica din *Povestiri despre om. După o carte a lui Hegel*, Gabriel Liiceanu recurge la metoda cea mai înalt-pedagogică, a narațiunii, a temei-ca-poveste.

Gândirea, în esență, e o facultate orientată spre ceva, e *gândire despre ceva*. Gândirea omului prins în fluxul vieții urmărește scopuri practice, iar acest mod de a gândi, ce utilizează gândirea ca pe un instrument pus la îndemâna altor instrumente umane, nu dă seamă despre ce e ea cu adevărat. Când însă gândirea își ia răgazul să se adâncească în sine, când, devenind oțioși, ne extragem din constrângerile practice pentru a reflecta asupra gândirii înseși, atunci, spune Liiceanu, gândirea trece la un stadiu mai profund al înțelegerii. Or, lumea la care accede gândul când acesta se adâncește în sine e mai vastă ca lumea cea mare spre care ne deschide ochiul, mai vastă și complet independentă de timp și spațiu. Lumea gândului e eternă, din aluat divin, e

nous-ul nepieritor. Gândirea, ca gândire despre sine, se face depozitar al sensurilor. Paginile lui Liiceanu, ce leagă reflecții din Hannah Arendt, presocratici și observații personale, par iluminate pe dinăuntru de o inteligență în flux continuu.

De altfel, dacă tot am ajuns aici, să o spunem de pe acum: *Nebunia de a gândi cu mintea ta* este, alături de *Jurnalul de la Păltiniș*, opera cea mai densă și mai filozofic-fertilă din ce a scris Gabriel Liiceanu până acum. Cu un calm pe care nu-l dobândesc decât cei ce și-au luat deplin în stăpânire domeniul, cu o știință a simplificării (să nu ne temem de acest cuvânt) care nu trădează tema, cu o stăpânirea deplină a artei de a ilumina lucrurile obscure, filozoful român a ajuns la o treaptă unde singură forța de impact a cuvântului contează. E, pentru el, anotimpul recoltei.

Un pas mai departe în demonstrația-poveste pe care o face este observația că gândirea filozofică iradiază plenar atunci când filozoful trăiește așa cum gândește. În termenii lui Kierkegaard, acest fenomen rar, de armonizare a vieții cu învățătura, se numește *reduplicare*. Marii reformatori, geniile morale ale omenirii, Moise, Confucius, Buddha Shakyamuni, Isus și Socrate, sunt ființe reduplicate, adică sunt ce spun. Reduplicatorii sau reformatorii sunt "*exemplare umane care, pornind de la conștiința neajunsurilor noastre, neîmpăcate cu ele și simțindu-se mandatate de o instanță divină să le semnaleze, ies din scara speciei și propun un model necoercitiv de ameliorare a ei, susținut și ilustrat prin propria lor viață*". Să nu trecem ușor peste ceea ce Gabriel Liiceanu subliniază: **un model necoercitiv**. Accentul din definiție pe chiar aceste cuvinte esențiale cade. Nu există reformă morală care să vină din afară, fără să nu fi devenit mai întâi lucrare interioară, strict *personală*, miză individuală, transformare *pe cont propriu*. Nimic nu garantează că mesajul reformator, odată formulat, cade pe un teren fertil. El e ca sămânța din parabola semănătorului.

Acest parcurs filozofic nu trece doar prin marile halte alte omenirii, Socrate, Augustin, Descartes, Kant, Hegel, Heidegger, Ortega y Gasset, ci și prin haltele filozofice Constantin Noica și Alexandru Dragomir, ce țin

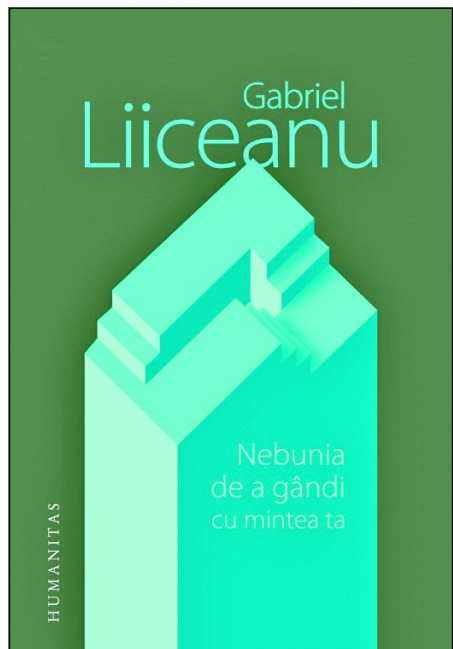
direct de destinul lui Gabriel Liiceanu ca filozof și ca ființă exemplar-morală a acestor decenii. Marile idei nu se simt umilite, în pagina lui Liiceanu, să coboare în ce a văzut și trăit el însuși. Ba chiar, aș spune, mai cu seamă această parte, aparent nefilozofică, care pe filozofii de școală i-ar jena cu totul, pe el îl servește cel mai bine. Povestea lui sporește mai ales atunci când ideea se degajă direct, ca un duh viu, din corpul materiei, așa cum, altădată, el a găsit formula potrivită pentru ca ideile și pilda lui Noica să se ridice vertical și memorabil din mediul umil de la Păltiniș în paginile unice ale *Jurnalului*. Există în *Nebunia de a gândi cu mintea ta* nenumărate trimiteri la Noica și Dragomir, al căror excepțional mijlocitor Liiceanu continuă să fie, poziție asumată și-n aceste pagini, ceea ce nu e puțin lucru. Schimbând ce e de schimbat, Platon e fața de Socrate un mijlocitor, cu toate întrebările ce decurg de aici: este Platon, ca mijlocitor, un simplu scrib sau e, dimpotrivă, un creator de geniu ce și-a inventat pe spații ample maestrul-personaj? Dar chiar dacă am afla într-o bună zi că el n-a fost decât un mijlocitor, geniul său filozofic n-ar fi prin aceasta diminuat.

Mijlocitorul Liiceanu sporește tot ce atinge. Însă, cu oricâtă umilință s-ar privi el pe el însuși și oricât am dori să-l replasăm în imediata noastră vecinătate, fiind el, nu-i așa, contemporanul nostru, adică unul dintre noi, e totuși greu să nu vedem în el ce el a devenit de mult, un director de conștiință, ce limpezește zilele noastre tulburi.

Ultimul capitol al cărții, cel de-al treilea, care vorbește despre patologiiile gândirii contemporane, merită altă punere în context, fiindcă răspunde anticipat unor situații ce s-au ivit la câteva luni după apariția *Nebuniei de a gândi cu mintea ta*.

Gândirea se dereglează, spune filozoful, în șase feluri, deși, ca la Aristotel cu ale sale zece categorii, nu știi exact de unde au ieșit aceste feluri în număr așa precis. Dar nu aceasta e de fapt chestiunea.

O cauză majoră a dereglării gândirii este, spune Liiceanu, prin *contaminare ideologică*. În vremurile acestea ideologia dominantă în forumurile universitare occidentale poartă

numele de corectitudine politică. Pentru cine, în universități, își propune să examineze pe viu un exemplu de patologie mentală gravă poate lua ca studiu de caz scandalul declanșat de esul lui Gabriel Liiceanu – cu adevărat impresionant – *România gurilor știrbe*. Cum nu mă uit la *Antena 3*, unde, zice-se, s-a organizat o "dezbateri", dar citesc ziarul "*Adevărul*" (din 26 februarie curent), am urmărit doar reacția unui anume Doru Pop, ce se recomandă drept conferențiar și analist politic. Nu rezum aici esul lui Liiceanu, precis și clar ca un diamant, mă opresc doar asupra reacției ca atare publicate sub titlul *Despre dinții concetățenilor noștri*, mini-monument de răstălmăcire și rea-credință. Doru Pop nu poate fi, îmi spun, conferențiar, fiind incapabil de elementară capacitate de a înțelege, și nu are nimic dintr-un analist, fiindcă nu-și analizează decât bezna din propria sa minte. Înțepenit în chingile corectitudinii politice, orbit de ideologie, Doru Pop răsușește completamente sensul esului lui Gabriel Liiceanu, în care nu vede decât dispreț și aroganță, acolo unde o ființă minim alfabetizată percepe o nesfârșită compasiune pentru de cei "fără dinți" (Noica între ei !). Biet, biet conferențiar, biet analist politic! Iată-l pe Doru Pop cum intră în materie: "*Un filosof, proprietar al unei afaceri de zeci de milioane de euro și șofer capabil al unui bolid de zeci de mii de euro, deplânge faptul că unii dintre concetățenii săi au dantura stricată*". Așa începe un discurs al urii sau un curs de socialism științific inspirat din dosarele organelor în drept. Vina ce li se aduce lui Liiceanu și celorlalți "boieri ai minții" (prostie cu viață lungă), judecați toți la grămadă cu împricinatul, e că acestora "*marxismul le repugnă tocmai pentru că valorifică potențialul celor pe care ei îi etichetează drept lumpeni*". Să ieși din comunism așa cum au ieșit românii și să revii la marxism ca la o ideologie în continuare validă este o chestiune strict medicală.

Tot de pe internet aflu și că Doru Pop a trăit jumătate din viață în comunism, după cum însuși o spune, ceea ce înseamnă că a trăit pe viu experimental marxist, și că a frecventat pentru o perioadă mediul universitar american, unde bănuie încă stafia comunismului. Patologia ideologică are însă această uluitoare capacitate, numită științific *gaslighting*, când victima crede mai degrabă ce i se induce decât ce vede cu propriii săi ochi și simte pe propria sa piele.

Gabriel Liiceanu, *Nebunia de gândi cu mintea ta*, Editura Humanitas, 2016.

ONESTITATE FĂRĂ REST

ALEXANDRU BODOG

Intervievator cu destulă experiență (arhiva *Orizont*-ului și cărțile de convorbiri de la Humanitas stau mărturie în acest sens), Cristian Pătrășconiu vorbește, în nota care deschide volumul de dialoguri¹ cu Tia Șerbănescu, despre motivele admirației sale pentru cunoscuta jurnalistă și, poate mai important, despre ceea ce pare să fi stat la baza discuțiilor dintre ei: "Pentru că este *altfel*, iată un motiv foarte solid pentru care există această carte: Tia este probabil omul cel mai potrivit să vorbească – în și într-un adevăr – despre ce era presa în ultimele decenii din comunism și în primele decenii din postcomunism". Pricepându-se să obțină esențialul de la interlocutorii săi, Pătrășconiu își devoalează, prin precizarea pe care am citat-o, interesul (de natură aproape documentară) care l-a făcut să inițieze dialogul; depășind prima treime a cărții, devine foarte clar că, de la un anumit punct încolo, întrebarea care sintetizează cel mai bine scopul discuțiilor este cât se poate de simplă: cum arăta presa românească înainte și după "momentul" 1989?

Activă pentru aproape cinci decenii în presă, perioadă în care a trecut pe la *România liberă* (de unde a fost îndepărtată în două rânduri), *Cotidianul* și *Curentul*, Tia Șerbănescu își rememorează copilăria și adolescența cu seninătate, iar asta în ciuda episoadelor triste, așa cum au fost arestarea tatălui adoptiv și, la puțin timp după aceea, a tatălui natural. Trecând în revistă primele încercări literare, fosta jurnalistă se oprește asupra celor două nume care i-au consolidat interesul pentru literatură: Marin Preda ("În *Moromeții* am găsit literatura. Până atunci, desigur, citisem și capodopere, dar tot mecanic, fără să înțeleg") și George Călinescu, la a cărui conferință despre Eminescu a asistat în liceu: "Mi-l imaginam mai tânăr... (...) Când a început să vorbească eram nedumerită, pentru că nu înțelegeam nimic din ce spunea. Vorbea cu sușuri și coborâșuri, deal-vale, întrerupea frazele, avea un ritm de a fraza total neobișnuit; am crezut inițial că vorbește într-o limbă străină".

Evocată cu nostalgie, studenția la Litere s-a împărțit între figurile pe care le admira (Constanța Buzea, Sorin Alexandrescu, Nicolae Manolescu) și cele pe care le considera antipatice (Adrian Păunescu, Ion Dodu Bălan). Tot în capitolul *Studenția, amfiteatrele, cei mai frumoși ani*, Șerbănescu își reamintește de, printre alții, Dorin Tudoran, Nichita Stănescu și Gabriela Melinescu, reușind astfel să reînvie, cu șarm și naturalitate, atmosfera unei epoci de mult apuse, pe care nu mai poate decât să o regrete: "O perioadă extraordinară de frumoasă... (...) După facultate, am fost cumva alungată din acest paradis. Am ajuns în viață reală. Ruptura de paradis nu a fost totală și nici imediată".

Repartizată la *România liberă* ca urmare a unui fericit concurs de împrejurări, primii ani ai Tiei Șerbănescu în redacția celebrului cotidian au fost o prelungire aproape miraculoasă a paradisului din facultate. Cu

toate acestea, doar intervalul 1968-1971 s-a dovedit a fi unul relativ suportabil, această paranteză fericită incluzând anii de formare ai, pe-atunci, tinerei jurnaliste: "La externe am scris de toate. Acolo am învățat meserie. Cum să scriu pentru presă, cum să dau în lucru, cum să pun în pagină, cum se editează. Am învățat multe atunci, obligațiile și toate trucurile meseriei". Totul avea să se înrăutățească odată cu adoptarea Tezelor din iulie, care aveau să afecteze serios munca de jurnalist cultural a Tiei Șerbănescu: "Abia începusem să mă bucur de ceea ce făceam, că au și apărut Tezele de la Mangalia (...) Fiind mai fără experiență, inițial nu mi-am dat seama ce ecou vor avea și ce mutații vor implica. (...) La scurt timp, din cinci cronici literare – câte scriam – aveau să apară, în medie, două. (...) Din șapte interviuri apăreau două sau trei". Tot mai abitir controlată, presa acelor ani era aproape complet acaparată de interesele partidului unic. Vizând subiecte dintre cele mai variate, de la filtrele prin care un text trebuia să treacă înainte de a fi publicat și până la nivelul salarizării, întrebările lui Pătrășconiu îi oferă Tiei Șerbănescu posibilitatea de a schița un portret al presei românești, așa cum se prezenta ea în ultimele două decenii de comunism; schimbând ce e de schimbat, intervievatorul aplică o "tactică" similară și când vine vorba de perioada tranziției.

Relatate cu detașare și eleganță,

momentele de cotitură (confiscarea agendei personale și transferul la secția documente, excluderea din redacția *României libere*, survenită ca urmare a refuzului de a-l denunța pe Petre Mihai Băcanu, modul în care a fost forțată să plece de la *Cotidianul* și felul în care este îndepărtată de la *Curentul*) prin care trece Tia Șerbănescu vorbesc atât despre compromisurile, tăcerile vinovate și lășitățile care au măcinat presa de la noi înainte și după '89, cât și despre un exemplu rar de intransigență morală și, nu mai puțin, de onestitate în raport cu propria meserie și cu propria persoană.

Devenită editorialistă politică după Revoluție, Șerbănescu a fost de la bun început o comentatoare de o verticalitate săcăitoare pentru cei mai mulți dintre "actorii" de pe scena politică a țării, ceea ce a transformat-o destul de rapid într-o ziaristă care, simțindu-se datorată să spună lucrurilor pe nume, s-a văzut obligată să-și asume o condiție marginală: "Mai mereu, de fapt, m-am simțit ca și cum aș fi la margine". Cu atât mai admirabil devine, în acest context, modul în care ea înțelege, refuzând să se autovictimimizeze ori să se urce pe soclu, să-și descrie (retrospectiv, la rece, fără replieri autocomplezente) situația: "Ce vreau să spun însă e că eu n-am plecat niciodată din proprie inițiativă dintr-o redacție, fiindcă așa mi-a venit mie, nici fiindcă aveam oferte mai bune din altă parte, nici din cauza unei

funcții pierdute sau pentru că mi s-a tăiat salariul. Am plecat întotdeauna numai când mi s-a dat brânci și mi s-a indicat ușa. Neavând încotro, mă redresam, îmi luam geanta și, cu un aer pe care mi-l doream demn, păraseam locul. Trântind ușa!".

Măcinată de ticăloșie și de impostură, presa de la noi mai păstrează totuși zone frecventabile, marele noroc al acestora fiind că cei câțiva jurnaliști de nivelul Tiei Șerbănescu continuă să reziste pe poziții.

PRIVIRI PIEZIȘE

Publicate în intervalul iunie 2008-august 2016, cele șaiszeci de articole reunite în recentul volum² al romancierului și cronicarului plastic Florin Toma apăruseră inițial în *Ziarul de Duminică* și, începând cu anul 2010, în *Viața Românească*. Disociindu-se din start de imaginea criticului de artă care face și desface clasamente ("demersul nostru aleatoriu, lipsit de criterii sau ambiții – noi ne numim *cronicar*" – nu vrea să stabilească taxonomii academice și înfretate. Ci doar o modestă ordonare a unor meșteșugari ai ochiului și percepția operei lor sub specia unui tip de subiectivism"), autorul ajunge chiar, într-un exercițiu de autoderiziune, să-și plaseze observațiile sub semnul amatorismului: "Sunt considerații ale unui simplu *deletante*". Invocarea elogioasă a demersului inițiat de Daniel Arasse în *On n'y voit rien* îi oferă lui Florin Toma posibilitatea de a-și declara admirația pentru binefacerile și avantajele nesperate ale unei abordări neconvenționale: "Exercițiul nostru este mai discret (decât cel propus de Daniel Arasse – n.m., A.B.), dar recurge la aceeași tehnică de a privi totul dintr-o parte... precum noaptea, atunci când scrutăm cerul și, dacă ne uităm prea direct, prea insistent la un astru, acesta la un moment dat piere, dispăre. În schimb, vederea noastră periferică revelează alte și alte stele dimprejur, mult mai mici, pe care, altminteri, în mod obișnuit, nu le-am vedea". Experimentul propus ar viza, așadar, exploatarea a ceea ce s-ar putea numi expresivitatea inaparentă a unui tablou, adică, în viziunea autorului, acel sector mai mereu ignorat de experți, care include toate "locurile", liniile și punctele "unde privirea fixă și arogantă cam orbecăie".

Având în centru atât nume consacrate (precum Ștefan Călbă, Sorin Ilfoveanu, Silviu Oravitzan, Mircea Dumitrescu sau Adrian Ghenie), cât și artiști experimentați, dar mai puțin cunoscuți (Dan Bota, Geta Brătescu, Horia Cucerzan, Paul Gherasim, Gabriela Ricșan ș.al.), articolele din *Tablouri văzute dintr-o parte* includ, tematic vorbind, abordări dintre cele mai diverse: evocările omagiale (Dimitrie Barea, Ștefan Bertalan), medalioanele de tip cronică-reportaj (Laura Covaci,

Gabriela Culic, Silviu Oravitzan) și analizele minuțioase (Constantin Blendea, Horea Cucerzan și Sorin Ilfoveanu sunt doar trei dintre pictorii ale căror expoziții sunt comentate cu meticulozitate de Toma) compun o selecție care vorbește, în mod asumat, mai mult despre afinitățile cronicarului decât despre curentele și tendințele prezente în pictura românească a ultimilor ani. Din acest punct de vedere, Pavel Șușară reușește, în scurta sa prefață, să scoată în evidență interesul lui Florin Toma pentru modurile în care sacralul poate fi reprezentat într-o operă de artă, un interes și o preocupare care se află în spatele unui număr considerabil de cronici. În plus, Șușară explică și modul în care cronică de artă și proza se intersectează în paginile cărții: "Privind, Florin Toma creează, creând, participă, participând, înțelege".

Dincolo de tușele bombastice și de prețiozitatea vetustă a anumitor figuri de stil ("adevăratul drum pe care merg oamenii – în fapt, la origine, niște înșeri cheliți de aripi – este zborul"; "Recurența sănătoasă a acestei teme (...) este, în fond, o declarație de iubire a unui artist cu nimic mai neîncăpătoare decât geo-simbolistica senină, cu care a fost inclusă așezarea Blaj în spiritul neamului românesc"), stridente parțial neutralizate de descrieri și observații cu un aer cât se poate de profesional (iată un lung și elocvent exemplu: "Tehnica aleasă de Dițoiu – a uleiului pe pânză, cu pensulații deschise, ample, cu vopseaua gălgâind, cu o abundență materială a detaliului ce se contrapune decis aparentei fragilități a ansamblului – pare cea mai potrivită pentru a pune în valoare un element fundamental: lumina"), trebuie spus că este imposibil ca frenezia cu care Florin Toma caută "sensurile Frumosului" să treacă neobservată.

¹ Cristian Pătrășconiu în dialog cu Tia Șerbănescu, *Trântind ușa*, Editura Humanitas, 2016, 288 p.

² Florin Toma, *Tablouri văzute dintr-o parte*, Editura Ad Libri, 2016, 192 p.

SOLIDITATEA EFEMERIDEI

ALEXANDRU ORAVIȚAN

Textul de gazetă, de revistă sau, mai nou, de blog, nu se reîncarnează cu ușurință în paginile unui volum. Cartea trimite la perenitate, la un mesaj cu o capacitate de a fi actual în diverse contexte și epoci. Articolul este construit pentru a fi prizat imediat, cu o densitate accentuată a informației și cu o transmisie imediată, prin fraze directe, deseori tăioase. Apare așadar o dilemă: cum poate funcționa textul publicistic între copertele unui volum? Răspunsul trimite inherent la cei care își îngroașă artificial bibliografia, care exploatează fragmentarismul gândirii contemporane, care peticesc o tentativă de construcție prăbușită magistral aidoma unui castel din cărți de joc în urma unei lecturi aplicate. Din surplusul acestor cărți de consum apar, însă, și excepții notabile, unde o construcție este evidentă: viviseția unei societăți la un anumit moment din evoluția sa, fundamentată pe talent scriitoricesc. În acest tip de volum, scriitorul este, mai presus de orice, un observator atent, fie al lumii exterioare, fie al universului interior.

O asemenea excepție este și volumul *Aproape liber. Publicistică*¹, semnat de Daniel Cristea-Enache, unde lupa criticului literar este transformată în telescop pentru a studia viața cetății. Apare și o aglutinare a diferitelor aspecte existențiale pentru a produce o suprapunere a orizonturilor identitare. În textele sale publicistice, Daniel Cristea-Enache este un cetățean preocupat de problemele cotidiene, un profesor atent la reacțiile din sala de curs, un călător care radiografiază locurile vizitate și le raportează la realitățile de acasă, un om care reușește să realizeze că propriul său microunivers nu poate funcționa independent de vârtoarea lumii.

Coabitarea tuturor acestor planuri favorizează apariția unei perspective hibride: instanța auctorială este implicată în probleme discutate, dar reușește performanța de a privi lucrurile cu o detașare neașteptată. Secțiunile cărții trădează o ruminare susținută privitoare la succesiunea articolelor, dar și la efectul înregistrat la nivelul cititorului. Acesta este ghidat prin diversele aspecte analizate într-un proces de transformare în partener de exercițiu intelectual, de camarad într-ale dilemelor curente.

Cea dintâi secțiune, "Judecăți", se axează pe o convergență dintre problemele curente ale societății românești și analize de factură sociologică și de istorie a mentalităților. Sunt pagini vii despre poziționarea generației "decreștilor" în lumea "nouă" a postcomunismului, dar și despre raportul dintre judecățile generațiilor în privința unor probleme perene precum învățământul ori viața culturală. Acuitatea manifestată de Daniel Cristea-Enache în cronicile sale este prezentă și aici prin imagini memorabile: "Astăzi, când americanii și occidentalii sunt mai prezenți la noi decât în Statele Unite și Occident, Revoluția din 1989 se face, iar și iar, cu fiecare secvență dintr-o realitate atât de familiară și cu fiecare hamburger consumat la McDonald's, cu nasul în smartphone și cu wifi fără parolă."

Panorama societății românești de astăzi este situată istoric în ruptura provocată de momentul decembrie 1989, în vreme ce anii '90 sunt reprezentați sub forma unei tranziții dureroase, în care exasperarea închisă în propriile granițe a început treptat să se elibereze. În pofida numeroaselor curențe observate și taxate prompt, Daniel Cristea-

Enache contrapune imaginea României ca "oia neagră a Europei" unei României "frumoase": "România este frumoasă pentru că în ea sunt oameni frumoși. Cel care donează pentru o cauză umanitară este un om frumos. Cel care protestează împotriva unui abuz devine unul."

"Politicieni și intelectuali", a doua secțiune a cărții, arată capacitatea lui Daniel Cristea-Enache de a schița portretele unor tipologii din catalogul dinamic al societății românești. Crochiurile lui Daniel Cristea-Enache trădează un abis categoric între profilul identitar al politicianului și cel al intelectualului în România contemporană, iar imixtiunile dintre cele două instanțe se realizează deseori abuziv, în scop electoral. Compromiterea unor figuri devine recurență bolnăvicioasă a sistemului, iar situația se rezumă la o pendulare între cele două poziții, o jonglare a rolurilor și atribuțiilor: "Când intelectualul român va fi și puțin politician, nelăsând un actor politic să-i folosească imaginea și numele pentru propria agendă, o filă deloc glorioasă a vieții noastre publice va fi, în sfârșit, întoarsă." Prin această prismă sunt abordate portretele-robot a doi președinți – al I.C.R. și al României –, într-un exercițiu de conștientizare sub semnul unei imaginații imense pe care cele două poziții o presupun.

"Un alt public" reprezintă delimitarea unor articole din presa culturală dedicată exact acestei tagme mai înguste de public. Literatura "nouă" și scriitorul ca instanță indispensabilă unei societăți "aproape libere" sunt reprezentate sub semnul unei imaginații ce formează și slefuiește conștiințe. Odată înlăturată piedica ideologică din calea imaginației, spațiul cultural românesc cunoaște o dinamizare accentuată, însă publicul-receptor pare să fie tot mai puțin numeros. Acest paradox e analizat cu o luciditate tranșantă: "(...) e nevoie de o lume închisă, de un spațiu social cu toate ieșirile blocate, pentru ca imaginația să valorizeze ceea ce, în lumea liberă, e atât de firesc, de frecvent întâlnit, încât nu mai are rezonanță." În acest context, rostul ficțiunii e dispus în

consonanță cu cel al cronicii literare, al cărei efect sistematizator trebuie să fie susținut, iar nuanța comercială trebuie să treacă în plan secund.

Dacă secțiunea "Politicieni și intelectuali" propunea portrete ale unor tipologii, "Schiță de portret" mizează tocmai pe creionarea unor profiluri de mari oameni de cultură prin filtrul retrospectivei. Mihai Eminescu, Tudor Arghezi, Eugen Lovinescu, Paul Cornea, Ion D. Sîrbu, N. Steinhardt, Ileana Mălăncioiu, Octavian Paler, Nina Cassian, Antoaneta Ralian, Radu Cosașu, D.R. Popescu, Gabriel Dimisianu, Nicolae Manolescu, C. Stănescu, Mircea Cărtărescu, Răzvan Petrescu și Marius Chivu sunt prezențe însemnate ale acestei secțiuni, fie că sunt lăudați ori apostrofați. Aceste pagini ar putea servi drept șablon compozițional pentru un proiect de istorie a literaturii române.

În a cincea secțiune a cărții, "Zona lirică", reiese dimensiunea cea mai specializată a volumului. Pe baza talentului său de critic literar, Daniel Cristea-Enache încearcă să aducă poezia românească, din perioade diverse ale istoriei sale, mai aproape de un potențial public cititor. Prin recurs la analiza de text, autorul probează limitele canonului și aplică un instrumentar specific unui domeniu cultural devenit de nișă pentru a (re)aduce în atenția cititorilor nume precum Mihai Eminescu, George Coșbuc, Tudor Arghezi, Geo Bogza, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Emil Brumaru, Ileana Mălăncioiu, Adrian Păunescu, Ion Mureșan și Mircea Cărtărescu. Analizele lui Daniel Cristea-Enache înfățișează o poezie dinamică, lizibilă și de către cei care nu au mai frecventat poezia odată cu ieșirea de pe băncile școlii.

În "Carrusel", ultima secțiune a volumului, Daniel Cristea-Enache nu este numai un critic literar de prim rang, ci și un scriitor talentat. Însemnările de călătorie prezente aici dovedesc o atență raportare a sinelui nu numai la cele contemplate, ci și la propria sa poziție într-un univers existențial

ale cărui granițe se tot extind prin repetatele ieșiri din spațiul mioritic. Rezultatul e o surprinzătoare descoperire de sine prin intermediul întâlnirii cu paradigma Celuilalt: "Cu cât citești mai multe cărți, cu cât bați muzeele, cu cât întâlnești mai mulți și mai diferiți oameni, cu cât scanezi locuri de aproape și de departe, cu cât, scriind, vezi ce-au mai scris și alții, cu atât *comparatio* îți desenează particularitățile fiecăruia și locul tău în sistem. Desenul se face de la sine. Vei intra *exact* în raftul și subcategoria în care, de fapt, ești." Așadar, libertatea de a călători se traduce în libertatea de sondare tot mai adâncă a propriei ființe.

Aproape liber. Publicistică dovedește largirea universului scriitoricesc al lui Daniel Cristea-Enache. În spatele datării inerente ale unor articole, luat ca întreg, volumul va servi drept rememorare a unui timp și măsura talentului unuia dintre cei mai reprezentativi critici literari de la noi.

POEZIA SPIRITULUI

O pledoarie pentru canonizarea poeziei Gabrielei Melinescu poate fi întâlnită în volumul *O sută și una de poezii*, apărut la Editura Academiei Române. Oplu reunește creații din toată opera poetică în limba română a Gabrielei Melinescu, însoțite de ilustrații realizate de autoare și o serie de repere critice: un text introductiv de Mircea Martin, două convorbiri ale autoarei cu Marta Petreu, o suită de cronici semnate de Lucian Raicu, Mircea Martin, Ilie Constantin și Dan Cristea, culminând cu o postfață sistematizatoare de Ion Pop. "Vinovată" de antologarea poemelor și selecția reperelor critice este Ileana Mălăncioiu, o poetă cu afinități solide în opera Gabrielei Melinescu.

Deși dispunerea creațiilor în volum urmează criteriul cronologic, o lectură în cascadă a poemelor face posibilă descoperirea caracterului organic al întregii opere poetice semnate de Gabriela Melinescu. De la directetea expresiei din *Ceremonie de iarnă* (1965) până la tonul confesiv din *Lumină din lumină* (1993), o tensiune susținută străbate textele reunite aici, care se transpune într-o abstractizare tot mai accentuată a mesajului. Eșafodajul poetic e ținut în loc de un filon de spiritualitate perenă, prezentată adesea sub forma refugiului în metaforă și imagine de tip oglindă spartă. Oscilarea între aparență și esență, viață și moarte, eternitatea și perisabilitatea ființei umane rezultă într-o meditație profundă asupra timpului și a necesității de intrare în consonanță cu înaltul: "Unde e locul în care mișcătorul trup/ atinge-n trecere lucruri reale?... / Stau peste pământ întinsă și

primesc/ refluxul sferelor egale." Acest aer de reverență în fața miracolului universal străbate întreaga poezie a Gabrielei Melinescu.

Din zona reperelor critice incluse în volum merită amintite cu prisosință convorbirile cu Marta Petreu, întrucât Gabriela Melinescu pare să-și fi găsit interlocutoarea ideală pentru dezvoltarea unor reprezentări revelatorii cu privire la intersecția dintre religie și artă, dar și la propriul scris: "Când scriem nu suntem în mod special bărbat sau femeie, ci spirit, cineva care a redevenit persoana dinaintea adolescenței sau de mai târziu, când diferențele se șterg, un fel de ființă universală; copilul sau bătrânul." Recitită prin prisma acestei afirmații, poezia Gabrielei Melinescu reprezintă o cale de acces spre coridoarele subterane ale ființei umane.

¹ Curtea Veche Publishing, București, 2016, 304 p.

ODIOASELE VISCERE ALE PUTERII

MARIAN ODANGIU

La o lectură neatentă, titlul cărții lui Dan Negrescu, *Trilogie imperială**, sugerează un op de mari dimensiuni, în trei părți, relativ independente, cu personaje comune ce parcurg momente biografice succesive. Modelul ar fi acela al tragediei clasice grecești (Sofocle, Euripide), care, trecând prin Renaștere (Dante Aligheri), a proliferat în lumea contemporană, statuând un *trend* cu mare succes la public, fie că vorbim despre *literatura fantasy* (J.R.R. Tolkien, Richele Mead, Veronica Roth, Marie Lu, Taheren Mati, Susanne Collins etc.), fie că ne referim la producția cinematografică din ultimii douăzeci de ani, în care, trilogii precum *The Godfather*, *Jurassic Park*, *The Lord of the Rings*, *Hannibal*, *The Matrix*, *The Hobbit* etc., au făcut și fac o carieră fulminantă, de *box office* cu predilecție.

La rândul ei, cultura noastră nu duce deloc lipsă de *trilogii*: teatrale – Barbu Ștefănescu Delavrancea, filosofice (Lucian Blaga), romanești – *La Medeleni* de Ionel Teodoreanu și, în actualitate, opuri precum *Orbitor* de Mircea Cărtărescu, *Pumnul și palma* de Dumitru Popescu, *Somnul vameșului* de Bujor Nedelcovici, *Trilogia lui Theophil Magnus* de Leonard Oprea, *Trilogia Corso* de Daniel Vighi, *Eșecul cartofilor cruzi* de Lazăr Popescu, *Amanții* de Corina Ozon ori trilogia *Sânge satanic* de Cristina Nemerovski.

Formula epică pe care o propune Dan Negrescu este, însă, departe de acest *mainstream* literar. Forma nearticulată (*trilogie*) sugerează că nu ne aflăm în fața unui demers de amploare, întins pe trei volume consangvine (aventura epică a autorului nu depășește două sute cincizeci de pagini!), ci, mai degrabă, în fața unui *tri-logos*, a unei *rostiri* din *trei* unghiuri de vedere ori *trei* perspective asupra unei — conceptual vorbind — teme/ idei contigue. Așadar, un *triptic*, după modelul panourilor medievale pictate pe scene religioase, prinse în balamale, astfel încât părțile laterale să se închidă peste cea din mijloc. Rolul de "închizători" îl joacă *avertismentele* autorului însuși. "Împăratul Sapiens nu a existat niciodată" — ne previne Dan Negrescu, înaintea primei părți a tripticului, *Epistolar imperial*. Și continuă: "Personajele și întâmplările relatate sunt în bună parte ficțiuni. Orice asemănare cu persoane sau evenimente trecute, prezente și viitoare nu este deloc întâmplătoare, ci absolut premeditată".

Înaintea părții a doua, intitulată *Însemnările Sântului Renatus*, ni se atrage atenția că "Însemnările de tip epistolar, dar către sine însuși, ale Sfântului Împărat Sapiens Renatus au fost descoperite și transcrise de către Ignatius Blandus Exquisitor la așezământul Sancta Gratia Nullius Loci, în secolul al X-lea". Cititorului îi este pusă astfel la dispoziție o importantă cheie pentru înțelegerea cărții: o construcție narativă eminamente ficțională, în afara timpului și a spațiului (Ignatius

Blandus Exquisitor înseamnă, în traducere liberă, *Arzătorul Blând Cercetător*, iar Sancta Gratia Nullius Loci — *Sfânta Grație de Niciunde!*), ce combină trei tehnici narative diferite: *epistolarul*, (*pseudo*) *jurnalul* și proza de ficțiune absolută, spre a radiografia — înțelegem pe parcurs — perversa geneză a "doctrinei superioare, accesibilă doar conducătorilor [...] cu ajutorul căreia să fie reduși la tăcere definitivă posibili deliranti" — recte: *opozanți* ai autocrației.

Altfel spus, funcționarea *ab initio* a *mecanismelor puterii*, modul (universal) în care, de-a lungul istoriei lumii, indiferent de spațiu și timp, individul uman este (poate fi) acaparat de *fascinația puterii absolute*, căile contorsionate și halucinante pe care *aleșii* le parcurg, transformându-se — fără ca măcar, uneori, să conștientizeze acest lucru — din persoane normale, chiar respectabile, în tirani odioși, lipsiți de orice scrupule, deopotrivă, călăi și victime ale propriilor pulsiuni către Putere.

Protagonistul cărții este, așadar, inexistentul împărat *Sapiens Renatus Sanctus* (în traducere: *Înțeleptul Renăscutul Sfântul*) — nume, evident simbolic, alcătuit tot din trei elemente, care îi și definesc personalitatea, după cum proiectează și principala caracteristică a fiecăreia dintre componentele tripticului: *înțelepciunea sarcastic-reflexivă* (în *Epistolar imperial*), meditația asupra *re-nașterii* sub zodia unei noi credințe religioase (în *Însemnările Sfântului Renatus*) și *sanctificarea* grotesc parodiată în subtext (în cea de-a treia și ultima parte, *Precum pe pământ așa și în ceruri*, unde este de reținut răsturnarea, deloc întâmplătoare, a logicii biblice!).

In *Epistola XIII. Sapiens Împăratul către Pontiful Marcus Divinitus, sănătate!*, autorul ne dă și un indiciu temporar — "piosul Vergiliu ar împlini vreo trei sute și șaptezeci de ani", iar "divinul Traianus [...] ar împlini frumoasa vârstă de două sute și cincizeci de ani", ceea ce permite identificarea epocii, undeva pe pragul dintre secolele al III-lea și al IV-lea d.Hr., între domnia lui Dioclețian și începutul domniei lui Constantin: o epocă istorică zguduită de schimbări radicale (creștinizarea Imperiului Roman), o etapă de tranziție, de absolută decadentă, cu incidente dezastruoase, derulate într-o viteză halucinantă; un segment de istorie tulburat de crime și asasinate abominabile, de un șir nesfârșit de abuzuri și complicități, de uneltiri, delațiuni mârșave și răzbunări odioase, de războaie civile și convulsii sociale fără precedent.

O perioadă din istoria Imperiului Roman în care, prin irepresibila răspândire a unei *noi credințe religioase*, acesta a intrat într-o lentă și imposibil de oprit disoluție. Ajuns religie favorizată, *creștinismul* contribuie hotărâtor (în marginea faimoasei formule *in hoc signo vinces* adoptată de împăratul Constantin ca motto, după viziunea sa cu *Monograma lui Isus Cristos*) la crearea condițiilor necesare pentru ca

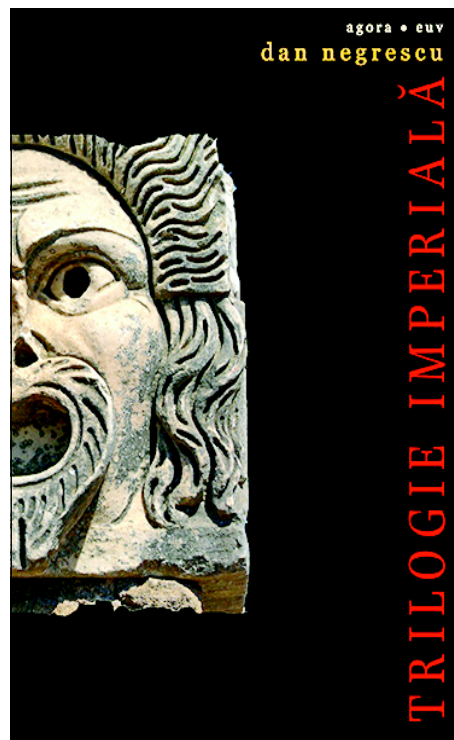
împăratul să devină, în mod oficial, *monarh absolut de origine divină*, instituțiile democratice — precum Senatul și Justiția — rămânând instituții onorifice, pur decorative.

Dar *Trilogie imperială* nu este nicicum un demers de recuperare, de reconstituire, după cum nu este — cum bine observă Dana Percec în excelentul *Precuvânt* — "nici o istorie, nici măcar culturală", "ci un exercițiu de imaginație, dar și de imagine". Situându-se cu lejeritate în viscerele sociale și istorice ale unei epoci (în care, în paranteză fie spus, Imperiul a atins apogeul extensiei sale în Orient) — o poziționare susținută de experiența de latinist a autorului: unul dintre cei mai importanți dintre contemporanii noștri, traducător al creștinilor din primele secole, dar și al unor moraliști precum Toma d'Aquino și René Descartes, cunoscător, deci, precum puțini, al civilizației și culturii, al mentalităților, politiciii, moralei și sapienței romane și a celei creștine, în egală măsură —, Dan Negrescu se mișcă lejer printre datele și personalitățile reale ale vremii, transfigurându-le ficțional, transformându-le cu dexteritatea unui excepțional cunoscător al psihologiei individuale, dar și al celei colective, în fantezele unui univers uman sofisticat și straniu, ce trece mult dincolo de hotarele propriului timp istoric.

Inițial, epistolele împăratului Sapiens filtrează acest univers cu înțelepciune, dar și cu (auto)ironie, cu umor, cu cinism chiar. La suprafață, în aceste epistole cu alură de solilocviu e devoalată povestea *convertirii religioase* a împăratului, ce corespunde cu geneza lentă și ireversibilă a unei *imagini absolute despre sine*. În profunzime, procesul devine o necruțătoare parabolă a *pervetirii* individului întru și până la puterea totalitară: "oamenii trebuie să simtă că noi le dirijăm viețile până în intimitate [...] important e ca fiecare creștin să se simtă urmărit din pat până în fața altarului; trebuie să-i facem pe oameni să se simtă vinovați din naștere, căci învinovățirea, neîntemeiată și de neînțeles, e cea mai bună metodă de a-i domina".

Complicitatea contemporanilor (id est: a *adulatorilor*) — demonstrează Dan Negrescu — se împletește, inevitabil, cu o complicitate a istoriei înseși. Ea, complicitatea, se instituționalizează și se amplifică la dimensiuni atemporale, universale: epistolele împăratului Sapiens sunt descoperite, câteva secole mai târziu, într-o nișă din biblioteca Vaticanului de onestul arhivar pontifical Giovanni Pietro Salvatorini care solicită o *Rezoluție a Sanctității Sale*, iar verdictul are dimensiuni grotești: documentele trebuie trecute sub tăcere, departe de cunoștința celor mulți, a vulgului, pentru că "nu se cade să risipim mângâierile în fața porcilor"!...

Între partea a doua și cea de-a treia a cărții, "legătura" e asigurată de o scurtă narațiune "obiectivă" care prezintă

adevăratele circumstanțe ale morții divinului Împărat Sapiens Renatus Sanctus: aflăm că acesta a pierit ucis de un infarct petrecut, derizoriu, într-o latină. Cee ce, în marginile complicității evocate înainte, este, evident, total nedemn și de neacceptat: contemporanii și postumii își dau mâna pentru a transfera penibilul eveniment în zona rarefiată a spiritualului. *Excerptele din mirabila scriere Viața Sfântului Renatus divin (pre)cugetată de Septimius Plasticus Sacrator* ni-l înfățișează pe imperator în călătoria sa către Dumnezeu: un fel de *Purgatoriu*, unde, de bună seamă, îi întâlnește, printre diafanele personaje trecute la cele veșnice, și pe împărații ce i-au slujit drept modele — care alții decât Caligula și Nero!

Inventivitatea fantastă a prozatorului debordează, iar parabola lui Dan Negrescu se închide apoteotic: renăscutul întru *puterea absolută* ajunge să negocieze, de la egal la egal, cu însuși Dumnezeu: "El: Renatus, tu chiar și aici îți dorești Puterea! [...] Nu, Puterea aici ești Tu în toate și nicicum nu mi-aș putea dori imposibila stricare a firii celeste. Aș vrea, poate, ceva, dar nu puterea, ci Ordinea, tot spre mai marea-ți glorie, căci toate de la Tine sunt și prin Tine"....

Că lumea contemporană are prostul obicei de a nu învăța și reține nimic din lecțiile istoriei pentru a nu mai repeta niciodată greșelile trecutului este un adevăr pe care actualitatea, de la noi și de aiurea, îl alimentează deplin. Inedit, tensionat, provocator, rațional, volumul lui Dan Negrescu face parte din categoria de *cărți necesare*, fie și, măcar, ca un *memento*: cursul evenimentelor din pseudo *bildungsromanul* consacrat Împăratului Sapiens Renatus Sanctus se poate oricând repeta, din păcate, chiar și în prezentul din imediata noastră vecinătate.

*Dan Negrescu, *Trilogie imperială*, Editura Universității de Vest, 2016

PARTEA DE UMANITATE

GRAȚIELA BENGHA

Istoria accelerată din ultimele decenii a schimbat câmpul cultural și politic românesc într-un peisaj sfărâmat de tot felul de "rupturi" devenite mărci identitare. Polarizează opinii, trezesc un entuziasm incert sau provoacă, inexorabil, ură. Prinși între diabolizare și mitificare, riscăm să ratăm întâlnirea cu un șir de cărți care așteaptă să fie citite fără încrem-niri dizarmonice sau prefirări pătimașe. Dar cu deschiderea de a vibra (și) la ritmul memorialisticii feminine, conștienți că aceasta colonizează o zonă care aparținuse, tradițional, celui alt gen. Paginile Reginei Maria, ale Marthei Bibescu, ale lui Alice Voinescu și Jeni Acterian, ale Monicăi Lovinescu, Lenei Constante, Adrianei Georgescu, ale lui Annie Bentoiu și Aniței Nandriș-Cudla sunt exemple pentru feminitatea imponderabil sau eroic edificatoare. Se pot transforma oricând în model uman de forțată intelectuală, de arhitectură etică, pulsație afectivă și strădanie civică, demnitate în durere și umilință în triumf.

SPAȚIU PERMISE, SPAȚIU INTERZISE

Autobiografie care nu se clădește în fast nobiliar și nici nu poposește în mizeria carcerii, *Cu mintea mea de femeie* (Cartea Românească, 2017) este o încercare de a regândi Istoria chiar și atunci când pare că e prinsă, nostalgic, într-un album de familie. Cartea reconstituie prefacerile femininului într-una dintre ipostazele lui unice. De la copila pentru care "amintirea nu are decât simțire, formă și culoare" până la maturitatea deplină, sunt mărturisite frământări, opțiuni și întâmplări modelatoare sau, dimpotrivă, profund traumatizante. Surprinde, poate, faptul că autoarea nu ascunde ceea ce femeile au învățat că e mai bine să treacă sub tăcere: experiențe umilitoare care i se întâmplă doar pentru că e femeie – de la teribile încercări de viol până la verdictul unui profesor care îi admiră fătș inteligența, dar o plasează în mod necesar, ca destin, în slujba bărbatului.

Cu mintea mea de femeie e depoziția unei femei pentru care Sâncraii copilăriei nu este doar insula paradisiacă în care s-au coagulat o neîndoelnică sensibilitate, intuiții esențiale și o educație chibzuită, ci și spațiul pilduitor pentru rolul femeii în anii '50, când fetița auzea că "e mare rușine să stea aiurea cu o carte în mână. [...] Ei cred că cititul le smintește pe femei și le mai face și leneșe pe deasupra." De acolo, din Sâncrai, a pornit totul.

Acolo a descoperit un copil aventura explorării spațiilor necunoscute. Și, mai ales, interzise. Acolo a simțit gustul istoriei și miresmele *punerii ei la cale*, chiar dacă pe-atunci aceasta însemna doar ascultarea conversațiilor purtate de bărbați cu țoiul de țuică în mână, seara, și senzația inexplicabilă că poate face lumea să se schimbe. În satul copilăriei s-au unit, cred, pilonii care au alcătuit edificiul individualității pregnante de mai târziu: patosul trăirii, efortul gândului care să rotunjească experiența. Dar și îndrăzneala faptei. Nu o dată, decisive.

ISTORIE ȘI VÂRSTE

Așa cum o vede *Cu mintea mea de femeie*, lumea pare să trăiască mai multe vârste în interiorul aceluiași segment istoric: rânduiala tradițională din Sâncrai (în care "cel mai frecvent cuvânt de spaimă era colhoz") și ritmul proletar hunedorean. În pendularea dintre casa bunicii și blocul din oraș au loc cutremurul capitulărilor, dar și găsirea unui refugiu salvator între cărți. Fetița trăiește miracolul recăstigării încrederii, bucuria pro-punerii, a forțării limitei. În loc de dantelă, arcuiri din bețe de salcie. Pe lângă jocul cu păpuși, căpetenie de haiduci. Fără să-și ignore feminitatea, află ce înseamnă gloria – străină celor prea cuminiți, cărora le este teamă să îndrăznească a se lua la trântă

cu prejudecăți și cutume.

Odată cu experiența bucureșteană, timpul va primi o altă dimensiune: replierea intelectuală e zguduită de agresivitatea satrapică a unora dintre exponenții *omului nou*. Lui Kant i se opune amoralismul despot. Nimic nu poate fi mai dramatic decât distanța dintre o lume interioară animată de pasiuni înalte și configurată pe o temelie morală, pe de-o parte, și încremenirea în minciună din perioada comunistă, pe de altă parte. "Îi simt și acum gustul coclit în cerul gurii. O lume mică, năclăită, în care încercam să fim nuferi în rahat." *Cu mintea mea de femeie* înregistrează situații ridicele sau cumplite din cotidianul dictaturii. Desface evantaiul stărilor, culiselor și perversității conștiințelor. Dar specificul intervalului comunist poate fi aproximat și prin activarea unor strategii de supraviețuire atente la geometria totalitarismului. Despărțită de retorica dominantă, creația în regimul exilului interior devenea vitală. "Să uit pe ce lume trăiesc, trecându-i neîndurarea în metafore despre o lume și mai degenerată." Distanța, interrogația, exercițiul critic și mobilizarea creatoare sunt instrumentele prin care se apără, tenace, adevărul.

Îmi amintesc că Tocqueville afirma că libertatea este prima dintre pasiunile lui. Autoarea acestor pagini autobiografice o descoveră abia la 35 de ani. Și mai află un lucru: că dintre toate temerile, cea mai mare frică este că ar putea pierde ceea ce atât de greu a câștigat. "Nu mai era cale de întors. [...] Da, chiar călcăm cu libertatea peste teama pentru viețile noastre. Eram bonsaii care nu mai voiau înapoi în vase." Libertatea îi extinde traseele biografice și prilejuiește întâlniri care îi dau vieții o nouă coerență. Una dintre ele este cu doi tineri britanici, soț și soție, care (în 1991) o trimit spre orizonturi filosofice până atunci ignorate. O carte dăruită de tinerii din Oxford îi dislocă existența, o smulge din suficiența profesoratului și îi scoate la iveală un potențial pe care, uimitor, ei (străini) l-au întrezărit. O dublă întâlnire – orientativă și revelatoare – o trezește, așadar, dintr-un somn prelungit, în care se multumise să înțeleagă și să transmită filosofia. De aici, din această întâlnire, a început renașterea.

De aici s-au ivit ideile și libertatea creativă. De aici a pornit revalorizarea filosofică a femeiescului. După ce a ingerat bibliografia feminismului (inclusiv a celui radical, dar și a ecofeminismului), a înțeles necesitatea fundamentării unei etici a feminității, dezvoltând și conceptul convenabilității. Căci "o umanitate configurată cultural și politic după un singur calapod, cel masculin, este una dramatic săracită." Însă frenezia intelectuală și necruțătoarea luciditate nu strivesc o afectivitate generoasă, capabilă să se redimensioneze cultural. O structură lăuntrică intens catalitică este autoarea, fără puseuri narcisiste, ci cu un soi de prelungire naturală a etosului. Pe scurt, întâlnim un aliaj prețios între liberalism cosmopolit și "țărâna sănătoasă" care dezvoltă etica solidă a mamei și bunicii, dar și germenii (înăbușiți) ai neastâmpărului lor intelectual. De altfel, pe versanții acestei cărți se ascund nu numai individualități salvate, ci și eșecul multor femei învinse de timpuri – o latență umană și intelectuală nedrept risipită în anonim.

MATRIOSCE: STRUCTURĂ ȘI CONȚINUT

Alfabetul evoluției de la fetița timidă până la soție (*Lady of the house*, cu "super-putere"), mamă, teoreticiană și militantă care a conferențiat în cele mai prestigioase universități ale lumii pare să fie cuprins într-o întrebare metabolic absorbită: "De ce trăiesc eu și nu oricine altcineva în locul meu?/ Matrioscele din mintea mea sunt [...] de un raționalism frate cu reveriile sensibile. Sunt de o nemărginire soră cu legarea de glie. [...] Sunt atât de pline de sens, pe cât însetează de mult în căutarea lui".

Spre căutare și (re)găsire se deschide fără întrerupere *Cu mintea mea de femeie*, în articularea ei secvențială, gândită ca o suită de mici istorii personale, întretăiate nostalgice, dramatic, caustic cu poveștile altora. Document și cronică de viață, e totodată o radiografie socio-politică exactă, la care sunt atașate fișe de observație psihologică, confesiuni agonice, observații reci, frison emoțional și verdicte necruțătoare date de cercetările sociologice – o mixtură aparent

paradoxală de forță, disciplină, siguranță și empatie, bulimie intelectuală, șubreenie deturnată în concentrare de energii.

Am evitat până acum, obstinat, numele celei care semnează această etalare afectiv-reflexivă a mai mult de jumătate de veac. Pentru că nu o analiză de tendințe politice și ideologice, așa cum ne-a obișnuit autoarea, este *Cu mintea mea de femeie*. Pentru că nu o cercetare asupra perspectivei etice în teorii politice și nici un studiu de gen sau o examinare a politicilor de educație este această carte autobiografică, prozastic depliată – deși are, în filigran, câte ceva din toate acestea. Partea de "umanitate caldă" se dezvăluie în memorialistica Mihaelei Miroiu, cu țesătura ei mărinos cuprinzătoare, care îi reflectă verva, inflexiunile, elanurile, distanțările și evidențiază mecanismul intim al gândirii în jurul unui punct referențial: nu locul femeii, ci buna așezare a făpturii în lume.

Mihaela Miroiu, *Cu mintea mea de femeie*, Cartea Românească, 2017

CU PRIZĂ DIRECTĂ

Când, cu o siguranță deconcertantă, sunt înșirate numele unor autori de prestigiu dintr-un anumit interval istoric, se strecoară mai degrabă indiciul sec al cotei la bursa literară decât sincronizarea expresiei artistice cu sensibilitatea contemporană. Vasile Petre Fati nu apare printre poeții care au primit legitimitate prin consensul majoritar al criticii. Se deosebea atât de neomoderniști, neoexpresioniști și oniriști, cât și de bulversantul desant din anii '80. A stat pe margine, transpunându-și însingurarea într-o poetică neobișnuită, care a luat prin surprindere critica de întâmpinare, retrasă într-o tăcere suspicioasă. (Desigur, au fost și excepții. Sensibilitatea iscoditoare a lui Lucian Raicu, bunăoară, a remarcat emprenta distinctă a lui Fati.)

Două sunt încercările de a-l (re)aduce în atenție pe poetul născut în 1944 la Constanța. În 2006, Editura Vinea a publicat *Zidul și pălăria*, o antologie exemplar alcătuită, însă care nu a stârnit îndreptățite ecouri. Zece ani mai târziu, a apărut o altă selecție din poemele lui Fati: *O anumită căldură umană** e prilejul fericit de a (re)găsi un poet pentru care versul e menit să capteze intensitatea amărăciunii, fără ca aceasta să provoace vreun transfer izbăvitor și nici înecarea în jelanie. Închegate în jurul unor teme fundamentale (singurătatea, moartea și scrisul), cele șapte cărți de poezie ale lui Fati au în comun viziuni stranie, alinate încă impersonal în poemele debutului, dar desprinse mai târziu de subordonări convenționale. Vădită cu precădere în ultimele două volume, disponibilitatea deziluzionării traversează poemele și sparge crusta formelor consacrate, pentru a străbate aerul tare al angoaselor și reliefurilor consternant al limbajului. Partitura delicată a inocenței juvenile din primele versuri este înlocuită de poeme ramificate, amăgitoare: un suflu discursiv care dă târcoale intimismului cotidianist își va găsi, de la o carte la alta, spațiul tot mai adecvat de expresie.

Permanentizată și trăită la cotele greu de suportat ale tensiunii, starea de criză provoacă schimbarea unghiului de refracție a ideii în materia cuvântului. O imagine comună (conturată inițial cu exactitate reportericească) generează un lanț relațional neașteptat, tresărire a unei sensibilități care smulge obiectul din rânduiala lui obișnuită și îl integrează într-o realitate restructurată și întreținută de izomorfisme demersului creator. De aceea ansamblul poetic are, nu o dată, un dinamism ce reține distorsiuni, contraste ori aproximări ale mahnirii – neconținut hrănit de o crâncenă, maladivă luciditate. Dincolo de narativitatea înșelătoare din *Soarele e sus* se vede modul în care Fati vrea să sporească varietatea relațională a cuvântului, evitând acumularea elementelor cu funcție determinativă. Avem de-a face cu o poezie care pleacă de la o informare sterilă a banalității pentru a se organiza într-un perpetuum mobile al destrămării.

Despre incontrollabilă destrămare scrie Vasile Petre Fati cu o atenție reflectată nu numai de construcția tot mai riguroasă a poemelor, ci și de mobilitatea procesului asociativ în care elemente pline de încărcătură referențială poartă valențele risipirii. Inclus printre așa-numiții poeți ai obiectelor, alături de George Almosnino și Constantin Abăluță, Fati convertește geografia rece a realului în rețele analogice și contiguități metonimice. Poemul devine apt să expună o receptivitate în răspăr față de lumea ternă a cotidianului obiectual: când evită excesul de cuvinte și gesturi, generează un câmp electric al trăirii ce copleșește prin forță (ca în *Pelerina de ploaie*).

Limpezi și subtile, anti-poetizate și totuși poetice, versurile antologate sunt un exercițiu de echilibristică în marginea unui exitus iminent.

* Vasile Petre Fati, *O anumită căldură umană*, Bistrița, Casa de editură Max Blecher, 2016.

BASME ȘI LECTURI MULTIPLE

OTILIA HEDEȘAN

Un loc comun din manualele și studiile de folclor românesc din ultima jumătate de secol este acela că basmul este un tip de text care se adresa, în epoca exclusivă sale existențe în oralitate, adulților. În serile interminabile de toamnă și iarnă, la depănușat porumb, în șezători, lângă focurile pasagere făcute în timpul călătoriilor la marginea drumurilor, în dormitoare uriașe din cazărmi, se povesteau basme. Toți povestitorii cu care s-au făcut înregistrări începând din anii '50 ai secolului trecut evocă atari situații atunci când li se cere să spună în ce condiții și-au învățat repertoriul sau în ce contexte le povestesc ei înșiși.

Tot un loc comun, de astă dată unul care se regăsește pe o poziție fruntașă pe lista conținuturilor inerente unei bune educații culturale naționale, este cel potrivit căruia basmul este o narațiune destinată copiilor, o povestire canonică unde eroul pozitiv triumfă întotdeauna, unde binele învinge mereu și care, prin urmare, nu poate fi decât un model care transmite indirect, prin scenarii mai diversificate, o opțiune culturală majoră, un mod de a te raporta funciarmente optimist la viață.

Deși sincrone și neignorându-se reciproc, aceste puncte de vedere se evită politicos, etnologii și educatorii rămânând, cel puțin în această privință, incapabili de a imagina o a treia cale, de mijloc, de interpretare a basmului. Ce vor fi făcând copiii atunci când adulții povesteau basme, în acele evocate lungi nopți de iarnă? Unde ar fi putut fi izolați aceștia, pentru a fi ținuti departe de ascultarea basmelor care, după cum reiese din colecțiile fruste, nefardate, publicate în ultima jumătate de secol, erau, adesea, contrapunctate de subînțelesuri și aluzii, uneori corozive sau chiar licențioase? Unde să fie izolați, așadar, când spațiile încălzite din casele unde se povestea erau limitate și, prin tradiție, comune, fiind locuite deopotrivă de toți membrii familiilor?

Știind deopotrivă de ambele perspective, am evitat, la rândul meu, sistematic să le privesc integrator, vorbind ca un breslaș cuminte ce sunt despre basmele spuse de adulți pentru adulți, despre narațiunile care trebuie mereu citite pe nivele suprapuse, dincolo de forma de suprafață, algoritmică, așa cum o imaginează Propp, configurându-se mesaje din cele mai diverse, de la simbolistici dense la aluzii la proximitate și de la jocuri de cuvinte subtile la obscenități de duzină.

O experiență personală recentă mă face să reconsider aceste abordări paralele, opace și, până la urmă, mai degrabă limitate. Am editat de curând un volum de basme, cum altfel decât din categoria celor spuse în medii tradiționale de povestit ale anilor 1970, pentru grupuri de adulți. Nu am pregetat să anunț acest specific al textelor antologate și nu am ezitat să semnalez și să comentez numeroasele lor devieri, comentariile insidioase ale povestitorilor, pasajele subversive politic și mai ales aluziile lor licențioase. M-am jucat public, fără să fi spus însă în mod clar acest lucru, cu ideea

că basmul capturat în contexte de povestit tradiționale configurează lumi ficționale, însă conține, *in nuce*, elemente care amintesc de faptul divers de astăzi, de satira politică sau de filmul obscen.

În pofida tuturor acestor observații, ba chiar în condițiile în care nu am ezitat să citesc în public parte din asemenea pasaje, pentru a pleda până la capăt pentru caracterul etajat al sensului basmului, narațiunea bazată pe succesiunea automată a acțiunilor fiind doar un vehicul pentru alte multiple mesaje complexe, presiunea de a oferi aceste texte copiilor nu a întârziat să apară. În cele din urmă am cedat presiunilor ca și când aș fi făcut un compromis: atât de convingi păreau cu toții de ideea că basmul este ceva care aparține prin definiție copiilor, încât ezitarea mea nu-și mai avea rostul.

Până la urmă, am ales să pun copiii să citească basme, oferindu-mă ca, la nevoie, să le rescriu pentru a fi înțelese pe deplin. Mai apoi, am citit și eu basme, invitată fiind de librăria "La două bufnițe". Am, așadar, o experiență recentă de două tipuri diferite: am ascultat copii care citeau basme despre care știam clar că erau destinate adulților; apoi am citit copiilor basme despre care, din nou, știam că erau destinate adulților. Când scriu aceste rânduri am impresia că am făcut, fără să mă opun prea mult, un experiment pervers, aproape imoral, cedând presiunii publice și acceptând să-i pervertesc pe copii. Până la urmă, însă, realitatea pare să mă contrazică.

În primul sens, un text mai degrabă incert, la limita dintre basmul fantastic și basmul cu animale, acesta din urmă memorabil prin definiție, glisând incontrollabil între exemplaritatea mitică și burlescul cel mai pur, *Cu mârțanul...*, a

părut, de departe, preferatul copiilor. Nu mi-e foarte clar ce l-a recomandat pentru asta: poate este scurt, poate este ultimul din volum, sau trebuie să admit explicația care mi-a fost oferită cel mai adesea: "fiindcă am o pisică și îmi plac pisicile". Pe de altă parte, însă, basmul în cauză este unul dintre textele cele mai corozive, motanul dovedindu-se un fel de gigolo sătesc, în vreme ce vulpea cu care se căsătorește pare că practică, în lumea animalelor din pădure, cea mai veche profesie din lume.

După felul în care l-am auzit citit de copii, după simpatia aparte față de mârțan și vulpe, a trebuit să conchid că acest mesaj subiacent nu ajunge până la micuți. Altfel spus, basmul în discuție, supraetajat, se vedește unul perceput într-un sens, ca o simplă fabulă cu buni și răi, cu slabi și puternici, pentru copii; respectiv el se configurează ca o poveste veselă cu obraznici și oameni cumsecade, cu personaje grijulii să păstreze aparențe, dar dincolo de gesturile și cuvintele cărora se pot bănuși întâmplări licențioase. Totul pare tras cu liniarul în primul caz; totul e incert și interpretabil, în al doilea. Basmul se probează astfel drept complex și paradoxal, putând transmite lucruri distincte, în funcție de ascultător ori cititor, asemenea tuturor operelor de calitate.

În al doilea sens, am ales să le citesc copiilor o poveste "la alegere". Am rostit două titluri: *Rozuna, doamna florilor*, respectiv *Fata deșteaptă* și am așteptat reacția. Am sperat că vor alege primul text, fiindcă, după titlu cel puțin, pare să se deschidă spre fantastic, în vreme ce al doilea rămâne să se cantoneze într-un univers mai degrabă realist. M-am înșelat, fără să îmi fie foarte clar dacă acest lucru era rezultatul unei opțiuni pentru un basm potențial mai realist, sau doar bănuț mai familiar. *Fata*

deșteaptă este un basm atipic, în sensul în care personajul său central înțelege, mereu, ce se ascunde dincolo de întrebările metaforice care îi sunt adresate, le interpretează, apoi, ori pune în practică mici scenete menite să le demonteze. Este un basm din categoria celor în care acțiunea eroică e înlocuită cu un gen de joc hermeneutic mai complicat decât simplele ghicitori, chiar dacă, în mare măsură, se bazează pe cunoașterea convențiilor acestora.

In timp ce citeam copiilor, am perceput pentru prima dată dificultatea textului. Mai întâi, el este înțelesat cu denumiri de obiecte tradiționale, greu de înțeles astăzi de cei care nu cunosc viața de la țară. Totuși, deși am fost nevoită adesea să mă opresc și să explic cele mai diferite cuvinte, nimeni nu mi-a cerut, în mod explicit, să rezum povestea, ca și când discursul algoritmic, mecanic și uniformizant al basmului funcționa cu efectele unei limbi aparte, care comunica în sine, fără să fie necesară înțelegerea *mot-à-mot*. Totodată, cu un ochi la carte și cu altul la copiii care mă ascultau, am înțeles, sper corect, pentru prima dată, că fata deșteaptă putea fi numită astfel fiindcă se descurca fără greșală în desișul de cuvinte rare și de înțelesuri ascunse pe care ceilalți părea că le ignorau.

Una peste alta, lecturile ascultate și cele făcute, pornite mai degrabă sub semnul compromisului, mi-au facilitat constatarea indubitabilă a nivelurilor multiple la care funcționează și pot fi înțelese, pe cale de consecință, basmele. Texte pentru adulți, cum le definesc etnologii, texte pline de meandre și de sensuri ascunse, pentru cunoscători, aceleași basme pot fi descărnate de toate aceste excrescențe și ascunzișuri, fiind repere și pentru copii.

ORIGINILE TIRANIEI BOLSEVICE

VLADIMIR TISMĂNEANU

Richard Pipes detestă platitudinile academice. Originala lui carte, *Russia Under the Bolshevik Regime* (Vintage, 1995), bazându-se pe un tezaur anterior inaccesibil al arhivelor comuniste sovietice, reprezintă o interpretare a Rusiei lui Lenin care a devenit clasică. Verdictul său este unul sever: oricare vor fi fost intențiile lor, bolșevicii au impus o tiranie cu efecte groaznice pentru supușii lor și pentru lume.

Nu că profesorul de la Harvard ar fi avut vreo simpatie anume pentru autocrația țaristă, dar el refuză să îi atribuie mai mult decât nota ei istorică de plată: acapararea patrimonială a tuturor afacerilor statului (economice și politice deopotrivă); respingerea cooperării cu grupurile democratice, conservatoare ori liberale; și ideile și practicile reacționare, adesea obscurantiste. Dar, cel puțin, arată Pipes, țarului îi păsa într-adevăr de Rusia. Această grijă explică de ce Nicolae al II-lea nu le-a ordonat trupelor sale să-i masacreze pe răzvrățiții din Sankt Petersburg, în februarie 1917, și a abdicat, în vreme ce bolșevicii, conduși de V.I. Lenin și Lev Troțki, au ordonat o reprimare sălbatică a marinarilor din Kronstadt, în martie 1921.

Bolșevicii, în opinia lui Pipes, au profesat credința ideologică (evident, de sorginte marxistă), dar principala și fundamentală lor preocupare a fost puterea absolută. Pentru ei, Rusia era locul experimentelor cu scheme sociale și niciun preț nu era prea mare în realizarea acelor planuri. Un capitol edificator despre comunism, fascism și național-socialism îl găsește pe Pipes cercetând ascensiunea totalitarismului în Rusia lui Lenin. El arată într-o manieră convingătoare că totalitarismele de dreapta au importat și ajustat tehnicile de control asupra minții și dominație testate mai întâi de Lenin și acoliții săi. Profund și riguros, acest capitol reprezintă una din cele mai serioase tentative de reexaminare a noțiunii de "totalitarism", un termen care căpătase o proastă reputație printre specialiști din pricina retoricii sale de tip Război Rece.

Pipes arată că național-socialismul a deprins de la omologii ruși tehnicile revoluționare de mobilizare și îndoctrinare. Regimurile totalitare rus, german și italian au împărțit, de asemenea, cel puțin o altă caracteristică: ostilitatea viscerală, de neabătut față de democrația liberală. Lenin poate pretinde întâietatea și la acest capitol. Erudiția lui Pipes și calitățile sale interpretative sunt uluitoare. Uneori, el este înclinat spre propriile descoperiri și ipoteze pe care tinde să le exprime în termeni mult prea tari. Cineva ar putea fi uimit să constate cum Pipes leagă atât de direct experimentul bolșevic (sau sursa lui marxistă) de Iluminismul european. Potrivit lui Richard Pipes, chiar eșecul sovietismului a fost cauzat de extrem de periculoasa lui convingere că umanitatea poate fi recroită după anumite tipare raționale concepute de o elită de intelectuali vizionari.

Pipes însuși admite că Lenin și adepții săi, în pofida pretenției lor de apartenență la marxismul european, au fost în realitate o mână de fanatici. Utopismul lor era facultativ. Ceea ce conta și i-a ținut uniți sub bagheta lui Lenin a fost o fermitate vecină cu nebunia. Însăși categoria compasiunii a fost eliminată din codul lor etic. Pipes este în cea mai bună formă intelectuală când îi portretizează pe Lenin și Troțki ca pe niște politicieni (sens larg) reci, șireți și iremediabil însetați de putere. Se spune că sfârșitul încoronază opera. Pipes insistă asupra naturii bolșevismului și impactul acțiunilor lui Lenin

într-un capitol de concluzii privind înțeleșurile Revoluției ruse. Scris cu multă incisivitate, textul reprezintă o tentativă profundă de a desțeleni sensurile tragicului experiment bolșevic și de a-l plasa într-o perspectivă istorică globală. Pentru Pipes, bolșevismul era inextricabil legat de istoria, instituțiile și mentalitățile ruse. Asta nu înseamnă că marxismul (o viziune asupra lumii de sorginte occidentală) nu a contat în nașterea respectivului *Behemoth* totalitar. Dar pentru ca o anume specie de marxism să reușească în Rusia (autoritar, obtuz, absolut intolerant și ultracentralist), toate celelalte componente ale marxismului (celebrarea subiectivității și emanciparea, opoziția față de orice formă de alienare, etc.) trebuiau să fie abandonate.

Scrie Pipes: "Fără îndoială, teoriile care stau la baza bolșevismului, în special cele ale lui Karl Marx, erau de proveniență occidentală. Însă e la fel de neîndoiește că practicile bolșevice erau indigene, pentru că nicăieri în Occident nu a mai dus marxismul la excesele totalitare ale leninism-stalinismului". Viziunea sa poate fi neliniștitoare și chiar iritantă pentru avocații unui "marxism inocent", despoșat de orice responsabilitate pentru bolșevism, cât și pentru naționaliștii ruși care continuă să blameze teoriile occidentale pentru soarta țării lor în acel secol. Chiar și așa, diagnosticul lui Pipes este riguros: Combinația dintre un marxism degradat și tradițiile autoritare și radical-nihiliste ale Rusiei a fost rețeta sigură pentru ascensiunea unui despotism unic prin intensitate și anduranță.

Cartea oferă o analiză pătrunzătoare a constituirii sistemului sovietic, incluzând o evaluare detaliată și adesea neconvențională a războiului civil și foametei (rezultat al politicilor economice inepte ale bolșevicilor); persecutarea tuturor formelor de activități independente (politice, economice, spirituale); înființarea Cominternului și eforturile de a exporta revoluția; constituirea statului polițienesc și rolul personal al lui Lenin în lansarea Terorii Roșii care a suprimat orice formă de opoziție, înăuntrul și în afara partidului.

La sfârșitul vieții sale, părintele fondator, un Lenin suferind, s-a găsit el însuși izolat și lipsit de putere, înconjurat de sicofanți conspiratori. Revoluția a eșuat în a aprinde Apocalipsa europeană. Proletarii de pretutindeni și-au abandonat frații și surorile ruse; mulți s-au înrolat în ascensionalele mișcări fasciste. Birocrația a devenit mai monstruoasă și mai agresivă ca în vremurile țariste. Sub imperiul noii lor politici economice, gangsterii și profitorii se căpătau, în vreme ce muncitorii și țăranii erau amenințați de spectrul foametei.

În asemenea circumstanțe crunte, ascensiunea lui Stalin a fost doar consecința logică. El a fost, într-adevăr, cel mai loial locotenent iar Pipes insistă pe bună dreptate asupra faptului că datorită lui Lenin a căpătat Koba puterea-i extraordinară în cadrul partidului. În cuvintele autorului, "megalomania lui Stalin, vendeta lui, paranoia lui morbidă, ori alte odioase însușiri personale nu ar trebui să ascundă faptul că ideologia sa și modul de operare erau ale lui Lenin".

Nicio recenzie nu poate face pe deplin dreptate unei asemenea opere de elucidare politică, morală și istorică. Pipes nu a scris un tratat aseptice, înșesat cu date și văduvit de claritate, ci, mai cu seamă, o carte pasionantă a cărei extraordinară elocință își are originea în valori universale precum adevărul, onoarea, responsabilitatea și sacralitatea vieții umane.

CÂTEVA ILUSTRĂRI ALE "ȘTIINȚEI NOI"

MĂDALIN BUNOIU

Enumerarea unora dintre titlurile de succes din 2016 are rolul de a deschide apetitul cititorilor spre o categorie de literatură cu o prezență mai degrabă simbolică în circuitul de carte din România. Muzeul Smithsonian editează și o foarte apreciată și interesantă revistă de popularizare a științei (*Smithsonian Magazine*) care a dat recent publicității o listă a celor mai importante apariții de cărți de popularizare a științei din anul 2016¹. Topul cuprinde următoarele titluri: *I Contain Multitudes: The Microbes Within Us and a Grander View of Life* (autor Ed Yong); *Hidden Figures: The American Dream and the Untold Story of the Black Women Mathematicians Who Helped Win the Space Race* (autor Margot Lee Shetterly); *The Glass Universe: How the Ladies of the Harvard Observatory Took the Measure of the Stars* (autor Dava Sobel); *Grunt: The Curious Science of Humans at War* (autor Mary Roach); *Venomous: How Earth's Deadliest Creatures Mastered Biochemistry* (autor Christie Wilcox); *Lab Girl* (autor Hope Jahren); *The Lion in the Living Room: How House Cats Tamed Us and Took Over the World* (autor Abigail Tucker); *Strange Glow: The Story of Radiation* (autor Timothy Jorgensen).

Cel puțin la fel de celebra serie de publicații *Nature* prezintă sub semnătura Barbarei Kiser, *Top 20 de cărți: un an care a făcut valuri*, cu o referire directă dar extrem de delicată la punerea în evidență, pe cale experimentală, a undelor gravitaționale pe care le compară, sugestiv, cu valurile mărilor sau oceanelor². Doar trei dintre cele opt cărți menționate mai sus se regăsesc și în acest top dar, oare, poate să ne mire acest lucru într-o lume în care mai mult ca în oricare altele bastonul de mareșal se regăsește în ranița fiecărui soldat? Căci dacă în domeniul fizicii, sau al chimiei, sau al medicinei există, an de an, doar câteva persoane, sau grupuri de cercetare, care sunt favorite la Nobelul în domeniul respectiv, ei bine, în domeniul literaturii avem chiar o bursă a pariurilor cu zeci, poate chiar sute de opțiuni. Dar, diversitatea este binevenită în lumea cărților. Iată topul *Nature: The Glass Universe: How the Ladies of the Harvard Observatory Took the Measure of the Stars* (autor Dava Sobel); *Hidden Figures: The American Dream and the Untold Story of the Black Women Mathematicians Who Helped Win the Space Race* (autor Margot Lee Shetterly); *Rise of the Rocket Girls: The Women Who Propelled Us, from Missiles to the Moon to Mars* (autor Nathalia Holt); *Lab Girl* (autor Hope Jahren); *Half-Earth: Our Planet's Fight for Life* (autor Edward O. Wilson); *Reality Is Not What It Seems* (autor Carlo Rovelli); *The Serengeti Rules: The Quest to Discover How Life Works and Why It Matters* (autor Sean B. Carroll); *The Shock of the Anthropocene: The Earth, History and Us* (autori Christophe Bonneuil and Jean-Baptiste Fressoz, trans. David Fernbach); *Serendipity: An Ecologist's Quest to Understand Nature* (autor James A. Estes); *The Life Project: The Extraordinary Story of Our Ordinary Lives* (autor Helen Pearson); *White Trash: The 400-Year Untold History of Class in America* (autor Nancy Isenberg); *Imbeciles: The Supreme Court, American Eugenics, and the Sterilization of Carrie Buck* (autor Adam Cohen); *Weapons of Math Destruction* (autor Cathy O'Neil); *Bellevue: Three Centuries of Medicine and Mayhem at America's Most Storied Hospital* (autor David Oshinsky); *The Cyber Effect* (autor Mary Aiken); *The Most Wanted Man in China: My Journey from Scientist to Enemy of the State* (autor Fang Lizhi, trans. Perry Link); *Marconi: The Man Who Networked the World* (autor Marc Raboy); *How Not to Network a Nation: The Uneasy History of the Soviet Internet* (autor Benjamin Peters); *The Great Departure: Mass Migration from Eastern Europe and the Making of the Free World* (autor Tara Zahra); *Fine Lines: Vladimir Nabokov's Scientific Art* (autor Stephen H. Blackwell and Kurt Johnson); *Bone Rooms: From Scientific Racism to Human Prehistory in Museums* (autor Samuel J. Redman); *The Euro: How a Common Currency Threatens the Future of Europe* (autor Joseph E. Stiglitz).

Am făcut mai sus o pledoarie pentru lectura cărților de popularizare a științei, am trecut în revistă două topuri ale cărților de popularizare a științei publicate în anul 2016 și o să încheiem tot printr-un top. Sunt binecunoscute acele liste de "cărți care trebuie citite într-o viață", liste date de diverse instituții, personalități, etc. Neil deGrasse Tyson este unul dintre cei mai cunoscuți promotori ai științei din lume. Este adesea comparat cu Carl Sagan care de altfel i-a și influențat cariera prin cărțile și emisiunile pe care le-a realizat. Neil deGrasse Tyson este astrofizician și coordonează Planetariul Hayden din cadrul Muzeului American de Istorie Naturală. A fost cadru didactic asociat la Princeton și colaborator al multor altor universități din SUA. Notorietatea sa în acest domeniu este una de mare anvergură. Iată care este lista sa de opt cărți pe care consideră că "fiecare persoană inteligentă de pe Pământ trebuie să le citească": *Biblia, Sistemul lumii* – de Isaac Newton, *Originea speciilor* – de Charles Darwin, *Călătoriile lui Gulliver* – de Jonathan Swift, *Vârsta rațiunii* – de Thomas Paine, *Avuția națiunilor* – de Adam Smith, *Arta războiului* – de Sun Tzu și *Prințul* – de Machiavelli.

¹ <http://www.smithsonianmag.com/science-nature/best-books-about-science-2016-180961274/>

² <http://blogs.nature.com/aviewfromthebridge/2016/12/16/top-20-reads-2016/>

EPISTOLAR UNIVERSITAR

EUGEN TODORAN: SCRISORI CĂTRE LIVIU RUSU

Publicăm în numărul de față al revistei *Orizont* trei scrisori ale profesorului Eugen Todoran către fostul său dascăl de la Universitatea din Cluj, Liviu Rusu.

Așa cum se știe, Eugen Todoran (1918-1997) este legat de spiritualitatea clujeană prin faptul că a făcut clasele primare la Cluj, iar după bacalaureatul luat la Liceul "Al. Papiu Ilarian" din Târgu-Mureș, a urmat Facultatea de Litere și Filosofie a Universității "Regele Ferdinand" din Cluj, mutată în 1940 la Sibiu. Din 1941, Eugen Todoran s-a alăturat grupului de intelectuali din jurul revistei *Curțile dorului* (Radu Stanca, Ovidiu Drimba, Ion Negoitescu, Cornel Regman, I.D. Sîrbu ș.a.), care, sub tutela lui Lucian Blaga, vor constitui, în 1941, Cercul Literar de la Sibiu.

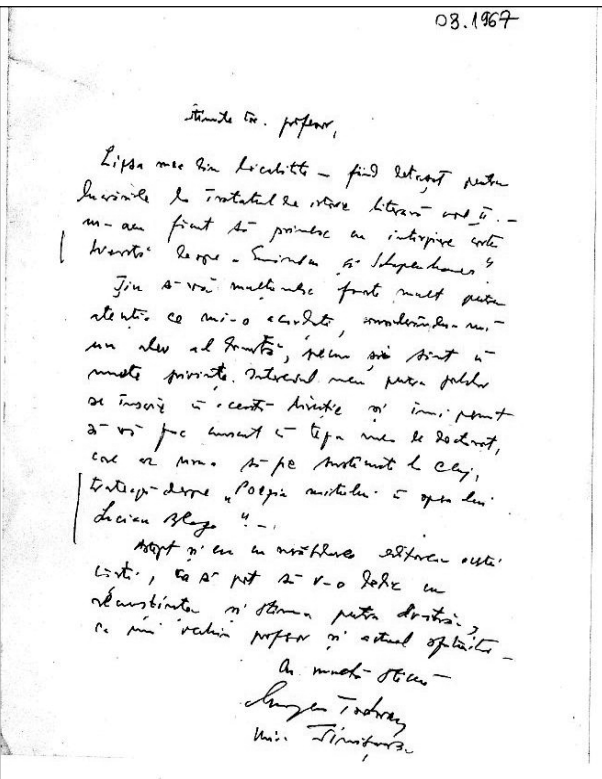
După licența din 1942, Eugen Todoran a intrat la Școala de Ofițeri de Rezervă din Arad, iar din septembrie 1944 până în mai 1945 a luptat pe frontul de Vest. După demobilizare, a predat la Școala Normală și la Liceul Ortodox din Cluj, din 1949 fiind și asistentul lui D. Popovici, la Catedra de literatură română modernă a Universității clujene. În 1956, odată cu înființarea Facultății de Filologie din Timișoara, se stabilește aici, devenind profesor la Catedra de literatura română, pe care a condus-o mulți ani, ajungând și decan al facultății (1964-1968), după Revoluția din decembrie 1989 devenind Rectorul Universității de Vest din Timișoara (1990-1997).

Scrisorile de față, trimise ca răspuns de mulțumire pentru cărțile pe care i le-a expediat Liviu Rusu, sunt tipice pentru cele două personalități, dar și pentru climatul politic, social și cultural al epocii (folosirea formulei de adresare "stimate tovarășe", constrângerile de spațiu tipografic la reviste și edituri, lipsa aparatelor xerox de multiplicat, lipsa unor surse de documentare științifică, reintroducerea, cu dificultate, a unor scriitori – Lucian Blaga, Eminescu – în circuitul cultural național, etichetarea "obsedantului deceniu" proletcultist ca "o penibilă înfundătură istorică" etc.).

În transcrierea scrisorilor, am actualizat punctuația și am folosit normele ortografice în vigoare (*nici o -> nicio; Viața Românească -> Viața românească*).

Notele au rolul de a ajuta la înțelegerea contextului politic și cultural al epocii.

Scrisorile se păstrează la Cluj-Napoca, în arhiva doamnei Liana Marta-Rusu, fiica savantului Liviu Rusu, membru *post-mortem* al Academiei Române, și fac parte din volumul *Scrisori către Liviu Rusu*, aflat în pregătire. (I.R.)

*

1. "VĂ MULȚUMESC FOARTE MULT PENTRU ATENȚIA CE MI-O ACORDAȚI, CONSIDERÂNDU-MĂ UN ELEV AL D-VOASTRĂ"

03.1967 [sic!]

Stimate tov. profesor,

Lipsa mea din localitate – fiind detașat pentru lucrările de la *Tratatul de istorie literară*, vol. II¹ – m-a făcut să primesc cu întârziere cartea d-voastră despre *Eminescu și Schopenhauer*².

Țin să vă mulțumesc foarte mult pentru atenția ce mi-o acordați, considerându-mă un elev al d-voastră, precum și sânt în multe privințe. Interesul meu pentru folclor³ se înscrie în această direcție și îmi permit să vă fac cunoscut că teza mea de doctorat, care ar urma să fie susținută la Cluj, tratează despre *Poezia mitului în opera lui Lucian Blaga*⁴.

Aștept și eu cu nerăbdare editarea acestei cărți, ca să pot să v-o dedic cu recunoștința și stima pentru d-voastră, ca unui vechi profesor și actual sfătuitor.

Cu multă stimă
Eugen Todoran,
Univ. Timișoara

2. "DRUMUL «MAIORESCIAN» PE CARE L-AȚI REDESCHIS, DUPĂ O PENIBILĂ ÎNFUNDĂTURĂ ISTORICĂ"

1. IX. 1979

Mult stimat domnule profesor,

Cu emoție vă scriu aceste rânduri, ca unui fost profesor de la care primesc acum o carte⁵, într-un domeniu în care m-am încumetat să scriu și eu una, cum m-am priceput⁶. Am cunoscut o parte din capitolele cărții d-voastră din *Viața românească*⁷. Regret că nu le-am avut pe toate înainte de a-mi redacta lucrarea⁸. Din motive de spațiu tipografic, am fost nevoit să reduc o parte din manuscris – și am ales partea de filozofie teoretică –, și pentru că nu aveam toate elementele pentru o sinteză corespunzătoare. Cu volumul d-voastră în mână mă gândesc la o astfel de lucrare, pe care ați fi cel mai în drept să o faceți, dacă mai prezintă un interes în economia activității d-voastră. O cercetare competentă a textelor lui Maiorescu în limbile germană și franceză numai de la d-voastră mai poate veni astăzi.

Cu respectul pe care îl am pentru d-voastră, ca profesor și sprijinitor al meu în diferite împrejurări, vă adresez mulțumirile mele încă o dată, promițându-vă să pregătesc o recenzie pentru revista *Orizont*⁹ – în limitele spațiului redus pe care revista îl oferă.

Drumul "maiorescian" pe care l-ați redeschis, după o penibilă înfundătură istorică, rămâne acum deschis pentru călătorii generațiilor începătoare în puterea culturii românești.

Al d-voastră devotat,
Eugen Todoran

3. "CU JENĂ ÎMI AMINTESC CĂ, ÎN PRIMII ANI, GREI PENTRU PROLET CULTISMUL EPOCII, AM FOST NEVOIT SĂ Scriu PE TABLĂ NUMELE «LUCIAN BLAGA»!"

17. III. 1981

Mult stimat domnule profesor,

Vă mulțumesc cu tot respectul pentru ultima lucrare pe care mi-ați trimis-o¹⁰. Despre cea anterioară am scris o recenzie la *Limbă și literatură*, 1980, 3¹¹. Nu v-am mai scris de ea, pentru că la această publicație trebuie și timp de așteptare¹². Am vrut să vă trimit exemplarul, dar, ducându-l la Facultate, a dispărut, iar altul nu mai găsesc – revista se distribuie numai prin abonament¹³. La ultima lucrare voi scrie o recenzie la *Orizont*¹⁴, expediindu-vă și exemplarul corespunzător.

Mă bucur mult că d-voastră țineți la ideea prezenței majore a literaturii Transilvaniei în cultura românească. Am avut totdeauna sentimentul unei depline satisfacții de a fi învățat într-o Facultate care nouă, generațiilor de atunci, nu ne crea niciun fel de "complex" de provinciali, considerându-ne, în schimb, noi, integrați într-o cultură europeană. Și vă mulțumesc sincer că acum, după ce "procesul Slavici" este încheiat¹⁵, simt un fel de amărăciune contemplând, vorba poetului, "Balcanul și Carpatul"¹⁶.

În ultima d-voastră carte amintiți și câteva amănunte despre generația noastră, pentru care din nou vă mulțumesc. Am fost unul care, în toate împrejurările, în amintirile Clujului și Sibiului de altă dată, am citat Cercul de artă dramatică de d-voastră condus, ca mediul potrivit sudării

generației noastre. Împrejurări postbelice au făcut pe unii să uite aceasta. Eu am fost mai modest și mai retras în silința de a mi se recunoaște meritele pentru afirmarea noastră, dar am rămas în firea mea ceea ce mi s-a și reproșat într-un fel, un "profesor" – un profesor cu stima pentru profesorii lui, care se întorcea în satisfacția stimei generațiilor pe care eu le-am format aici, la Timișoara, în împrejurări mult mai grele. Cu jenă îmi amintesc că, în primii ani, grei pentru proletcultismul epocii, am fost nevoit să scriu pe tablă numele "Lucian Blaga"! Dar dificultățile pentru cursurile despre Eminescu!

Linia cărții d-voastră – *De la Eminescu la Blaga* – este simbolică, e un gând de permanență, atâta timp cât istoria lăuntrică a spiritului nu este prea mult conturbată de intemperiiile exterioare.

Cu profund respect,
Eugen Todoran

¹ Eugen Todoran nu este menționat la primul volum din *Istoria literaturii române*. Vol. 1: *Folclorul: Literatura română în perioada feudală : 1400-1780* / Comitetul de redacție al volumului: Al. Rosetti, Mihai Pop, I. Pervain și Al. Piru, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureșt, 1970, 731 p., cu il., facs., dar apare la vol. II: *Istoria literaturii române*. Vol. 2: *De la Școala Ardeleană la Junimea* / Comitetul de redacție al volumului: Al. Dima, I. C. Chițimia, Paul Cornea, Eugen Todoran, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, 840 p., cu il. și facs.

² E vorba de studiul comparatist *Eminescu și Schopenhauer*, Editura pentru Literatură, București, 1966.

³ Profesorul Eugen Todoran face aluzie la preocupările și pentru folclor ale lui Liviu Rusu. În 1935, acesta și-a luat doctoratul de stat în estetică, la Sorbona, cu teza principală *Essai sur la création artistique. Contribution à une esthétique dynamique*, însoțită de teza secundară, *Le sens de l'existence dans la poésie populaire roumaine*, sub conducerea renumitului Charles Lalo. Teza principală a fost publicată în același an, în celebra colecție "Bibliothèque de Philosophie Contemporaine" a celei mai prestigioase edituri a vremii – Felix Alcan –, devenind o lucrare de notorietate internațională, comentată de autori precum Welles și Warren, Cesare Pavese, Henri Focillon, B. Fondane, Petru Comarnescu și alții. În 1967, Liviu Rusu va publica volumul *Viziunea lumii în poezia noastră populară: de la resemnare la acțiunea ceratoare*, Editura pentru Literatură, București, 1967.

⁴ Eugen Todoran și-a susținut doctoratul la Cluj, în 1968, cu o teză despre Lucian Blaga, intitulată exact așa: *Poezia mitului în opera lui Lucian Blaga*. Lucrarea va fi publicată abia peste un deceniu, mai întâi în lucrarea *Fondul folcloric românesc în poezia lui Lucian Blaga*. Partea I-a. *Geografia mitică și spațiul mioritic*. Sub egida Universității din Timișoara. Facultatea de Filologie. Catedra de Limba și Literatura Română, 1980, 75 p., fiind reluată în *Lucian Blaga: mitul poetic*, I-II, Editura Facla, Timișoara, 1980-1981.

⁵ Liviu Rusu, *Scrieri despre Titu Maiorescu*, Editura Cartea Românească, București, 1979.

⁶ Eugen Todoran publicase, cu doi ani în urmă, volumul *Maiorescu*, Editura Eminescu, București, 1977.

⁷ În revista *Viață românească* (nr. 5, 1963), Liviu Rusu tipărește faimosul studiu-memoriu, *Însemnări despre Titu Maiorescu*, care a determinat, în plin dogmatism proletcultist, reconsiderarea și valorificarea operei și a personalității lui Titu Maiorescu. Mentorul Junimii va deveni, pentru Liviu Rusu, o preocupare constantă, studiile despre acesta fiind reunite în volumul *Scrieri despre Titu Maiorescu* (1979), prin care profesorul clujean s-a dovedit a fi "ultimul polemist maioreșcian", cum l-a numit Eugen Todoran. Într-o scrisoare către Tudor Vianu, din 4 iunie 1963, Liviu Rusu,

vorbind despre geneza acelui articol din *Viață românească*, recunoaște că articolul "a fost oarecum comandat", fiind publicat cu acordul lui Constantin Daicoviciu, dar mai ales al lui Leonte Răutu (Cf. *Scrieri către Tudor Vianu, III (1950-1964)*. Ediție îngrijită de Maria Alexandrescu Vianu și Vlad Alexandrescu. Note de Geo Șerban. Postfață de Florin Țurcanu, Editura Minerva, București, 1997, p. 321.

⁸ Eugen Todoran publicase, în 1977, volumul *Maiorescu*, Editura Eminescu, București.,

⁹ E vorba de volumul *Maiorescu*, Editura Eminescu, București, 1977.

¹⁰ Eugen Todoran nu a publicat recenzia la volumul *Scrieri despre Titu Maiorescu* al lui Liviu Rusu, în revista *Orizont*, poate datorită restricțiilor de spațiu impus. Este

nu o simplă recenzie, ci un adevărat studiu, apărut în *Limbă și literatură*, III, 1980. În schimb, Traian Liviu Birăescu a publicat în *Orizont* o recenzie la cartea respectivă (*Orizont*, 31, nr. 10, 6 mart. 1980, p. 3).

¹¹ Liviu Rusu, *De la Eminescu la Lucian Blaga*, Editura Cartea Românească, București, 1981.

¹² Eugen Todoran, *Liviu Rusu – ultimul polemist maioreșcian*, în *Limbă și literatură*, III, 1980.

¹³ Probabil Eugen Todoran se referă la faptul că revista *Limbă și literatură* apărea doar de patru ori pe an, timpul de așteptare fiind oarecum justificat.

¹⁴ În anul 1981, fiind profesor la Timișoara, știam că Universitatea de aici avea un xerox la Rectorat, dar multiplicarea unui document se putea face doar cu aprobarea Rectorului sau a secretarului de partid! Se vede că Eugen Todoran nu a apelat la acest serviciu.

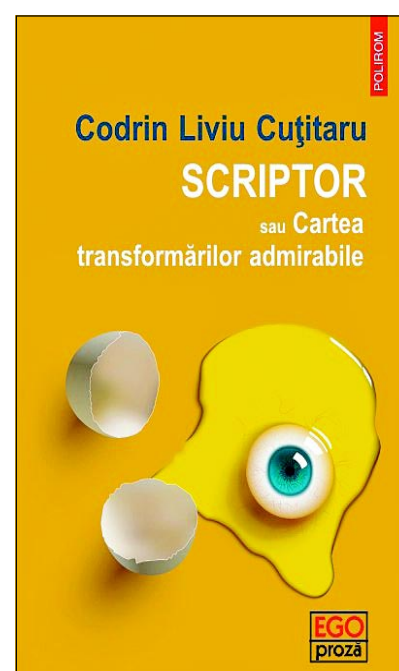
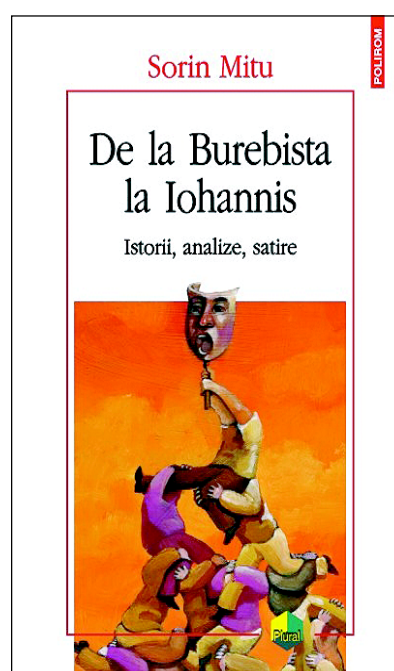
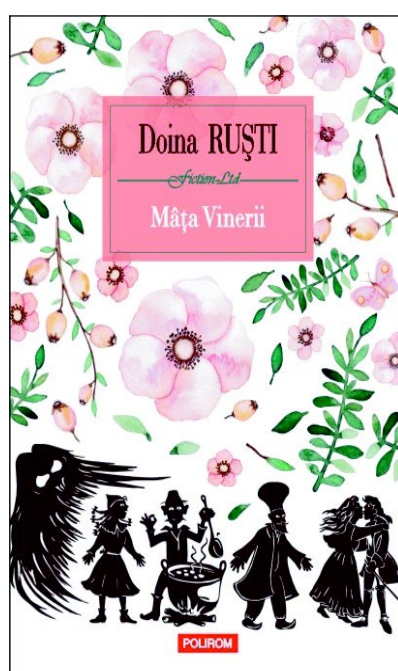
¹⁵ Eugen Todoran nu a mai scris recenzia promisă, la volumul *De la Eminescu la Lucian Blaga*, Editura Cartea Românească, București, 1981.

¹⁶ Consultându-mă cu profesorul timișorean Lucian-Vasile Szabo, autorul a trei cărți despre Ioan Slavici (*Un alt Slavici. O geografie publicistică după gratii*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2012; *Complexul Slavici*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2013; *Recurs în dosarul Slavici. Presă, influență și război*, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2015), care s-a consultat, la rândul său, cu profesorul Cornel Ungureanu, probabil că "E. Todoran se referă la <<procesul>> anume de receptare a lui Slavici ca scriitor important, pentru că a existat, în perioada anilor '50, o continuare a dezbaterii (începută încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea) despre calitatea lui Slavici de mare scriitor... regional și nu național! Școala de critică și istorie literară de la Cluj – continuă criticul Lucian-Vasile Szabo – a combătut această idee, mai ales prin profesorul Ion Breazu. Se pare că la acest tip de «proces» se referă timișoreanul-clujean Eugen Todoran, adică la fixarea lui I. Slavici în rândul marilor clasici, proces care nu a fost ușor, cu toate intervențiile hotărâte ale lui Călinescu și, mai ales, Tudor Vianu. Așadar, Slavici nu mai era considerat un provincial, ci un scriitor național, unanim acceptat."

¹⁷ *Balcanul și Carpatul* este o cunoscută poezie a lui Vasile Alecsandri.

Prezentare, transcriere și note: **ILIE RAD**

ORIZONT A CITIT

ARDELENI CATRA AMERICA

DANIEL VIGHI

Și-au pregătit desăgile, trăiștile și toate troncotele, vorba lui nana Zemla, pe care le aveau prin casă, bune să fie luate la drum. Până la urmă s-au hotărât la Plecat: Pătru Cocolic ăl Tânăr, Pătru Cocolic ăl Bătrîn, moș Golomoz, a lu' Blegea și Trăilă Marcu. Ajung cu toții la gara Radna însoțiți de vecini și neamuri, așa cum se obișnuia. Unii, muierile, mai ales, lăcrămau, alții îi băteau pe spate ca să-i încurajeze. S-au urcat în vagoanele trenului către Arad și de acolo la Viena. Să mai spunem că Trăilă Marcu și Blegea aveau cu mult peste cei cincizeci de dolari, cât se cerea ca să intri în America. Asta pe lângă cei trei sute de creștări pentru drumul cu vaporul, bașca banii pentru calea ferată: la Viena, și de acolo la capătul Germaniei, în portul Hamburg, unde îi aștepta agentul care se ocupa cu Plecarea, un evreu din Lipova, cu casa nu departe de Moara lui Baumann.

Banii mulți pe care îi aveau Trăilă Marcu și Blegea i-au dobândit din vânzarea loturilor de pământ, a viilor de la Barațca și a celor două case pe care le aveau fiecare în Rădnuța. În ce-i privește nu aveau neveste și copii, erau feciori un picuț cam trecuți, la peste treizeci și cinci de ani, și nu-și mai doreau alta decât să-și ia, cum se spune, lumea-n cap. Așadar aveau bani frumoși în buzunarul chimirului cu care nu se lăudau ca să nu atragă atenția cuiva. Nici ceilalți ortaci nu prea știau mare lucru despre bani, aflaseră, ca toată lumea, că cei doi au vândut tot și că nu mai aveau de gând să se întoarcă vreodată, că, adică, plecau pentru totdeauna, ceea ce nu se putea spune despre Jakab Morisfeld, un evreu din familia grofilor carierei de marmură roșie din Moneasa care le era agent și-i însoțea, după cum s-au înțeles când l-au plătit, până la bortul din Chicago, nu departe de abatoarele cele mari. Așa era contractul cu Jakab Morisfeld, știutor al treburilor cu emigrarea din care, de altfel, scotea bani frumoși, rezolva actele și vorbea limba engleză, așa că din punctul acesta de vedere rădnanii noștri și-au asigurat tihna drumului. Singura problemă pe care o aveau era aceea că trebuiau să ajungă de capul lor în portul din Hamburg, unde Morisfeld Jakab își avea biroul de agentură.

Mari probleme n-au avut pe drum, doar undeva prin Germania, când i-a răzbit foamea au avut parte de bombănituri de la cei din compartiment, că baci Golomoz s-a apucat să spargă în ștergură o ceapă mare, din aceea roșie, de apă, iară Pătru Cocolic ăl Bătrîn, așa cum avea obiceiul, a început să curețe cu brișca niște căpățâni de usturoi pentru slănina de mangaliță cu

pită de cuptor și au cam umplut de miros compartimentul. Adăugați și răchia de dude care duhnea și ea, așa că nemții le-au zis ceva pe limba lor, și Trăilă Marcu care știa ceva nemțește, că a fost la lucru la pădurea de la Ceala la un șvab din Neuarad, le-a tălmăcit că nemții îi suduiau pentru mirosurile de ceapă, usturoi și răchie cu care au nădușit locul.

- N'a' ș'apu' amu', ce-or vrea nemții, mă Trăilă, să stăm nemâncați, i-a spus baci Golomoz, în vreme ce mănua cu meșteșug brișca pe bucătura de clisă de mangaliță ca untul.

- Asta așa-i, n-au decât să suduie, a încuviințat Trăilă.

Să mai spunem că baci Golomoz a scos și o dărabă de brânză de capră din burduf care putea ca ciocâiu, vorba lui Pătru Cocolic ăl Bătrîn, care l-a și atenționat că bine ar fi să bage dracului brânza aia la desagă că făcea o putoare prea din calea-afară, ceea ce Golomoz a și făcut după ce i-a îmbiat pe fiecare cu câta brânză, ceea ce rădnanii au și primit fiecare cu brișca din dotare apucând o parte din drobul mare învălit în piele de burduf. Destul de bine că după aceea i-a apucat o sete așa de mare că au golit cârceguțele toate și au rămas "pă sec", cum se zice, și amarnic s-au chinuit până către Munich, unde au stat mai mult la gară, așa că Trăilă cu Blegea s-au luat și s-au dus să caute o fântână, ceea ce au și găsit și au umplut cârgecele cu apă faină pe care au beut-o ca pe lapte, mulțămind lui Dumnezeu că i-a scăpat de caznă și chin.

Au ajuns după două zile și o noapte de drum pă ștrecul căii ferate, în mulțimea din gara de la Hamburg, și nici n-au apucat să-și dea jos cesăgurile, desăgile, trăiștile și geamantanurile mari de lemn, croite de maistorul tâmplar Beltechi de pe Valea Rădnii, că s-a și arătat agentul de emigrație Jakab, care cu multe plecăriuni și povețe potrivite i-a îndemnat către o ieșire din gară unde îi aștepta o ștraf-cocie cu doi cai faini, din aceia Nonius, așa cum avea în Radna bogătoniul George Tăpu din cartierul Schela Mureșului, cum mergi pe drumul către Șoimoș. Neamțul i-a pofit pe nemțește să-și arădice geamantanurile, desăgile, trăiștile și toate troncotele pe platforma ștraf-cociei și să se aburce și dumnealor printre ele. Agentul Jakab s-a așezat lângă surugiu și i-a dat porunca să meargă la vapor. Ceea ce s-a și întâmplat prin îmbulzala aceea mare de cocii, trăsuri și mășani din aștia noi, care merg fără cai, cu petrion.

(Din volumul de povestiri în lucru *Hallelujah boogie woogie!*)

PENTRU TEOLOGI ȘI MIRENI

VIOREL MARINEASA

Pe la sfârșitul anilor optzeci lucram la romanul *Litera albă*. Am recurs, pentru a mă documenta asupra celor petrecute în Banatul interbelic, și la *Foaia diecezană*, revista eparhială din Caransebeș, care împăca miraculos chemările duhovnicești cu trebile de *cănălarie* (încă) habsburgă și cu darul de a capta pulsul așezărilor bănățene, lăsând chiar să se întrevadă cuminiți mondenități rurale. Recent apăruta carte a părintelui Ionel Popescu, *Bucuria slujirii prin cuvânt* (Editura Partoș, Timișoara, 2016) are aerul că se înscrie în tradiția publicisticii religioase a venerabilei reviste, fapt susținut și de precizarea care se alătură titlului: "articole, eseuri, însemnări, reportaje". Și nu e de mirare, din moment ce autorul a trăit multă vreme în climatul cultural-teologic al Caransebeșului.

După cum le era felul, autoritățile comuniste au trecut la distrugerea acestor acumulări deopotrivă instituționale și spirituale, desființând succesiv Episcopia ortodoxă a Caransebeșului, Academia Teologică, *Foaia diecezană*, Societatea de lectură. Cât ai clipi, tot ce clădise episcopul Ioan Popasu sub dominație străină între 1865 și 1889 s-a risipit sub stăpânirea autohtonă de obediență sovietică. Textele lapidare ale părintelui Ionel Popescu izbutesc să dea o imagine vie despre creșterea și descreșterea orașului de pe Sebeș și de pe Timiș, care, dinspre partea românilor, a reprezentat "cel mai important centru bisericesc și cultural al Banatului"; de asemenea, dau seama despre ostentarea de a readuce lucrurile, după pustiul lăsat de așa-zisul Departament al Cultelor și de serviciile specializate ale Securității, în matca lor firească. Sigur, într-o lume dinamică nu poate fi vorba de a recurge la vechile formule. De pildă, revista eparhială are pagină de Facebook. Începând cu anul 1998, la Caransebeș își desfășoară cursurile Secția de Teologie Ortodoxă-Istorie a Universității *Eftimie Murgu* din Reșița.

Revenind la *Foaia diecezană*, părintele Ionel Popescu sintetizează expresiv locul și rolul ei în perioada 1886-1950: "Timp de 65 de ani, ierarhii caransebeșeni, profesorii de la Institutul Teologic și de la cel Pedagogic, preoții, învățătorii, țărani cu știință de carte au publicat în coloanele *Foii* pastorale, circulare, ordine, note oficiale, reclame, anunțuri, dar și articole cu caracter teologic, științific, istoric, literar (...), note tipiconale, poezii, știri din viața eparhiei, a țării și a planetei, fără de care ar fi imposibil de alcătuit o istorie fidelă a românilor bănățeni."

Numerose texte vorbesc despre parohia Timișoara Iosefin, acolo unde părintele vicar Ionel Popescu slujește de mult. "Au trecut mai bine de o sută de ani de când vrednicii de pomenire Iacob Marian și soția sa Lenca (...) au donat întreaga lor avere", ne spune cronicarul, pentru a da viață unui lăcaș de cult în această parte a urbei. De citorirea parohiei și a bisericii parohiale (care a fost și prima catedrală a orașului) se leagă numele unor personalități ale locului: Emanuil Ungurianu (cel care a depus eforturile preliminare fără a și le vedea materializate), Ioan Imbroane (cel dintâi preot paroh), Victor Vlad (autor al proiectului de construcție), Sabin Drăgoi (component al consiliului parohial, iar pentru scurt timp – dirigor al corului bisericesc *Doina Banatului*), Ioachim Miloia (alături de Catul Bogdan, a executat pictura murală), Coriolan Băran (primar, prefect, lider al Astrei bănățene). Busturile câtorva dintre ei se află în parcul bisericii. Ele sunt opera sculptorului (și scriitorului) Aurel Gheorghe Ardeleanu.

O fracțiune aparte este dedicată participării preoților ortodocși la Revoluția din Decembrie 1989. Printre primii, Ioan Mura din parohia Călacea: "Fotografia preotului (...) în fruntea coloanei de manifestanți, cu tricolorul în mână, a fost publicată de Costel Balint în vol. *1989, Timișoara în decembrie...*". Preotul Stelian Borza din parohia Mehala a urcat în 21 decembrie în balconul Operei și a rostit *Tatăl nostru*. Și se poate continua. Un moment delicat s-a petrecut în 18 decembrie. Atunci, pe treptele Catedralei, a fost împușcat în cap Sorin Leia. Cei din preajma lui l-au târât în pronaos. Părintele Victor Mițiga a chemat Salvarea. Oricum, era prea târziu. Tânărul decedase. Un cercetător redutabil precum Dumitru Tomoni (*Sorin Leia, eroul martir de pe treptele Catedralei*, Eurostampa, Timișoara, 2016) afirmă că ușile erau deschise atunci când dispozitivele militare comandate de generalul Chițac au declanșat prăpădul. După ce focul s-a potolit, preoții i-au îndrumat pe cei din biserică să iasă pe ușile laterale.

În finalul prefeței, părintele Popescu relatează un episod demn de penelul unui smerit pictor naiv. Vizitând Chișinăul, câțiva preoți din Timișoara sunt invitați într-un sat pentru o slujbă de binecuvântare. Ceremonialul fusese fixat spre miezul nopții, pentru că, li se explică, "teama nu a dispărut". Stăpânul casei, om la o vârstă înaintată, îi întâmpină în cea mai aleasă odaie. Pe un perete se află chipul lui Ștefan cel Mare, iar pe altul – cel al lui Eminescu. "Vedeți aceste icoane? Vă rog să le binecuvântați pentru că ei sunt sfinții noștri!" Slujba se consumă cu lacrimi și suspine de ambele părți, iar autorul meditează că nu-i zadarnică truda scrisului, măcar și pentru a consemna că, iată, "acel vrednic țăran român (...) nu s-a plecat în fața tăvălugului roșu, care a pus graniță între frații de același sânge, a pustiit bisericile și satele răzeșilor, s-a înfruptat din agoniseala lor, le-a batjocorit fecioarele și i-a împrăștiat prin înghețata Siberie".

JURNALUL DESPĂRTIRILOR (I) PAUL EUGEN BANCIU

Detralex, pentoxifilin, nifedipin, betahistină, piracetam, magne-B 6 forte și câte un antinevralgic... în rest: cuie, scânduri noi și un metru rulant nefolositor, altfel, pentru simplul motiv că oricum ai măsura să fie totul drept, dacă pui la sfârșit, când totul e gata, polobocul, vezi că totul e strâmb... Așa se face o poartă nouă, la țară, unde, în fine, am ajuns și am să rămân până or cădea frunzele copacilor, adică până spre mijlocul lui octombrie (că tot am ieșit în afara timpului celorlalți de vreo cinci ani).

N-am mai fost aici de trei ani, grei, grei, foarte grei, când unica dorință a fost ca totul să se termine cât mai repede, până la gândul macabru ca în timpul unuia dintre controalele medicale și tratamentele lunare să-l întreb pe medic nu cât mai e speranța mea de viață (că tot nu m-am iubit niciodată pe mine, ca și cei din apropierea mea, poate de dinainte de a mă fi născut... atunci, în plin război mondial, în chiar noaptea întâlnirii marilor puternici de la Teheran, când se luau hotărâri capitale pentru viitorul a ceea ce a urmat... O noapte a strigoilor, cum îmi place să cred că a fost și a cărei pecete continuu să o mai port în mine, undeva în adânc, când iese la suprafață ca o ceață neagră-gri-roșcată și mă îndeamnă să mă întreb mereu dacă mai au rost copiii făcuți accidental la bătrânețe, din ciurucurile ADN-urilor și ARN-urilor), ci pur și simplu (așa cum am semnat de unsprezece ori că accept să intru într-o operație) ce act trebuie să semnez pentru a ieși din lume definitiv, ce proceduri juridice trebuie să fac pentru a nu-i implica în vreun fel pe cei din imediata apropiere, ba chiar și pe medicii care, până una-alta, m-au tot salvat, să ne despărțim...

Redescopăr o lume la care țin enorm... *Natura naturans*... Poate că ea m-a salvat înainte de toate și faptul că am fost alăptat până la doi ani. Zămbesc amar, privind pădurile, pentru tăierea abuzivă a căroră și profitul de moment al câtorva oameni din afara țării, cum, peste timp, în locul cioturilor de acum, peste toate mormintele celor plini de bani și beneficii de la ora asta, nu vor mai fi oameni, ci doar păduri... Le văd crescând, văd viteza cu care cresc iarba și păpădiile abia cosite în urmă cu trei săptămâni, copacii ce dau direct din jirul fagilor și din conurile brazilor în jurul vreunuia mai tânăr și mă întreb: de fapt, ce numim noi timp? Ceea ce facem? Marile recunoașteri ale unor super-efemere apariții pe ecranul benign... în cel mai bun caz al conștiinței publice, când nici măcar cei din jurul tău nu se mai bucură de ceea ce ar trebui să fie parastasul unui succes?...

Da, mă bucur când văd munți întregi cu păduri tinere, cu copaci supli, înalți, pe care știu că nu are nimeni interes să-i taie pentru export... Timpul nostru uman se termină înainte de a ajunge ei la vremea senectuții... Pentru ei, spațiul se reduce la perimetrul capetelor rădăcinilor, prin care-și extrag apa și sevele... Pe undeva, după toate experiențele biologice la limită pe care le-am trăit și continuu să le trăiesc, la fel ca și ei, cred că am ieșit de mult din corsetul conștiinței timpului și spațiului. Poate de aceea nici nu vreau să văd ce va fi mâine. Pentru mine, mâine e ieri, e azi, e amintirea, amintirile, dintre care le aleg mereu doar pe cele mai frumoase...

Și ce dacă n-am ajuns să-mi frâng picioarele, cât mă mai țin, fără să fi văzut

Barcelona, Londra, Roma, Malta, Beijingul poluat, America tot mereu prezentă în frânturile de filme polițiste pe care le mai zăresc cu coada ochiului?... Cel rău învinge pe cel bun, iar religia, religiile ne îndeamnă, ca și poveștile cu zâne, zmei și tineri frumoși, să credem că – să ne mințim că? – "au ajuns la adânci bătrâneți". Ei, și? Oasele dor, cărjele medicamentelor ne îndeamnă și ele să învingem suferința. Și, la urma urmelor, ce înseamnă viața mai mult decât muncă și un cumul de suferințe nedetectate de schemele medicilor, drese cumva ca să te mai bucuri și de soarele de mâine? Da... El va mai supraviețui și dincolo de tot ceea ce noi numim știință, previziune, matematică a existenței, a quarcilor, a spinului ce se învâрте în jurul său ca și Pământul, și abia apoi, sau în același timp, în jurul microparticulelor la fel de invizibile ca și galaxiile din celălalt capăt a ceea ce noi numim Univers...

Trăim în iluzie și, de aici, în speculații ce se pot contrazice a doua zi sau peste două secole... La ce ne trebuie o "teorie a corzilor", când nici ele nu pot fi detectate?... Ei, că ar trebui să mai fie ceva și dincolo de ceea ce se știe și stă la baza unui altceva care mișcă lumea în întregul ei... Care lume? Asta? Poate că mi-a fost de ajuns cât am văzut, cât am citit, cât am apucat să înțeleg din toate câte ceva... Tramele filmelor, dramele oamenilor, impuritatea generală a lumii? Poate că am apucat să trec prin ele, să le simt, să mă simt depășit de conviețuirea cu o lume tot mai depărtată de suferința mea, de suma suferințelor celor alături de care am trăit și care mai încearcă să braveze în fața lor crezându-se mereu tineri...

Minciuni. Zilele trupului trec... Totul devine repetitiv până la suficiență și nu mă mir când aud la radio tineri intervievați, care repetă ideea de *déja vu*. Mass-media, cum observa Frobenius pe când nu exista decât presa scrisă și radioul, a creat o mediocritate imensă care a apucat să conducă lumea, sărăcimea știe cum să pună un poloboc cât să nu-ți iasă gardul strâmb, elitele, pe grupe de specialități, se știu doar între ele, se ceartă între ei, își aduc argumente pro și contra și se simt teribil de utili pe pătrățica lor de șase centimetri...

Am intrat de mai bine de trei decenii în zodia Pleiadelor, a bombardamentului de meteoriți care se văd pe pământ în nopțile de pe la mijlocul lui august și februarie... Meteoriți de care nu mai știe nimeni peste o săptămână, o zi, câteva clipe... Miliarde de informații circulă pe toate media, distorsionând credințe, distorsionând sentimente, altcândva umane, distorsionând o cultură pentru un fals sentiment de participare la un tot global... Ei, ce vorbești? Cuiul are legătură cu scândura, poate și quarcii, poate chiar și corzile capetelor lumii din calculele astrofizicienilor și matematicienilor... dar meteoriții aceia care dau sentimentul de *déja vu* unui tânăr absolvent de liceu sau de facultate care, culmea, nu e dublat de sentimentul clar de inutilitate pe care ar trebui să-l aibă, care încearcă, la rândul lor, să nu fie mai mult decât niște bieți meteoriți de câteva clipe (în cel mai fericit caz) pe un ecran al unei televiziuni pe care o urmăresc sau pe nenorocitele alea de tablete (nemedicale) ce ocupă locul oricărei comunicări interumane dintre doi copii ce stau în troleibuz alături...

Continuare în pagina 31

JURNAL DE FAMILIE PIA BRÎNZEU

20 februarie 1957. Sunt singură acasă cu tata și îl las să lucreze în liniște. Vrea să publice un eseu intitulat *Poemul chirurgiei*. Despre chirurgie au scris mulți scriitori și poeți, îmi citește el primul paragraf, au scris și mulți chirurgi, dar nimeni nu a compus încă un poem al chirurgiei. De ce nu s-a găsit nici un chirurg priceput la scris în stare să vibreze ca un poet? Dacă a lucrat mulți ani într-un spital și a făcut mii de operații, cu siguranță ar putea să dedice chirurgiei un poem chiar foarte frumos. Pentru că numai el l-ar putea scrie!

– Nu-i adevărat, și altcineva o poate face, îl contrazic eu în gând.

Și am să i-o dovedesc! Am deja nouă ani și am auzit până acum destule lucruri frumoase despre chirurgie ca să-mi fie stărnite elanurile poetice. În timp ce tata caută un articol scris de un coleg pentru a-l cita în lucrarea lui, eu compun prima strofă.

Nuța e chirurgă,
taie-n carne vie.
Mereu ia bisturiul
în mâini cu bucurie.

Între timp tata găsește citatul. Îi place atât de mult încât simte că trebuie să mi-l împărtășească și mie. Chiar nu-și dă seama că eu creez?

"Poetul poate fi mândru de poeziile sale", citește tata rar și apăsător, "pictorul de pânzele măiestre pe care le face, sculptorul de statuile sale, dar toți aceștia lucrează cu vorbe, culori sau pietre. Doar medicul lucrează la limita vieții și a morții. El poate reface un om; el poate reda viață acolo unde moartea pare atotstăpânitoare. El singur poate sta de vorbă cu opera lui și să vadă cât de sus se poate înălța sănătatea unui om și cât de jos poate coborî.

Opera tuturor celorlalți artiști supraviețuiește veacurilor, însă a noastră e pieritoare, fiindcă așa este viața. Și dacă vrei să vedeți viața, cea pe lângă care trecem de cele mai multe ori fără să o vedem, veniți în spitale și urmăriți zilnic lupta aceasta groznică a omului suferind." Este o luptă pe viață și pe moarte, încheie tata, și medicul participă direct la ea.

Citatul nu mă ajută cu nimic. Îl ignor repede ca să-mi termin poezia. E mult mai simplă decât ce am auzit înainte, iar mesajul e mult mai clar. Gata. Acum e rândul meu să-l întrerup pe tata, mândră de ce am produs.

Așa fac chirurgii,
taie și iar taie,
cu elan și sobri,
ca-ntr-o păstaie,
bucuroși să-nfrângă
moartea bucălaie.

Tata râde.

– N-am prea întâlnit Nuțe chirurgi... Păstaie, bucălaie? De ce e moartea bucălaie? mă întreabă el.

M-a prins și trebuie să recunosc:

– N-am găsit rima potrivită.

– Te ajută "potaie"?

– Moartea ca potaie? Ce o mai fi și asta?! mă burzuluiesc eu.

Deși în general mă consider o versificatoare abilă, nu găsesc soluția pentru sfârșitul versurilor mele. Le voi nota într-un caiet, sperând că voi da peste adjectivul potrivit și voi putea cândva să-mi termin creația. N-am mai făcut-o. De atunci însă pândesc cu mare atenție lumea medicală. Poate s-a mai încumetat și altcineva să compună mult așteptatul poem al chirurgiei. Din păcate, n-am dat încă peste nimic vrednic de reținut. Invitația lansată de tata în eseu lui rămâne deschisă și pentru viitoarele generații de chirurgi, de poeți pricepuți într-ale chirurgiei sau, pur și simplu, numai de simpli poeți. Cineva tot o va face odată...

HĂRTI DE CITITORI RADU PAVEL GHEO

Despre *literature-map.com* am aflat acum câțiva ani de la o prietenă, un critic literar discret, dar grozav de pătrunzător, cunoscut pentru site-ul "terorism de cititoare". Pare o joacă și chiar este și așa ceva, dar e ceva mai mult de atât. La prima vedere, nu e mare lucru: o banală tehnică grafică ce oferă o imagine vizuală, bazată pe proximități, a unui grup de scriitori. Mai exact, la selectarea unui autor oarecare, softul respectiv afișează pe ecran o hartă – sau mai degrabă o constelație de autori, cu subiectul căutării în centru. În jurul lui, în funcție de anumite afinități și caracteristici comune (tematice, stilistice etc.), se grupează, la o distanță mai mare sau mai mică, alți și alți scriitori.

Harta respectivă se construiește din perspectiva preferințelor de lectură, adică după grupurile de autori populari în cazul diverselor categorii de cititori. Un fel de rețea de rudenii literare, dacă vreți, însă fundamentată mai degrabă pe creația autorilor în cauză ca operă de artă independentă, cu valoare universală, decât pe apartenența lor la o anumită cultură națională sau epocă, la un anumit curent sau mișcare literară, deși aceste elemente sînt (parțial) implicite. Nici nu se poate altfel.

O astfel de rețea rizomatică, tipică postmodernității, face obiectul unor studii teoretice mai elaborate, asociate cercetării comparatiste, dar versiunea simplistă la care mă refer aici – una pentru publicul larg – mi se pare un punct de pornire interesant. Și atractiv. Și, uneori, surprinzător. Mai ales că, dincolo de evaluările criticilor și istoricilor literari, aici descoperim raporturile "vii" dintre autori, cele create de publicul cititor.

De exemplu, dacă tastăm pe motorul de căutare al site-ului numele lui Lev Tolstoi, în imediata apropiere a marelui prozator rus apar – nici o surpriză – nume ca Bulgakov, Pușkin, Lermontov, Gogol și Viktor Pelevin, dar și Marcel Proust. La o distanță virtuală ceva mai mare apar scriitori ca Graham Greene sau W.M. Thackeray, ba chiar și Ian Mc Ewan. Încă și mai departe îl găsim pe Anton Cehov, alături de Thomas Mann, Boris Pasternak sau Mika Waltari.

Ca român, am căutat, clișeistic, constelația ce-l are în centru (repet, neierarhizat, ci doar printr-o focalizare a căutării) pe Mihai Eminescu. În jurul lui apar nume ca Mircea Eliade, George Bacovia, Liviu Rebreanu, dar și contemporanul Mircea Cărtărescu – iarăși nu-i nici o surpriză aici, de vreme ce potențialul public autohton își va fi concentrat lecturile pe clasicii literaturii noastre, iar constelația respectivă îi reflectă gusturile, probabil formate în școală. Ceva mai "departe" apar însă și autori ca Rainer Maria Rilke, Daniel Defoe și chiar Paulo Coelho, iar undeva într-un colț îi descoperim pe Kurt Vonnegut, Franz Kafka, George Orwell, Vladimir Nabokov și Frank

Herbert (autorul ciclului *Dune*). Iar asta spune ceva mai degrabă despre cititorii români decât despre Mihai Eminescu.

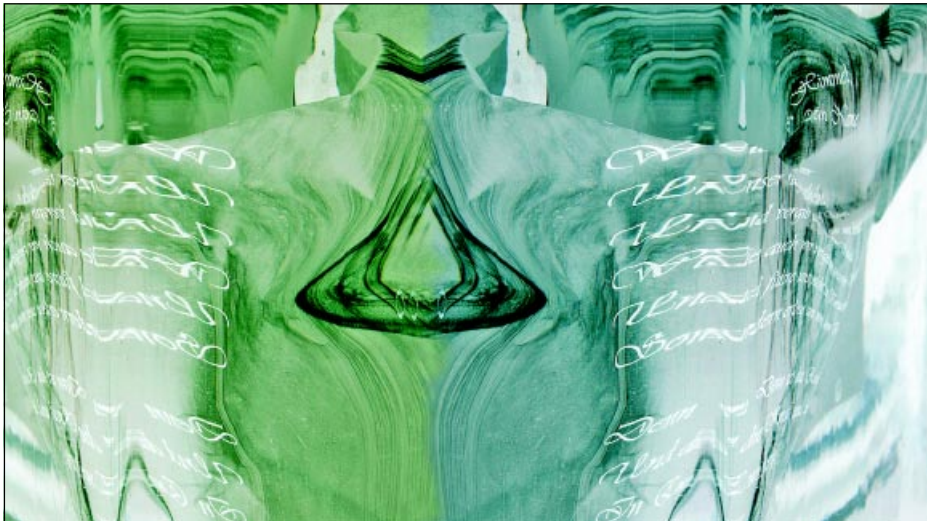
În schimb, la o căutare după numele Hertei Müller, șvăboaica româno-germană laureată a premiului Nobel, în constelația destul de răsfirată din jurul ei nu există nici un autor român. Nici unul. În schimb, în imediata ei apropiere găsim, printre alți câțiva laureați Nobel mai puțin faimoși (Le Clézio, Tomas Tranströmer), autori ca Sașa Stanisic, Miljenko Jergovic, Danilo Kis sau Miroslav Krleža, iar ceva mai încolo pe Milan Kundera, Max Frisch, Bernhard Schlink, dar și alți exilați, precum Salman Rushdie sau Khaled Hosseini. Caz aparte pentru istoria literaturii noastre (și a celei germane), Herta Müller e percepută mai degrabă ca est-europeană și exilată decât ca româncă și/ sau germană.

În fine, ca să mai ofer un exemplu de autor cu identitate incertă, între granițe și literaturi, Paul Celan apare într-o companie foarte heteroclită, avîndu-i în proximitate și pe Eugen Ionescu, dar și pe Alfred Döblin, Fernando Pessoa, Andreas Steinhöfel (autor german de cărți pentru copii și adolescenți). Ceva mai departe stă și Mircea Eliade, alături de Hermann Broch. Iar într-o altă parte a constelației apar poeți ruși precum Ana Ahmatova sau Aleksandr Blok.

Bine, dar ce înseamnă pînă la urmă toate astea? Nu mare lucru. Am spus că, măcar la prima vedere, e vorba de un joc. Totuși el dezvăluie existența unui tip de cartografie literară ale cărei principii par a fi în mare parte obscure. În constelația centrată pe Eugen Ionescu, de exemplu, Lev Tolstoi și chiar Robert Bolaño sînt mai apropiați de scriitorul româno-francez decât Anton Cehov. Tot aici, Marin Preda e mai aproape de Ionescu decât Lucian Blaga. Pe de altă parte, autorul cel mai apropiat de Mircea Cărtărescu este Emil Cioran, urmat de Mihai Eminescu și Lev Tolstoi. Lîngă Camil Petrescu nu apare Proust, cum poate că și-ar fi dorit romancierul român, ci Emil Cioran. (De fapt pe *literature-map* Proust nu apare deloc în constelația Camil Petrescu.) În jurul lui Tristan Tzara sau Petru Dumitriu, la fel ca în cazul Hertei Müller, nu apare nici un autor român. Hortensia Papadat-Bengescu nu e inclusă pe acea hartă, în schimb Mihail Drumeș și Ionel Teodoreanu da.

Da, spre deosebire de o istorie a literaturii sau de o selecție de autori făcută pe baza unui aparat conceptual și critic coerent, astfel de hărți par neprofesioniste, aleatorii, irelevante. Numai că ele ilustrează preferințele cititorilor și oferă destule aspecte demne de studiu: raportul dintre autorii clasici și contemporani, influența canonului instituțional asupra lecturilor, dinamica unor mode literare, etc.

Și chiar dacă ar rămîne un joc gratuit (deși e mai mult de-atît), nu-i așa că are un anumit farmec?

JURNAL DIN ANII CRIZEI ROBERT ȘERBAN

Marți, 10 ianuarie 2017

Știre – cât un vers – auzită la Europa FM: "O tânără din Adamclisi a născut într-o șenilată". Asta fiindcă a nins zdrăvăn în țară. Drumuri închise, orașe blocate (chiar Bucureștiul), coduri galbene și roșii. La Timișoara iarna e mai soft, iar asta e absolut minunat! Apropo de ierni grele, Ștefan Călărășanu a fost deportat, alături de părinții săi, în Bărăgan. Îmi povestea că într-una dintre iernile pe care, copil fiind, le-a prins acolo, în '54, cred, a nins și a viscolit atât de tare, încât casa lor (un bordei, de fapt) a fost pur și simplu îngropată sub zăpadă. După lungi strădanii au reușit să iasă din ea prin acoperiș. Apoi, după ce părinții au terminat cu... descarcerarea, Ștefan s-a dat zile în șir cu sania pe acel acoperiș – un derdeluș în plin câmp.

Vineri, 27 ianuarie 2017

Cu Crina și Tudor la cinema. La un moment dat, T. mă trage puțin spre el și îmi șoptește cu o voce cam alertată: - Știi, în unele desene animate e și muzică de groază... Ca în așa de acum!

Deși bat în ușă de câte ori intru la el în camera, îl surprind pe fiu-meu că are un aer... conspirativ, în timp ce meșterește ceva într-un colț:

- Ce faci, Tudor?
- Pregătesc o falsă.

- Tata, cum se numește supa asta?
- Supă de pui cu fidele.
- Și unde-i puui?

Tudor: Hai, tata, dacă ești așa de grozav, fă-mi adresă de email!

Seara, îl provoc să schimbăm rolurile și să-mi spună el o poveste. - Ce poveste vrei: *Scufița roșie*, *Capra cu trei iezi*, *Cenușăreasa*...? - *Scufița*. Dar ce e aia o scufiță? - O femeie roșie.

Sâmbătă, 28 ianuarie 2017

La Catedrala Episcopală din Caransebeș, la o întâlnire cu cititorii, organizată de un grup de profesori care fac mai mult decât să-și țină orele la catedră și apoi să plece acasă. Caută să-și țină elevii aproape de cărți și de plăcerea cititului. Au un cerc intitulat "Fărămituri de lectură cu ceai". A fost una dintre cele mai frumoase și mai "strong" întâlniri pe care le-am avut până acum, nu doar fiindcă în sală era un public tânăr și numeros, ci mai ales pentru că a fost un public curios. Care a ascultat atent și care a pus întrebări foarte bune, care a scos, timp de două ceasuri, untul din mine. M-am simțit excelent și mi s-a confirmat că, deseori, ceea ce numim provincie are zone de "aer" mult mai tari decât respirăm prin... capitale. La plecare, ni s-a spus, ca o scuză, că sala nu a fost și nu e încălzită. Nimeni n-a crezut.

Duminică, 29 ianuarie 2017

Trecem prin stațiunea Buziaș. Tudor mă întreabă: - Buziaș a fost un om care s-a lovit la buza de două ori?

* - Tata, vrei să te învăț să faci cel mai tare sendviș? - Da, Tudor. - Iei două felii de pâine, le prăjești bine, apoi pui accesoriile, apoi... - Ce... accesorii? - Salam, unt...

Joi, 2 februarie 2017

Am două inimi. Azi e ziua de naștere a uneia dintre ele. Crina împlinește 10 ani! Sus inima!

Tudor și Crina au început să scandeze în mașină, în timp ce mergeam spre bunici: *Dragnea, nu uita, România nu-i a ta!*

Vineri, 3 februarie 2017

Tudor vede un Mercedes Cobra. O cercetează, cugetă, apoi întreabă: - Ce mașină e asta? - Mercedes. - Ce incomod arată, dar ce bună e!

Sâmbătă, 4 februarie 2017

Majoritatea prietenilor și a oamenilor pe care îi admir a conștientizat ambiția guvernului PSD de a-l scăpa pe șeful PSD, Liviu Dragnea, în primul rând, dar și pe alți politicieni, din alte partide, de condamnarea la închisoare. Guvernul vrea să ia fața Justiției și să albească o serie de inși asupra cărora planează... semne de întrebare. CSM, DNA, Procurorul general, Biserica, Avocatul Poporului, președintele, o bună parte dintre români, dar și departamentul SUA, UE, șase ambasade ale partenerilor noștri, oamenii de afaceri străini, care au investit la noi în țară, toți spun că Ordonanța de Urgență 13, din cauza căreia se iese în stradă, încurajează corupția, hoții și va face rău viitorului României. Există însă și destui cunoscuți care fie nu înțeleg exact ce se întâmplă, fie consimt (din diferite motive) la ticăloșia care ni s-a pregătit și care își va face efectul peste câteva zile, dacă nu se va întâmpla o minune și Ordonanța de Urgență 13 își va face efectul. Dar eu cred în minuni, am avut parte de câteva.

Vineri, 10 februarie 2017

Tudor se uită la desene animate, la *Rapunzel*, care e tradus în română. La un moment dat, exclamă:

- Auzi, tata, cum îl cheamă pe ăsta: Gheorghe! - Și? E un nume frumos, o dau la răcit. - Da, dar putea să îl cheme altcumva... Ghiță.

* Maică-mea, alias Buni, își îndeamnă (deși, slavă Domnului, nu are nevoie de niciun fel de galerie la acest capitol) nepotul: -Hai, Tudor, mănâncă, să te faci mare. -Nu vreau să mă fac mare, îmi place copilăria.

* - Când o să cresc și o să-mi iau carnet, vreau să fac școala de șoferi pe Dacia. - De ce pe... Dacia, Tudor? - Păi ca după-ai să pot să conduc orice mașină.

LITERATURA UMBROASĂ

ALEXANDRU RUJA

Mircea Anghelescu, *Mistificțiuni*

Ediție revăzută și adăugită, Editura Spandugino, București, 2016, 304 p.

O carte cu totul specială, pe un subiect el însuși aventuros, captivant, atractiv, învâluitor prin inedit, ducând cititorul spre zone necunoscute ori puțin cercetate, este *Mistificțiuni*, apărută acum într-o nouă ediție, revăzută și adăugită. Istoric literar în personalitatea căruia se îmbină pasiunea cercetătorului cu erudiția interpretului de fapt ori eveniment literar, Mircea Anghelescu a dat lucrări importante asupra unei epoci vizând începuturile literaturii române moderne. Cu subtitlul *falsuri, farse, apocrife, pastişe, parodii, pseudonime și alte mistificații în literatură*, cartea lui Mircea Anghelescu duce cititorul spre o zonă puțin cunoscută, acoperită de misterul umbrei, nu frecvent cercetată, ceea ce nu înseamnă că nu este interesantă. Discuția despre *fals* este mai largă în carte și autorul o susține și la nivel teoretic (aducând în sprijin lucrări care au avut ca țintă de interpretare această problemă) înainte de a analiza falsul în documente, opere etc.

Într-o interpretare joasă, rudimentară și raportată la realitatea obiectivă, ficțiunea însăși cu care operează literatura este un fals — "Literatura ca atare, ficțiunea, invenția narativă au fost privite dintotdeauna ca un produs înrudit cu falsul, cu minciuna". Numai că acest cuvânt, *fals*, la originea întrebărilor având clară conotație negativă, ajunge să-și amelioreze sensul prin folosirea lui de către scriitor, iar din semantica inițială, infamantă, reușește să reprezinte un plus stilistic, să arate o sugestivă nuanță de rafinament literar. În titlul cunoscutei opere a lui Al. Odobescu — *Fals tratat de vânatoare* — cuvântul *fals* nu mai are nicio conotație negativă. B. Fundoianu/ Fondane a publicat un *Fals tratat de estetică/ Faux traité d'esthétique*; se vorbește, adesea, despre un *fals jurnal*, fără ca aici să fie vorba de o malversațiune semantică.

Concluzionează autorul într-un text introductiv: "În literatură, deci și în textele pe care le putem interpreta ca pe un joc, ca pe o construcție destinată să enunțe o serie de adevăruri care nu-și găsesc echivalent perfect în realitate, *falsul* este expresia unei tensiuni, a unei necesități virtuale pe care cineva o percepe și o exprimă prin intermediul acestei «minciuni». Cu valoare compensatorie, enunțativă, prospectivă, recuperatorie și în orice caz cu un impact mai greu de apreciat și mai larg difuzat decât orice proiect idealic, falsul dă o posibilitate în plus imaginației cititorului din care se va dezvolta, poate, un text care să-și prefigureze realitatea."

Pornind de la constatarea că încă există în literatura română sau în zonele sale de relaționare periferică destule mistificări, Mircea Anghelescu a inițiat cercetarea lor convins că este necesară descoperirea și cunoașterea acestei zone umbroase, ascunsă luminii declanșată de investigația obișnuită, că este utilă atragerea cercetătorilor literari spre un asemenea tip de investigație. "Mai necesară decât atragerea în această direcție a cititorilor cultivați mi se pare însă atragerea cercetătorilor literari de toate felurile, pentru că nimeni nu poate cunoaște mai bine decât ei această parte umbroasă, dar productivă a literaturii."

Aventura culturală printre falsuri și

mistificații are un farmec aparte, fie prin raportare direct la text, la reflectarea în presă de-a lungul vremii ori la multiplele interpretări date în diverse cercetări de specialitate sau prin felul în care sunt surprinse în viziunea celor care s-au ocupat cu cercetarea lor.

De exegeză extinsă consacră Mircea Anghelescu, mai întâi, falsului în documentele istorice, cu precădere pe așa-numita *cronică de la Huru (izvodul spătarului Clănău)* "ce a avut influențe îndepărtate și neștiute asupra literaturii, asupra scriitorilor înșiși și asupra mentalului colectiv de la jumătatea secolului al XIX-lea și, prin intermediul scriitorilor epocii și al școlii, și asupra generațiilor care au urmat". Un asemenea tip de fals nu există doar în cultura română, ci și în alte culturi europene din istoria modernă a națiunilor, iar exemplele sunt prezentate în carte. Este ceea ce s-a numit în mod convențional, scrie exegetul, "un fals «patriotic»". Este un tip de fals prin care nu se urmăresc avantaje personale, ci creionarea unei situații favorabile dintr-un timp puțin cunoscut, învolburat de evenimente incerte prin desfășurare și rezultat, din istoria îndepărtată.

Motivația apariției *cronicii de la Huru* este explicată și prin contextualizare în spațiul cultural european. "Acest fals a fost comis sau găsit și utilizat în scopul impunerii unei viziuni eroice a epocii în care s-au născut statele românești, într-o perspectivă aproape imperială, tocmai în momentul în care romantismul european impusese nu numai un stil narativ eroic în istorie, ci și în care istoria începe să se confunde cu literatura cu subiect istoric, ambele concurând în încercarea de a oferi cititorului o viziune coerentă și credibilă asupra trecutului său." Așa se explică, poate, înțelegerea pe care o dă acestei *cronici* I. H. Rădulescu ori viziunea și desfășurarea din proiectatele sale epopei.

Există falsuri în interpretare, care pot proveni din erori de lectură, din greșeli de descriere a sensurilor unui text. În acest context falsul poate circula mult timp, iar Mircea Anghelescu demonstrează acest lucru prin analiza pe *Însemnare a călătoriei mele* de Dinicu Golescu, ajungând la concluzia că acest text nu este un *jurnal*, nu este o

însemnare cronologică a faptelor cuprinse în el, ci este o lucrare elaborată "în care personajul omonim joacă un rol similar cu cel al «persanului» din romanul lui Montesquieu sau al «candidului» din cel al lui Voltaire, personaje a căror naivitate, dar și bună credință le îngăduie să-i înfățișeze cititorului adevăruri usturătoare, altfel greu sau imposibil de spus".

Dacă în cazul *Însemnării...* lui Dinicu Golescu falsul are cauza într-o lectură în cheie eronată, există și texte cărora li s-a fixat greșit nu doar timpul redactării, dar și autorul. Este vorba de așa-numitul *testament al lui Ștefan cel Mare*, lucrare ignorată și astăzi de istoria literaturii, deși, afirmă Mircea Anghelescu, aceasta "împinge începuturile meditației filosofice și ale prozei lirice preromantice românești cu cel puțin un sfert de secol înapoi, la sfârșitul secolului al XVIII-lea". Lucru deloc neglijabil, mai ales în cadrul culturii românești a cărei raliere la mișcarea europeană preromantică și romantică a fost mereu considerată ca întârziată. Textul este o meditație pe tema trecerii, o proză de tip romantic, o elogiare a gestului eroic, o glorificare a trecutului istoric, teme caracteristice acestei perioade din istoria literaturii.

Există falsuri care au devenit motive ori procedee literare și, în timp, nu le mai percepem ca mistificări/ falsuri. În discuție intră și scrierile apocrife, scrierile găsite, recuperarea mai mult sau mai puțin întâmplătoare a unor manuscrise, atribuirea unui text altcuiva decât autorului etc. și alte asemenea mistificări. "Secolul al XVIII-lea este, desigur, cel care dă strălucire acestui motiv, lansând mistificările cele mai reușite și mai răsunătoare pentru că ele se potrivesc cel mai bine confuziei caracteristice dintre istorie și poezie, dintre original și imitație." — scrie Mircea Anghelescu.

Multiple exemple sunt date în carte și din literatura universală, nu doar din literatura română. Convenția manuscrisului găsit, spre exemplu, este discutată și în literatura română, de la creații de tip romantic (*Cântarea României*) până la cele de tip parodic, începând cu *Duduca Mamuca* de B.P. Hașdeu până la un scriitor de o cu totul altă factură, Ioan Slavici, care își

subintitulează proza sa parodico-umoristică — *Revoluția din Pârlești* — ca "roman tragic în cinci părți, scos din niște manuscrise de la Ispania și alcătuit după cel mai nou sistem". Se poate discuta, însă, și despre o altă convenție ori mistificare literară, aceea a documentului pierdut (Mateiu I. Caragiale).

Cartea lui Mircea Anghelescu este mult mai bogată în interpretări, în analize și exemplificări față de ceea ce poate fi cuprins într-o cronică literară. Sub titlul *Afacerea Caion*, este dusă o amplă discuție (poate cea mai documentată și mai extinsă care s-a dus pe această problemă), în esență pe tema *plagiat sau fals*, autorul epuizând practic sursele documentare. Sunt de remarcat și alte capitole ale cărții și de observat felul în care Mircea Anghelescu urmărește această problematică a *literaturii umbroase*, din unghiuri diferite de documentare și de interpretare, evidențiind acolo unde este posibil transformarea gestului mistificației în gest de creație literară (*Hipertexte: rescrieri ale unor teme, subiecte, cărți; Parodia și esența ei creatoare; Pseudonimele și problema identității; Sexualitatea în literatura modernă* etc.).

* * *

prin lume, dar și de a-și etala ținutele sau, de ce nu, frumusețea trupurilor." (*Portocala*). Multe povestiri, deci, învie o lume a orașului de altădată.

După volumul 66 — *poeme dintr-un timp înrămat* (2015), George Schinteie continuă aventura poetică în 67 — *poeme deznodate* (Editura Artpress, Timișoara, 2016, 96 p.), plonjând spectaculos într-un alt timp al poeziei, dar nu fără legătură cu anterioritatea existențială, ci, dimpotrivă într-o continuitate a percepției lumii subiective pe care poezia o include. George Schinteie are exercițiul poeziei bine însușit, se vede din siguranța cu care stăpânește nu doar mișcarea versului, când turbulentă, când așezată și temperată, ci și resursele semantice ale cuvântului, din care scoate sensuri limpede ori ușor enigmatice, în funcție de ceea ce poetul numește undeva în poezie "starea de spirit".

Din sufletul torturat de neliniști, de o pierdere ce pare că nu poate fi recuperată sau de o absență mereu invocată se naște o poezie a permanentei căutări. Poetul este, în esență, un căutător, dacă nu chiar un răzvrătit, el este cu siguranță un neliniștit. Ipostaza proximă întâlnită în poezie este una dinamică, iar starea de curgere, de trecere, de mișcare devine dominantă. Alteori, crochiuri lirice închid discret sentimente devoalate ori ușor refutate. (Al. R.)

LABIRINT CRITIC

Aquilina Birăescu are o bună fixare pe tehnica scrisului, știe să dozeze momentele e intensitate ale povestirii, să echilibreze rememorarea cu evocarea, să tușeze linia portretului sau să subțieze trăsăturile lăsând să lucreze imaginația. Povestirile din volumul *Exerciții de matematică subiectivă* (Editura Gordian, Timișoara, 2015, 148 p.) au fiecare ceva din aceste caracteristici, coagulând un univers apropiat afectiv prozatoarei, în care balansul dintre real și imaginar tinde să fie menținut mereu în echilibru. Cele mai multe dintre povestirile Aquilinei Birăescu aduc în atenție o lume a trecerii, un timp care "a fost".. Trec prin această lume personaje, cu precădere feminine, o ușoară critică socială incizează unele întâmplări ale timpului, observate prin ochiul copilului/ tânărului (care descoperă treptat și sensurile ușor absconse ale lui "cineva" ori "mare") ori reținute din rememorarea adulților.

Alteori, descoperă cu uimire juvenilă *orașul* — "Cuvântul oraș mă așeza deodată cu mintea în firolul patru, îmbrăcată în cele mai frumoase haine ce le aveam, ca să mergem pe Corso, spațiul pentru mine mirific unde, în ținută elegantă, om în om, o mare mulțime străbătea, pășind agale, distanța dintre Operă și Catedrală. Era felul lor de-a se întâlni unii cu alții, de-a afla ce se mai zice

POVESTEA ARE UN FINAL!

Asociația "Prietenii Ioanei Rauschan" fondată de Radu Dimeca, fratele scriitoarei plecate dintre noi acum șapte ani, a lansat în iulie 2016 un proiect cu titlul *Povestea vrea un sfârșit. Scrieți după o idee de Ioana Rauschan*, invitând scriitorii la un exercițiu de creație pe marginea romanului neterminat *Cronica rataților*. Inițiatorii proiectului au selectat trei fragmente din laboratorul romanului, atât în germană, cât și în traducere, punându-le la dispoziția scriitorilor timișoreni pentru a dezvolta o proză originală pornind de la acestea, folosindu-le în deplină libertate fie ca pretext, fie preluându-le ca atare în creația lor.

S-au înscris în proiect 15 scriitori, s-au trimis texte finite în număr de șapte, semnate de Liliana Ardelean, Constanța Marcu în colaborare cu Sara Olah, Manolita Dragomir-Filimonescu, Silvia C. Negru, M. A. Christi, Olimpia Sârb, Elisabeta Bogătan. Textele trimise vor fi publicate într-un volum colectiv căruia, tot ca un *brain-storming* literar, i se caută un titlu. Cornel Ungureanu, Mircea Mihăieș și Brîndușa Armanca vor citi textele pentru o adecvată așezare a lor într-un ansamblu.

Apariția volumului, preconizată în primăvara aceasta, va prilejui o serie de evenimente și întâlniri care vor resuscita memoria Ioanei Rauschan. Nu este prima carte care o evocă: în 2015 a apărut sub semnătura Brîndușei Armanca, în coautorat, volumul *Abolirea timpului buimac. Proze, scrisori, amintiri timișorene*.

Ioana Rauschan (1955 – 2010), scriitoare, regizor, artist plastic, a debutat în presa studentască, apoi în revista *Orizont* din Timișoara, unde a publicat critică literară, recenzii, poezie și proză, fiind premiată în repetate rânduri. Între 1983 și 1988 a lucrat ca regizor la Teatrul de Păpuși. A emigrat în 1988 în Germania, stabilindu-se la Düsseldorf, unde a activat ca redactor la Deutsche Welle și a regizat peste 20 de filme documentare. A publicat în 1995 nuvela *Die schöne Strickerin (Frumoasa cu andrele)*. Filmul-eseu *Auf der Schwelle (În prag)* despre Heinrich Heine a fost transmis în 2006 de canalul Arte. În 2009 a publicat la Pop Verlag romanul *Abhauen (Cară-te!)*, a cărui traducere în limba română a apărut în 2010. *Cronica rataților (Das Buch der Versager)*, ultimul roman, rămas neterminat, este cronică unui veac din viața unei familii al cărei destin se leagă de orașul natal al scriitoarei, Timișoara.

MASINA DE POVESTIT M. A. CHRISTI

În registru guignol, dedicat celor ce văd cu ochii minții și sufletului

Prolog

Yuna: adolescentă, robustă, isteată, sensibilă, creolă, ochi migdalați cu iriși supradimensionați; tatonează discret, dar eficient, cu bastonul alb; mers ritmic grațios, datorat orientării ca prin ecolocație mai degrabă.

Bună seara, dragii mei! (*variantă matineu*: bună dimineața; *asteptă răspunsul*, apoi, *estimativ*) Ooo... cred că sunteți vreo... două (*variantă*: trei, patru...) sute (*mii*) de copii și însoțitori de copii, în sală! Vă mulțumesc! e mare onoare să vă văd aici... să știu că v-ați rupt din timpul vostru... să veniți să-mi vedeți mașina de povestit; (*ajunge în marginea scenei, la un cub auriu cu fundă coral, mașina*). Cum vedeți... e fără cabluri. Exact, să nu mă-mpiedic, dar... și pentru că merge cu fulgi de curent, care vin direct din soare, sau din Lună și chiar de la steluțe, fiindcă spectacolul n-are voie să se-ntreprună! Curentul care vine de la panou poate face pene, știe toată lumea ce-s penele de curent?... O pană de curent e-atunci când deodată nu se mai vede filmul la cinema sau la televizor, nu se mai aude radioul trăncănind, nici frigiderului duduind, nici computerul țiuind... De asta noi mergem cu fulgi, care orice le-ai face, tot zboară liberi! Sper să meargă perfect și la premiera noastră.

Da, am probat-o deja, dar numai la școală, la teatru nu! La teatru... sunteți mulți și de toate soiurile-n sală... depinde și de voi, spectatorii, cât de frumoase ne ies poveștile! Mi-a destăinuit un scriitor o taină... că la teatru gândurile trec roată de la unii la alții, fiindcă stați așa de-nghesuți că v-ați putea chiar atinge ori chiar lua de mână! Se vede atunci cum adevărul unei povești vine cu frumusețea gândurilor trecute roată – de fapt asta vedem, noi toți, noi sau

voi... sau și noi, și voi... *gânduri!* M-am ostenit să inventez mașina asta deșteaptă ca să povestească pe-nțelesul văzătorilor! Eu mă pot lipsi de ea, eu știu ce văd eu... Dar cum v-aș face să vedeți și voi filmele din mintea mea, fără ajutorul mașinii? Cum funcționează?... Păi... ca un spiriduș de tabletă: șușoteli, semne... pe care ea le prefacă-n filme pentru ochi și urechi, să ne cunoaștem fiecare poveștile și-asta să se-mprietenască, prietenia e lucrul cel mai important pe lume, cred. (*Caută butonul de pornire, îl găsește, apasă hotărât, se aprind pe rând lumini și luminile*). Așa! O să vedeți acum povestea despre cum am ajuns eu aici.

Scena 1

Yuna (*în spot de lumină, dreapta; monolog*)

Deci... cum încep să vă spun povestea pâinii celei răscapte? Ce cuvânt frumos... pâine... nu-i așa? Ascultați ce bine sună: pâââine... am azi pââine... am și-o pâine pentru mâââine... Mmmm! simțiți mirosul de drojdie și de coajă arsă?... de susan... ghimbir... nucșoară... cuișoare? E o rețetă mai specială, de la buna mamii! Și despre pâinea asta e povestea... despre când și cum a răscopt-o Mama, prima oară-n viața ei... și de-atunci mie așa-mi place: răscoptă-afumată cu fum de vrej uscat! Nu pot uita ziua aia... s-au întâmplat mai multe lucruri dintr-odată și – IN-CRE-DI-BIL! de câte ori repovestesc îmi mai amintesc câte ceva uitat și-așa-nțeleg câte ceva cu totul nou și pentru mine... Să vedeți cum a fost. Deci eram sus, în iatacul meu... și-aud că mă strigă mama, de jos... [...]

Scena 7. Tatăl, Străinul, Yuna, Mama (*în fugă, cu un lampion aprins*):
Ce-i cu lumea asta? Se scutură pământul?

Yuna (*vorbind pentru cei doi și telegrafînd pe brațul mamei*): Se scutură pământul și bat furtunile cum se cuvine... străinii n-au putere în locurile de care-s înstrăinați, doar cred că au... trec și ei cum trec toate.

Cad fără mare efect sau importanță lucruri din casă. Greu ținându-se pe picioare. Străinul se răsucesce iar pe călcâie, ca în joacă, iar mantia, în rotire, se micșorează și-i dispare în buzunarul de unde a apărut; apoi, atins, totuși, de ceva în cădere, la podea: Lumină și căldură... o să-mi amintesc! Nu pot uita pur și simplu, chiar totul, nu se poate!

Mama îl prinde, ocrotitoare pe Tată, de umeri, îl împinge sub o masă și se-ndreaptă spre Yuna... dar Yuna cade înainte să ajungă Mama la ea, nu lovită, doar din zgâlțâială... și, cu totul neașteptat, îl auzim pe Tatăl, strigând – parcă speriat de vocea pe care nu și-o cunoaște, ori recunoaște.

Tatăl (repetat și tot mai tare): Yuna! Yuna! Yuna!

Cutremurul încetează. Rămân cu toții nemișcați. Treptat se risipește întunericul. În cel mai neașteptat mod, un soare albastru apare, paradoxal, în geamul din dreapta, lunecând încet spre stânga. Dar, în mod cu totul previzibil, miroase negreșit a pâine de cuptor. Se deschide ușa cuptorului și o pâine cât roata carului, fierbinte, aromată... iese din cuptor, lunecând ca o săniuță, stop în mijlocul scenei. Cei patru se trezesc încet, încet... și, târâș-târâș, se-ndreaptă spre pâine, adulmecând cu nasurile-n vânt. Se văd, se recunosc, se privesc stingheriți, se scutură de praf și, fără să se ridice de tot de pe pardoseală, își împart pâinea, zâmbind tăcuți. La un moment dat Străinul se ridică, își ia rămas bun și plecat rămâne.

Întuneric o vreme, apoi Yuna, în spotul de la început, reia dialogul cu sala.

Yuna: Doar atât îmi amintesc din cele petrecute. Acum nu mai stăm acolo... lumea s-a schimbat... și noi ne-am schimbat... cu ea... Pe străin nu l-am mai văzut niciodată, dar încă-l mai visez... Dacă m-ați întreba în care fereastră răsare soarele și unde-apune... n-aș ști să vă spun, nu le știu nici eu pe toate. Dar mi-l amintesc perfect pe Tata strigându-mă... prima oară-n viața lui... și pe Mama, bombănind... că-i răscoptă pâinea... și că-i afumată... de la prea mulți vreji. Oricum, exact ca atunci n-am mai făcut-o niciodată, că nu se mai găsesc acum atâtea și-atâtea... doar cam tot așa... Pariez că n-ați mai mâncat niciodată așa de

bună. Ce-a mai urmat? Păi... n-am plecat imediat după furtună... totuși, când a venit vremea de plecat, am plecat și... iacă-tă-mă-s aici cu voi. Rețeta de pâine? Sigur, cum să nu! ce mare lucru, să-ți coci singur o pâinică, mereu alta în fiecare zi, după cum poștești? Noi așa facem, la noi acasă așa se face. Unde am plecat? ... am călătorit, mult... am întâlnit tot soiul de călători care mi-au spus tot soiul de povești de drum... Poftim? Poftiți să vedeți... măcar mai una? Știu și eu... am cam ostenit, voi nu? poate ne iese povestea ostenită, poate-mi adormiți pe sub scaune... Să spun, totuși?... Fie, mă-nvoiesc, dar numai mai una și gata, niciuna mai una! Gata? Pornim.

Scena 1

Aripior, adică Yuna, deghizată în peștișor zburător: de data asta pur și simplu iese din cub, cu grijă să nu-i deranjeze nodul fundei.

Aripior: (inițial voce în întuneric, treptat umbră în semiîntuneric) M-au botezat Aripior pentru că am două aripioare sub două aripi mai mari... cu care toate patru chiar zbor! Vreți să vedeți povestea mea? Povestea mea e-adevărată și începe... când am salvat un pui de pescăruș: l-am văzut cum pică-n cap... o clipă n-am stat pe gânduri și poate trebuia să mă gândesc de două ori, știți că pescărușii, pescarii de ei... cam pescuiesc... peștișori! Dar nouă, zburătorilor, ei ne sunt mai mult colegi. Adică noi și zburăm peste valuri, ei se și scufundă în ele... Plus noi, peștișorii zburători, suntem veri după tată cu peștișorii de aur, știți? Dar la noi legea cu împlinitul celor trei dorințe e așa, că ți se-mplinesc trei dorințe când faci trei fapte bune dinadins! Atenție! Prima faptă bună e chiar prima dorință împlinită, adică se-mplinește ce ți-ai dorit, de exemplu să salvezi un amărât de pui de pescăruș. L-ai salvat... pac! Mai ai doar două gânduri bune care să ți se mai împlinească! Gânduri bune, gânduri bune... doar că uneori... crezi că alegi bine, iar de ieșit... iese... aiurea! Deci... despre asta vorbim acum, despre ce am ales eu, peștișorul Aripior, să mi se-ntâmplesc... și ce-a ieșit până la urmă.

Am ales... să pot zbura ca un pescăruș, până peste curcubeu... pentru că aveam un dor de ducă de mă durea inima și sufletul și-aripile... vedeți, de când eram mic-mic eu tot asta am visat, să zbor ca un pescăruș, ca un cocor, ca un condor... pe curcubeu... până la soare!

Deci... am dat niște roate pe valuri în mare viteză, zicând apăsât, într-una, vreau

s-ajung la curcubeu, vreau să mă poarte râurile lui de aer printre nori fără să rămân prins în vreunul... vreau să străbat curcubeul din capăt în capăt, VREAU!

Și m-am trezit așa de-aproape de un curcubeu uriaș, parcă făcut din râuri de mătase de toate culorile, așa de-aproape că-i mai vedeam culorile nicidecum alăturate, ci doar... pe rând. [...]

Epilog

Yuna, în spotul de la început, în costum de peștișor-clown.

Mulțumim, dragă mașinuță, că nu ne-ai dezamăgit... (*în mers spre centrul scenei, apoi înapoi spre cub*) Păi... da, e grozav să ai una, dar... cum să zic? Se... cam... poate... și fără ea... Nu mă credeți? Încercați!

TATII ANA MIHAELA ADAM

Furculița înfiptă în varza murată căzu pe podea. N-am mai zărit-o. Am ingenuncheat ca să o caut sub scaun, sub sofa, sub secretear, sub fotoliu. O furculiță are nevoie de plecăciunea mea. Fie. Noi oamenii ignoram viața obiectelor. Întrebi care secretar. Da, acela de mahon cu intarsii de sidez à la japonaise, cu păsări. Obiectele nu știu de timp. După câteva luni în care crezusem că fusese vândut, el mă aștepta răbdător.

Visasem. Era mai cald decât aveam nevoie. Înfierbântasem lumea de sub plapumă. M-am puțin-trezit, am dat-o la o parte destrămand fierbințeala, m-am ridicat, m-am întins la loc și am luat-o pe drumul visului. Un atelier ca și cum ar fi la facultate. Unghiile mele cu dungi negre de la cerneală tipografică și tuș. Nu-i deloc același lucru chiar dacă pentru voi sunt doar linii negre. O colegă aduce pungi mari, așa ca la un kilogram, cu Trandafiri de Damasc, boboci uscați. Dorește să-i împărțim. Îmi bag palmele în ei, ne mângâiem și liniile negre glisează. Cobor nasul și inspir. Plecăciune.

El îmi spusese că mama lui a rămas în memoria sa mirosind a trandafiri, deși în mod obiectiv nu așa mirosea.

Am început călătoria într-un sat cu nume de animal aproape dispărut. Noaptea m-a ajuns din urmă la Oradea și D. m-a primit. Mai târziu, când ai vrut sfaturi despre așezarea Lunii în Vărsător, ai cunoscut-o și tu. Uite cartea asta de psihogenealogie. În sfârșit. Da, o să apară și altele. Așteptam. Peste câteva zile el a sosit. A luat cartea și a ținut-o în mâini cu foamea cuiva care speră să-și găsească în sfârșit hrana care să-l sature. O vrea. E vehement și ar putea părea nepoliticos. Ce să-ți aduc data viitoare? Fotografii cu strămoșii tăi, vreau să o văd pe mama ta mirositoare a trandafiri.

Peste o lună: uite fotografiile și... am multe să-ți povestesc. În interiorul meu o instanță spune: tata nu e tata. Mă bucur că am piele sau altă graniță care nu lasă gândurile să iasă afară la cei de lângă mine. Intimitatea noastră despre care spuneam că-i fără pereche nu era suficientă pentru a împărțași un gând atât de nepotrivit și absurd.

Uite-o pe mama, tata, tot mama atunci, da, da cu câțiva ani înainte când era,... tata. Fiul meu. Să-ți povestesc. Am rămas cu fotografiile în mână ascultând până când am devenit perfect nemîșcată, apoi brusc ceea ce a rostit el ne-a făcut mai vii. Tata nu e tata. Uite că moartea nu e "definitivul care sigilează totul". Nu știu dacă "spiritul e excitat de idei". Crezând experiențelor mele spun că l-ar dura în cot de-ar avea unul.

Ați mai încercat, vreodată, să vă povestiți poveștile... ca și cum le-ați vedea povestite de alții? Pariez că nu! Ce să vă spun mai mult? (*ajunge în dreptul cubului*) Atât știu sigur... că orice dar...ORICE DAR, absolut oricare... e... un fel de mașină de povestit... fiindcă vine de la cineva, nu? Ei, și oricine știe face daruri... e ca un sac de povești, asta știu sigur... Trebuie doar să ciuliți urechea bine... să-nvățați s-ascultați tot, tot, TOT ce se-aude... și cum crește firul ierbii... e și asta un fel de văz... da, mai altfel, dar tot văz.

Și-acum, dragii mei... LA REVEDERE!

A intrat deja în cub, cu grijă să nu deranjeze nodul fundei.

CORTINA
(fragmente)

Viețuiește pur și simplu. Cel ce se lasă în voia sa spune: stau și simt cum îmi curge viața prin vene. A ratat el răsucirea firului paternităților? Bine, iarăși, că nu mă aude.

Cum ați reușit să rămâneți însărcinată? ...Da, scuzați nu la aia mă refer, înțelegeți dumneavoastră, stimată doamnă. Mai ales în acea perioadă mama atrăsese mirosul trandafirilor. Aveți o conformație care face imposibilă crearea și conținerea unui copil. Noduri și gheme. Și in familia mea, într-o varianta inversă. Natura găsește căi atunci când totul e împlinit. Totul nu se împiedică de imposibil.

Pe pervazul geamului sunt două buburuze moarte. Le voi mai lăsa acolo. Da, scumpo, e acceptabil să păstrăm în casă cadavre de buburuze. Și o mumie de ciupercă pe raft. Dar strămoșii? Ei sunt la purtător. Uite-i pe toți cei din spatele meu. Întoarce capul spre dreapta și o să-i vezi pe cei doi tați. Vișinată. Pentru iubirea noastră, rodnică sau nu, și în onoarea lor. Plecăciune dragii noștri.

Le tulburăm liniștea? Nu, scumpă mică. Ei ne-au chemat. Cele două persoane care cunosc povestea și care mai trăiesc sunt martorul tăcut și mesagerul. Mătușa, da, scumpă, l-a cunoscut pe tata. E singura ființă pe care eu o pot întâlni și ai cărei ochi l-au privit pe tata și apoi m-au privit și pe mine. Eu și tata ne-am întâlnit pe retina ei. Sau în creierul dânzei, iubiture. Vărul a fost trigger. M-am născut acasă. Tata acoperea podelele camerei alăturate cu urmele pașilor săi necadențați. Dintr-un păhăruț mic, de cristal, cu picior, bea vișinată. Promise permisie. Săturându-se cu moarte, bărbatul războinic e nevoit să onoreze viața. Tata, celălalt, era la câteva străzi distanță. Mi-a auzit tipătul? Nu cred că ai tipat, copiii care se nasc armonios n-au motive să strige. Numai un nărod de medic alopat poate crede că e permis, ba chiar e firesc să-l îmbrâncească pe copil cu o palmă peste spate. A știut, n-a fost nevoie de urechi și strigăte. Tații au niște simțuri... Istoria omenirii va fi altfel când ei vor fi mândri de ele.

Am făcut curățenie în computer. Informației i se spune virtuală. E concretă, dacă nu prin altceva, prin felul în care mă raportează la ea. Deci curățenie ca oricare alta. Peste o mie de fotografii șterse bucată cu bucată. Erau deja moarte din moment ce nu-mi mai foloseau la nimic. Chiar și fotografii cu noi, iubiture. Ștergându-le, le-am eliberat. Am șters praful și în registrul mai concret. Din teancul cărților de Tarot a căzut Turnul. Construcțiile mentale se destramă. Șaptezeci de ani am crezut într-un fel la

întregul ce sunt, apoi o jumătate s-a prăbușit și s-a destrămat.

Ceea ce venise de la tata a intrat în disoluție în câteva secunde. Pentru a nu muri brusc în acea clipă, printr-un miracol șirul în fruntea căruia se afla tatăl și-a schimbat avangarda, iar eu am supraviețuit. Sunt aici, scumpo, cu tine și ne uităm la fotografii cu cea care în mine miroase a trandafiri și cu unul dintre tați. Cu celălalt nu am nicio imagine, nu știu cum arăta. O ai: uită-te în oglindă. Rolul prea-evidentei este să facă situațiile nevăzute. Bem vișinată închinând iarăși: pentru voi, dragii noștri strămoși.

Ea, mama, a ratat iubirea? Moștenirea reală pe care mi-a transmis-o, dar pe care nu a reușit să o verbalizeze este să recunosc, re-cunosc, cunosc iubirea. Așa pare, iubiture. Un tată plecase într-una din cele mai onorante activități masculine, dar probabil că și cea mai imorală: războiul. Celălalt, tot ofițer, venise și el cu treburi de război în oraș. Războiul a fost scenografia. Unul dintre tați fusese rănit, iar mama s-a folosit de asta în a nu-i spune adevărul. A ratat atunci? Nu, iubiture, nu ratează nimeni nimic. Doar a plecat pe drumul unde ție îți revine onoarea așezărilor. Încă puțină vișinată. Pentru cei doi tați și pentru femeia care i-a iubit. Ai văzut în genogramă cum ea stătea între ei. În gesturi venite de unde trebuie, vorbind cu mine, eu ținând calea dreaptă, tu ai desenat o inimă. I-ai așezat într-o inimă. Unde-i? Insistai să nu vezi. Iubirea e greu de văzut. Chiar așa am făcut. Așa fac? Da, iubiture.

Vezi tu, o poveste cu un mormânt a declanșat totul. În consecință mormântul acela nu mai e important. Poate că nici al celuialt. Tații tăi cooperează și acum. Ai înțeles bine că trebuia să ajungi la mormântul celuialt, apoi la viața sa, apoi la iubirea sa. La cât ești tu de iubit. Te-ai încrâncenat tocmai fiindcă mintea ta sclipitoare trebuia să cedeze... Se pare că era un om de onoare. A vrut să o ia pe mama și pe mine. E de înțeles. Când eu te-am întrebat ceva important în economia mea interioară mi-ai răspuns: "sunt un om de onoare".

Cu doi tați ofițeri cum ai putea crede altceva? Cine altcineva să-ți fi întărit mesajul decât tatăl anonim care se dorea recunoscut. Vezi, iubiture, mentalul colectiv se referă doar la copiii care trebuie recunoscuți. Cei din flori. Oamenii nici nu cred că există tați din flori. Acum este cunoscut. Este. Eu știu. Tocmai îți împărtășesc și ție. Tatăl începe să învie. Cline, cline. Pentru iubire, scumpă. Și jumătatea sa din tine.

A ratat mama? A ratat el? Ne putem

spune că a ratat celălalt presupunând că a bănuit? Am ratat eu? Sau fiul meu? Ratăm noi acum, scumpa mea? Sunt întrebări-neîntrebări. Cum le-am putea numi pe cele la care știm sigur că sunt anapoda alcătuite? N-am ratat tocmai fiindcă am plecat atunci la Dunăre și până la urmă ți-am atins genunchii. Suntem întregi fiindcă le putem face simultan pe amândouă: să ratăm și să nu. [...]

Onoarea și-o consumau bătând din călcâie, ducând mâna la cozoroc și spunând dar nu din gât "să trăiți". S-au solidarizat în lupte utopice. Iubitule, cunoști întâmplarea de la primul Crăciun al Primului Război Mondial? Vezi, scriu război cu majuscule, chiar și eu, femeie. A privi în ochii băiatului tău are ceva de majusculă! A-i asculta răsul ce va urma. Doi bărbați sau mai mulți își vor pune laolaltă rolurile de tați. Așa se împlinesc. E asta emancipare? Pe naiba, nu-mi place cuvântul ăsta. Împlinire. Plecăciune vieții fiindcă găsește soluții.[...]

Nu pot să-mi imaginez mama având o aventură pe timp de război, în cadru ofițeresc. Nu poți fiindcă nu e cazul, de ce să ne forțăm să vulgarizăm? Povestea aceea din care a rezultat crearea ta e strălucitoare și perfectă. Închipuie-ți-i pe cei doi bărbați ce dans sacru au făcut, fiecare retrăgându-se pentru a deschide cale celuialt. Apoi, cel ce înaintase, retrăgându-se. Nici nu sunt sigur dacă trebuie să aflu cum a fost tatăl meu. Da, iubiture, este posibil ca nu în informații concrete să afli ceea ce te va întregi. Ci în acceptare. Cum au fost ei, cum îți sunt în ființa ta.

Știi, pe malul fluviului, în momentul oficial de la revedere, m-ai îmbrățișat foarte militărește, într-un fel care copleșea prin evidență. Ofereai un indiciu. Apoi, ai pomenit despre onoare. Îți amintești o imagine din *Război și pace*? Filmul, da, unul dintre. Cei doi în spitalul de campanie se privesc, apoi își întind mâinile una spre cealaltă. Iminența morții înțelepțește.

Vom putea fi înțelepți mai apoi. Peste cinci ani voi veni. Da, te vei alinta ca de obicei, exagerând durea de șold. Sub acest pretext vei insista să-l cunoști pe A. Dar vă cunoașteți. Stăteam pe saltea, eu fiind verticala trează. Mai întâi ți-am întins ție mâna fiindcă erai iubitul oficial, apoi lui, fiindcă îmi era confortabil să-l țin de mână sau invers. Care variantă a inversului? Apoi și voi v-ați strâns mâinile. Cerc. S-a făcut pace în lume. Pentru o clipă. Eu sunt tu. Eu sunt tu. Și tot ce există în spatele nostru...

Scumpă mică, tu miroși a trandafiri.
(fragmente)

CE RĂMÂNE CU ADEVĂRAT

CLAUDIU T. ARIEȘAN

(I) O selecție din cercetările și eseurile filosofice ale unuia dintre cei mai activi "iubitori de înțelepciune" (nu doar la modul personal, ci și la cel etimologic, adică paideic, împărtășit cu generozitate și celorlalți) este volumul apărut sub semnătura universitarului timișorean Claudiu Mesaroș, *Filosofia ca act de descriere. Studii de istoriografie filosofică*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014, 160 p. Reunind, așa cum ne avertizează autorul, "părți din unele publicații anterioare, revăzute și actualizate", cartea nu are pretenții majore, sistemice ori de sinteză în domeniu, ci mai degrabă dă seama de panopia unor preocupări diverse și atent concentrate în pagină ale unui gânditor de profesie ce își tratează potențialii cititori ca pe niște potențiali prieteni de călătorie, la fel de avizați a-i înțelege și "recrea" textul precum el însuși – după cum notează, la fel de amical, colegul de specialitate Alexandru Petrescu pe ultima copertă.

Temele, abordate cu un condei stabil conceptual și temeinic în stil, ating subiecte delicate, precum actualitatea sau inactualitatea demersului filosofic, legitimitatea și "raționalitatea" unui concept arbitrar precum "filosofie națională" (o problemă similară, perfect relativă în rezultate și la fel de insolvabilă m-a frământat când am fost obligat să delimitez cât de cât ferm "umorul românesc" față de cel aparținând altor popoare, nații sau etnii!), apoi raportul dintre discursul filosofic și textualitate, statutul privilegiat al publicului drept "co-autor" și discernător final, vorbe frumoase în continuare despre (re)descoperirea filosofiei medievale făcută de savanții secolului XX (printre care se prenumără și în veacul nostru competentul organizator al Simpozioanelor Internaționale închinat vieții și operei Sf. Gerard de Cenad care este Claudiu Mesaroș însuși).

În final, ni se rezervă un modern și bine scris apolog ce propune un itinerariu cultural "de la umanitatea ca universal la omul ca sursă a plăcerii" – cel mai dens și mai original (în modesta noastră opinie) dintre propunerile înaintate de eleganta apariție aici semnalată.

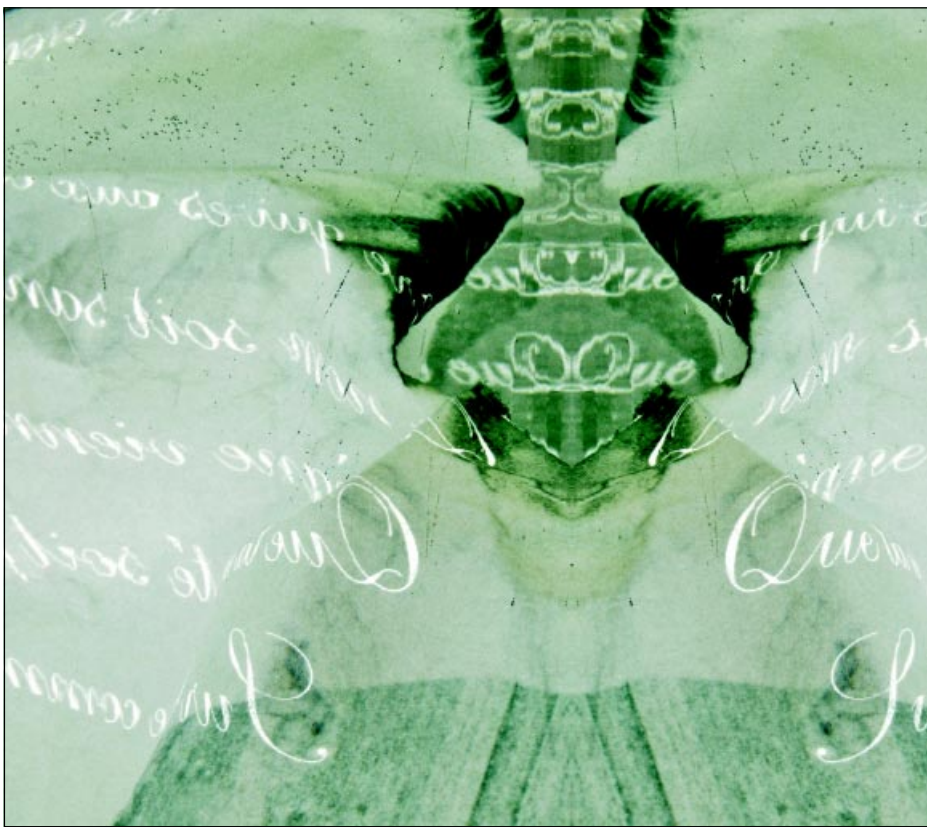
(II) După remarcata colecție adnotată de *Sărbători și datini religioase la români* (2006), reeditată într-o formă augmentată în 2013 sub titlul de *Sărbători eterne și datini la români*, după sintezele cu tematică similară *Triptic pascal: crucea, mielul, oul și simbolismul lor* (2013), respectiv *Viziunea destinului uman în mitul ursitoarelor și alte credințe divinatorii* (2015), vede lumina tiparului o nouă lucrare de referință a învățatului dascăl și publicist bănățean Vasile Pistolea, *Studii și eseuri*

de literatură și cultură tradițională, Editura Episcopiei Caransebeșului, Caransebeș, 2016, 320 p. Adaptată anului "educației religioase a tineretului" – cum a fost declarat cel trecut de Sf. Sinod al B.O.R. – hermeneutica descriptivă a profesorului stabilit la Căvărâș (actuala comună Constantin Daicoviciu) aplică analize solide unor fenomene literare sau culturale de referință din spațiul autohton, privilegiind arealul folcloric, prin evocarea unor balade, doine, mituri și cutume străvechi ce nu și-au pierdut încă semnificațiile de mare profunzime și temeinicie în mediul lor natural, îmbinându-le firesc și punându-le într-o tonică și utilă, pentru cel interesat, comuniune cu sărbătorile creștine.

"Miorița și desăvârșirea ființei", "Bradul în cultura tradițională română", "Mărtisorul – istorii și semnificații", "Mitologia și teologia iubirii", "Credințe și reprezentări despre suflet" sunt doar câteva dintre capitolele ce ilustrează o viziune complexă, bogată informațional și elevat didactică. Trecând spre literatura cultă, eseuri docte, dar totuși perfect lizibile, despre operele sau concepțiile lui Ion Creangă, M. Eminescu, C. Noica, C. Bălăceanu-Stolnici, completează fragmentariumul acesta înțesat de citate și referințe biblice, plin cu exemplificări de cea mai înaltă calitate.

Și dacă tot vorbim de V. Pistolea, se cuvine menționat și recentul eseu monografic *Augustin Buzura. Cruciada pentru adevăr*, Editura Tim, Reșița, 2016, 156 p., ce reface puntea spre debutul său din 1993 (premiat de Filiala Timișoara a Uniunii Scriitorilor), ce analiza același important prozator, *De la romanul existențialist la sociografia romanescă*, aducând compliniri majore demersului inițial.

(III) Și pentru că am făcut pomenire de scolastica medievală, trebuie să marcăm apariția eveniment a celui de-al doilea volum din monumentală lucrare a inegalabilului filosof Toma din Aquino, *Summa Theologica*, vol. III, coord. trad. A. Baumgarten, Editura Polirom, Iași, 2016, 1328 p. Venit la șapte ani după cel dintâi tom, acesta cuprinde a doua jumătate din cea de-a doua parte ce configurează cel mai complet cod teologic al bisericii catolice, practic osatura dogmatică și doctrina oficială a gândirii sale religioase de atunci încoace. Nu mai puțin de 15 traducători și-au asumat versiunea românească a celebrei lucrări enciclopedice, iar celelalte două volume sperăm să completeze (după mai multe încercări anterioare ce au încremenit la faza de prim volet) cât mai curând proiectul cu adevărat vital pentru mediievistica, istoria eclezială și studiul teologic de la noi.

POEME DE OCTAVIAN DOCLIN

OBOȘIT

Poetul însă
nu poate fi ucis de cuvintele altora
cum odinioară cu pietre
femeia adulteră
hipnotizat ori drogat cu ele
viziunile sale fiind
închipuiri ale poemelor viitoare
le aude scîncetul prevestitor
al unei morți tîrzii
ca un roi de lăcuste vorace
ele se strecoară
nu ca pe ușa din dos
pe furiș
arătîndu-se atît noaptea
în timpul insomniilor neîndurătoare
cît și ziua
cînd obosit fiind
stă culcat
privind cerul
cu ochii închiși.

ÎNDUIOȘÎNDU-SE

Observa
cum Mama sa
ori de cîte ori îl chema la ea
să-i pregătească mîncărurile copilăriei
– cotoaroage scrob cu brînză șmerchifle –
era tot mai puțină
"gherghină gherghină
ce tînră era mama mea
cînd era tînră
ce înaltă era mama mea
cînd era tînră
iederă a Tatălui meu
cînd era tînră"
îi scria nu așa tare demult
și ochii ei
cu albastrul acela puternic
erau și ei acum tulburi mai alburii
doar mîinile mîinile ei atît de vii cîndva
au păstrat siguranța îndemînarea

cu care plămădea aluatul
și-l întindea apoi cu sucitorul
în timp ce Tatăl lui maistor cojocar
la mașina de cusut marca Singer
căutată deunăzi de nemți pentru un muzeu
de la ei
făcea pieptare și căciuli din piele de oaie
țărănilor din sat deși nu avea autorizație
dar avea patru copii și de-aceea era tolerat
așa se face că acum
el scriind și scriind cuvinte ce le uitase
își privește mîinile
înduiosîndu-se
dar și cu teamă.

VISUL LUI DÜRER

În rugăciune îngenunchind
cum de copil a fost învățat
în templu pășea în vârful picioarelor
își împréuna palmele
niciodată n-a știut însă
în care dintre ele
ținea viața și în care moartea
la terminare
privindu-și mîinile înțelese
că pe ale lui
le-a visat Dürer

PĂGÎNUL

Lui Octavian Chisăliță, cu nostalgie

Poemul cu puține cuvinte
nu e poem
Poema cu prea multe cuvinte
nu e poemă
dar cine se învrednicește să scrie
un asemenea poem
o astfel de poemă
este Poetul păgîn.

Reșița, Crăciun 2016

MEDITATIE ȘI ILUSTRARE

CRISTIAN PĂTRĂȘCĂNIU

MEDITATIA: APROAPE DE O CARTE

Când citesc, nu știu de ce și nici nu mă obosesc să mă întreb de ce, îmi place să am lângă mine apă. Un pahar cu apă. Îmi place, pur și simplu. Fie pe noptieră, fie la masa de scris, fie pe un scaun unde depozitez uneori, în regim de urgență, cărțile. Mă simt bine în acest fel.

Și, mai aproape de o carte, mă simt bine, mă simt confortabil dacă volumul are vreun semn de carte. Dacă nu are, am acasă mereu la îndemână un top mare în care sînt adunate cîteva zeci de semne de carte de rezervă. Unele sînt facute de mine, din diverse cartoane. Ideal însă e ca volumul pe care îl am în mînă să aibă semnul lui de carte. Și e cu atît mai bine cu cît acel semn de carte nu e de la vreun partener al volumului – vreo firmă care se asociază cărții, vreun post de radio care promovează cartea cu pricina ș.a.m.d. Îmi plac semnele de carte care îmi dau detalii suplimentare despre autor, care îmi promet alte titluri și mă simt bine și cu acele semne de carte care îmi amintesc despre alte volume – fie ale aceluiași autor sau ale colecției din care fac parte cartea. La ocazii speciale – cînd, de pildă, cartea e una de cursă lungă sau mă ține ore întregi nemișcat lângă ea – îmi scot semnele de carte festive. Sînt din piele, miros bine, sînt foarte placute la atingere – îmi place să le aud sunetul delicat cînd se așează între pagini sau, cînd lectura mă ține, cum spuneam, nemișcat ore în șir, să mă joc puțin cu ele și apoi să le așez la finalul cărții, după cuprins, între ultima pagină și coperta 3.

Un semn de carte nu e, pentru mine, numai un reminder – e, fără discuție, și asta. Îmi place să citesc ordonat, cît se poate de ordonat și un semn de carte e un ajutor bun în acest sens. Un semn de carte e un fel de mic aliat tăcut. Aproape de o carte – nu este singurul. Alfel, desigur că, măcar uneori, semnele de carte sînt un soi de spioni pe care îi lași într-o carte. Uneori, perfect acoperiți, ca și cum s-ar lipi de paginile între care stau, dar care pot fi oricînd treziți ca să ajute la cine știe ce misiune – de înțelegere a ceea ce citești, a ceea ce citesc.

Uneori – știu, nu e frumos, dar uneori se întîmplă – îndoii paginile unei cărți. Niciodată ale unei cărți care nu îmi aparține. De obicei, asta se întîmplă cu acelea care îmi servesc pentru o lucrare, pentru un eseu. Ceva impus, ceva cu profil oarecum științific. Atunci, grăbit, nu pun zeci de semne de carte – și nici acele mici hîrtii care se lipesc, nu le sufăr; nu înseamnă că nu sînt utile, cred că, rațional vorbind, sînt mai utile decît paginile mele îndoite. Doar că eu nu le sufăr – așadar, îndoii paginile cărții ori ale cărților. Fie sus, fie jos – în funcție de locul unde e plasat citatul care îmi poate fi de folos pentru lucrare. Dacă e în jumătatea superioară a cărții, îndoii sus. Dacă e în jumătatea inferioară, îndoii pagina, normal, jos. Știu, nu e frumos. Uneori îmi pare rău. Dar fac asta. Cînd nu citesc în casă și cînd nu am cu mine un semn de carte – deși, dacă am rucsac (și, de regulă, am în spate așa ceva), e imposibil să nu am cîteva în buzunarul mic, din față -, îndoii și paginile de la cărțile neștiințifice. De la romane, de la volumele de poeme ori de eseuri. Uneori, mă uit peste cărțile citite acum 10, 15, 20 de ani. Unele au urme de pagini îndoite – pe acolo am

trecut eu cîndva.

Ei, da, trebuie să recunosc, îndoiam mai mult cînd eram mai tînăr. Altă vîrstă, altă atitudine. Nici nu erau, de altfel, așa multe semne de carte pe atunci – erau rare cărțile cu așa ceva, iar de confecționat nu îmi dăduse prin minte să le colecționez. Aveam, totuși, în liceu și în facultate, cîteva topuri de bucăți dreptunghiulare din carton – le promisem de la un foarte bun prieten care avea o mică tipografie. Erau resturi de la tipărituri – "știfturi", așa le spunea și le spuneam. Uneori, îmi foloseau și ca semne de carte. Dar mai rar. De regulă – ca fișe un pic mai arătoase decît cele decupate din hîrtia A4 de xerox.

Și, da, subliniez și scriu pe carte, într-o carte. Nu numai cînd o fac o lucrare științifică – ci mult mai des. Dar, la fel, niciodată pe cărțile altora, și nici pe cărțile de la bibliotecă. Și niciodată cu altceva decît cu creionul. Cu un creion simplu – am mereu la îndemînă cîteva creioane. Creionul, cînd citesc o carte și vreau sau trebuie să subliniez ceva din ea, e un soi de rudă cu semnul de carte. O rudă mai puțin tăcută, mai puțin pasivă. De cînd mă știu, am adorat creioanele. Am avut oarecare respect și pentru stilou – deși, acum, scriu rarissim cu el. Și, desigur, am avut o prețuire foarte pragmatică pentru pix – de lungă durată, prin natura meseriilor pe care le-am schimbat și pentru eficiența cu care anumite pixuri mă ajutau să cumpăr timp și să rezum ceea ce aveam nevoie. Însă, într-o carte, într-o carte pe care o citesc eu – fiindcă am avut în mînă, mai ales la bibliotecă și cărți care au trecut și prin alte mîini și care erau roșii, verzi, albastre de la pix ori stilou -, așadar, într-o carte citită de mine, e interzis să subliniez cu pixul ori stiloul. De fapt, e interzis pentru mine să subliniez cu orice altceva decît cu creionul.

Îmi plac mai multe feluri de creioane – cele cu mină clasică, gri-negru, de diferite grosimi. Îmi place și acum să le ascut – o fac ritualic, chiar dacă nu e neapărat nevoie, chiar dacă sînt aproape impecabil de bine ascuțite. Le-am spart pe unele dintre ele, le-am spart pe lățime, demult, cu lama, ajutat de un mic briceag – ca să văd ce e înăuntru și, recunosc încă o dată, ca să le gust mina. Pentru cei care nu ați încercat asta – nu ați pierdut cine știe ce. Pentru mine – trebuia să fac și asta. Așadar, subliniez cu creionul. Scriu mai rar pe marginea paginilor, prefer să pun, pe ideea care mă interesează, fie o paranteză pătrată, fie o acoladă; fie, mai nou (oare ce o însemna asta?) să mărginesc ideea ori ideile cu doua "X"-uri scurte și să le unesc printr-o linie punctată. Da, subliniez – și asta are un farmec incomparabil mai mare decît, bunăoară, faptul de a colora într-un doc de computer, de a-l boldui, italiza ori mai știu eu ce din multitudinea de trucuri permise de fișierul de computer. Da, subliniez și fiindcă îmi place să aud cum creionul scriștie pe foaie – ceea ce este, veți recunoaște, cu totul altceva decît sunetul monoton, al unor taste lovite ritmic cu degetele.

Ador copertele cărților – cînd citesc o carte, le citesc (mai ales coperta a patra) de zeci, poate de sute de ori. Cînd spun "le citesc" se poate, just, înțelege și că lenevesc cu privirea pe ele. De altfel, așa cum doar despre un semn de carte se poate scrie un eseu lung, cu atît mai mult se poate face unul despre ideea de copertă. Să ne gîndim doar cîtă viață este – înăuntru și în afara unor – coperti de carte care se închid. Nu se închid

pur și simplu. Se închid și, simultan, ele deschid. Și, desigur, deschid și citesc febril și atent clapetele – acolo unde există și, din fericire, există la tot mai multe cărți.

O carte este o lume. O lume de lumi – a fost spusă de atîtea ori încît această observație este de o evidență orbitoare. Dar și lângă carte, în imediatul fizic al unei cărți, există o lume. O lume de lumi. Am "fișat" cîteva dintre reperele acestei lumi de lumi de lângă o carte. Sînt mult mai multe. Dacă, acum, cînd închei acest text, întind mîna în dreapta mea, lângă computer, pot să iau un pahar cu apă. Un pahar cu apă care nu stă doar lângă mașinăria aceasta care mă ajută la scris, ci, în primul rînd, lângă o carte...

ILUSTRAREA: ARHIVELE SUFLETULUI

La ultima pagină a cărții lui Mireille Abramovici, *Pe urmele tatălui. O poveste de iubire*, autoarea scrie cîteva rînduri fiicei sale și nepoatei sale. Se folosește de un citat. De acesta: "Izulete, m-ai întrebă dacă arhivele nu au fost distruse.

De ce le-aș fi distrus?

Ba dimpotrivă, le-am pus în ordine.

Cred că vom munci pentru copiii noștri și ei poate chiar pentru nepoții noștri."

Pasajul de mai sus, transcris ca și cum ar fi o strofă a unui poem sau chiar un poem în vers alb, este decupat dintr-o scrisoare pe care mama lui Mireille Abramovici i-a trimis-o în 1938 soțul său, aflat în slujba Franței. Este un pasaj cu o forță de sugestie extraordinară în privința acestei cărți – o carte despre arhivele sufletului, nu mă feresc să folosesc o asemenea sintagmă. Pasajul este la finalul cărții și el spune, între altele, ceea ce a făcut Mireille Abramovici în această carte, și în această carte (căci există și un film – *Dor de tine*, dar mai ales o lungă căutare): nu a ocolit nimic din ceea ce a mai rămas ca urme ale unei memorii marcate de un moment teribil: uciderea tatălui său, în Holocaust. Ceea ce mama lui M. Abramovici îi promisese, în deceniul al patrulea al secolului trecut, soțului său, face acum și fiica acestora – "muncind pentru copiii noștri și poate chiar pentru nepoții noștri". Pentru memorie, pentru buna memorie!

Cartea a fost publicată recent și în ediție românească, la editura Humanitas. De altfel, povestea care este spusă aici are și o foarte consistentă dimensiune românească. Mireille Abramovici s-a născut la Nisa și a rămas în Franța. În alte lumi și timpuri posibile, ar fi putut să se nască în România și să își trăiască o bună parte a vieții aici...

A propos de sintagma mai sus menționată ("arhivele sufletului"): am numărat de cîte ori apare cuvîntul "suflet" în această carte. Mai precis: în ediția în limba română a cărții. Împreună cu derivatele – "însuflețit", bunăoară –, de 12 ori. Cuvîntul apare în diverse zone ale cărții. Această recurență nu e una foarte mare, dar e suficientă pentru a da o cheie de lectură pentru această carte. Fiindcă teribila poveste care stă în spatele acestui text e scrisă pe suflet, iar cartea este o copleșitoare transcriere – a ceea ce nu se (mai) vede, a ceea ce este în suflet.

Una dintre referințele la *suflet* care se repetă de două ori în carte este aceasta: "am reușit să-mi pun la adăpost corpul, dar sufletul mi-e frînt după tot ce-am văzut și

după tot ce-am auzit" (pag 34). E un pasaj dintr-o scrisoare pe care mama autoarei o primește de la soțul ei, încă în viață atunci, în 1940, neștiind că peste nici 4 ani, în floarea vîrstei, va muri împușcat în cap, într-un lagăr odios din Lituania. Pentru vina de a fi fost evreu.

Isaac Abramovici este numele tatălui căutat. Abramovici, adică "fiul lui Avraam"; Avraam, adică "tatăl marii mulțimi". Isaac, adică "rîs" sau "bucurie". Dar și arderea de tot cerută de Dumnezeu; Isaac, adică "cel sacrificat, cel adus ofrandă". Isaac Abramovici s-a născut la Pitești, în 1914. A murit la 30 de ani, executat, din apropiere, cu pistolul. A fost luat pe sus din casa din Franța în care locuia împreună cu soția sa cu numai zece zile înainte ca Mireille Abramovici să se nască.

Mireille își caută tatăl și în vis. "Azi-noapte m-am trezit tresărind. Prin fereastră, de pe o rază argintie, mă striga tata. Venise pe jos să mă vadă. În timp ce se apropie, vorbea cu mine, iar eu îl auzeam, în casa mea din Paris, în patul meu, în toiu noapții. După care m-am trezit de tot. M-a bîntuit acest vis. Am dat drumul la radio, unde se transmitea *Dansul ungar nr 5*. al lui Johannes Brams."

Mireille își caută tatăl și în sute de documente, în arhive, în locurile prin care a trecut sau prin care ar fi putut să treacă acesta: "...construiesc o realitate folosind realitatea altor oameni. Iar ceea ce nascocesc nu e o minciună, ci devine propriul meu adevăr." Merg în clădirea în care a fost anchetat – acum un loc foarte cochec, care nu mai amintește cu aproape nimic de ororile pe care le-a adăpostit. Merg după tatăl său și după cea mai mică urmă posibilă a acestuia în Franța, în România, în Germania, în Lituania. Merg și în locul în care este foarte probabil că a fost ucis prin împușcare. Și ia de acolo un pumn de pămînt pe care, poate, în ultimele clipe ale vieții, a călcat Isaac Abramovici.

Cînd scrii este foarte important ce scrii, dar și cum scrii. Nu insist mai mult asupra a ceea ce scrie aici, în această carte, Mireille Abramovici: o carte despre iubire și despre teribila viață a tatălui. Vreau numai să adaug că felul în care scrie – *cum* scrie – e ca și cum și-ar fi trecut adînc cu un ciob de sticlă peste inimă...

CONTINENTUL GRI

CULTURA ÎN SUBTERANELE SECURITĂȚII

DANIEL VIGHI, VIOREL MARINEASA

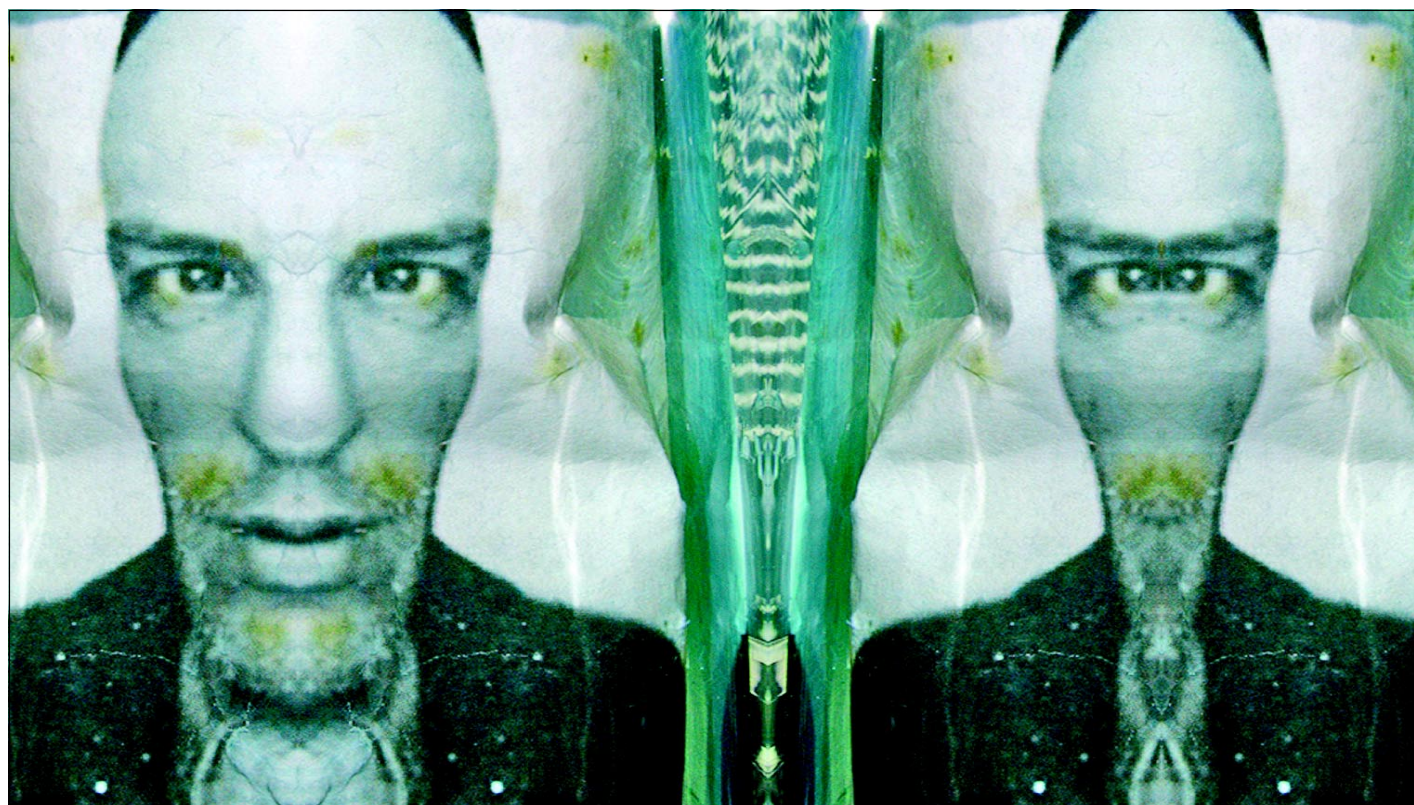
CONTINUTURI DUBIOASE PRIN CUTII POSTALE

Revista clandestină *Libertatea*, chiar și-n două exemplare, a produs un pic de vâlvă prin cercurile Securității. Sub presiune, împicinatii au dat două-trei declarații într-o zi, dar n-au fost slăbiți nici în perioada următoare: ziua și declarația, bașca autobiografia, adaos la autobiografie, completări și precizări la înscrisurile precedente.

Declarație Avrămuț Ioan

Pe numitul Fleischer Andrei mi l-a prezentat Pascu Traian la un concert la Filarmonică. Relațiile mele cu el au fost pur întâmplătoare, din discuțiile avute cu Pascu Traian am aflat că se află în corespondență cu Fleischer Andrei de când acesta a plecat la Brașov. Susținea că corespunda pe teme muzicale și sportive. Nu știu dacă Fleischer Andrei a văzut așa zisa revistă pe care a făcut-o Pascu Traian. Referitor la difuzarea ei, i-am spus că e o tâmpenie și mi-a zâmbit spunând că el va găsi o soluție, sugerând cutiile postale. Nu am fost de acord cu propunerea lui. Nu știu dacă a făcut-o sau nu. Pe numitul Stoia Nicolae l-am prezentat lui Pascu Traian fiindcă voia să-i citească o lucrare literară. Ceea ce știu e faptul că s-au întâlnit de mai multe ori la câteva fiind și eu de față. Din spusele lui Pascu Traian am aflat că i-a cerut niște materiale poate literare, poate chiar revista pe care a făcut-o. Nu mi-a spus dacă i-a dat sau nu, nu pot spune precis de câte ori s-au întâlnit și ce au discutat. Din spusele lui Isman Cătălin am aflat că numitul Pruncuț Gheorghe ar pune scrisori cu conținuturi dubioase prin cutiile postale. Nu sunt sigur dacă o făcea sau nu.

Am spus doar ceea ce am auzit. Din spusele lui Pascu Traian revista pe care a făcut-o singur nu mi-a dezvăluit intențiile lui. Odată mi-a sugerat că o face pentru că nu are un picior și vrea să iasă în evidență dând dovadă de curaj. Prin asta el înțelegea curajul. Neaderând la nici o idee de propagare a acestei reviste, fiind total împotriva acestui soi de revistă cu toate că s-a folosit de mine speculându-mi atât credulitate cât și momentele dificile prin care am trecut a folosit un material pe care e adevărat eu l-am scris cum am menționat, sub nefasta influență în primul rând a postului de radio Europa Liberă și a altor câțiva factori pe care i-am menționat, nu știu dacă intenționa să trimită undeva revista dar în cazul în care m-ar fi întrebat aș fi fost total împotriva a face acest gest. Cu toate că fapta mea e condamnată de a accepta acest schimb de scrisori, care mi-a fost propus iar eu l-am acceptat iar aceste scrisori sunt o probă împotriva mea, mă declar nesolidar cu fapta lui, revenindu-mi din amorțea celor doi ani din 1980-1982. Din 1983 contactele mele cu numitul Pascu Traian au fost amicale. La începutul lui 1983 când mi-am dat seama de faptul că postul de radio Europa Liberă face totul pentru a băga zăzania în om și a-l face să nu mai poate recepționa corect problemele fundamentale ale omenirii am încetat a-l mai asculta cu frecvența cu care l-am ascultat în 1980-1982. Drept dovadă am refuzat a-i mai

trimite scrisori lui Pascu Traian și nu am mai continuat corespondența. Fapta mea e gravă din mai multe de vedere, din răstăcirea pe care am avut-o pe care o regret și o condamn, în același timp am învățat un lucru care pentru mine acum e fundamental, și anume că niciodată omul nu trebuie să se lase copleșit de influențele care vin de afară indiferent pe ce căi o fac și oricât de dulci și ademenitoare par a fi. E totul iluzoriu și eu am arătat la un moment dat că alții ne vor bine când acum, după acest examen cu mine însumi, îmi dau seama că aceia care ne împuie capul cu tot felul de așa zise știri obiective ne vor răul și de acest fapt sunt întrutotul convins. Ceea ce mă bucură e faptul că revista în care am fost atras și la care am contribuit a fost descoperită. Acest fapt mi-a dat acel moment de luciditate în trezirea pe care am făcut-o în 1983. Nu știu dacă e bine ceea ce voi declara acum, dar eu așa cred că este, că pe viitor dacă voi în postura de a afla astfel de vești a altor oameni care și ei s-au lăsat păcăliți de cei care asta urmăresc să pot da o mână de ajutor.

Aceasta îmi este declarația pe care o dau, susțin și semnez. Timișoara la 14.04.1984. Dată în fața mea căpitan ss indescifrabil 14.04.1984

POMPIERUL OBTINE CENZURA TRANSCENDENTĂ DE LA MOTOPOMPIST

Declarație

Subsemnatul Vladimir Ștefan Petrescu m-am născut în 9.05.1959 în comuna Birchiș județul Arad fiul lui Florica și Ioan, de naționalitate și cetățenie română, de profesie pompier, angajat la fabrica Victoria în această calitate, fiind căsătorit fără copii, membru al organizației UTC, cu domiciliul în Timișoara strada Miorița, nr. 2 bl 3 ap. 83, prin prezenta declar următoarele:

Pe numitul Pascu Traian l-am cunoscut în primăvara anului 1983 prin intermediul numitului Avrămuț Ioan pe care îl cunoșteam de mai mult timp fiind împreună cu

preocupări literare. În trecut eu aveam nevoie de un volum de Blaga și l-am solicitat pe Avrămuț să-mi faciliteze procurarea acestui volum, lucru cu care a fost de acord, afirmând că el are un prieten în persoana lui Pascu Traian angajat la IGOT, serviciul aprovizionare, care este în măsură să-i procure această carte. Împreună ne-am dus la Pascu la servicii, solicitând rezolvarea acestei probleme, numitul Pascu nu a reușit să-mi rezolve această doleanță, de la această dată și până în prezent l-am întâlnit sporadic de 5-6 ori, ocazie cu care s-au purtat discuții pe teme literare și lumești. Menționez că pe data de 09.05.1983 subsemnatul având onomastica l-am invitat pe Pascu și soția în familie, unde au mai fost Avrămuț și alte cunoștințe. Legătura dintre noi, Pascu, Avrămuț și subsemnatul a avut un caracter de amicitie, dar fără prea multe intimități pe tema scrierilor noastre deoarece fiecare susținea alt punct de vedere estetic. Relatez că subsemnatul l-am vizitat o singură dată la domiciliu său pe Avrămuț când am putut vedea lucrările sale de pictură. Aceasta îmi este declarația, pe care o dau și semnez. Data 14.04.1984.

Declarație

Subsemnatul Vladimir Ștefan Petrescu din Timișoara, strada Mioriței, numărul 2 bl. 3 ap. 83 prin prezenta declar în completare următoarele: pe numitul Avrămuț Ioan l-am cunoscut în 1982 prin intermediul lui Cătălin Isman în fața PTTR (poșta) care mi l-a recomandat fiind un pictor talentat și posedă multe cărți bune. Cu numitul Cătălin Isman m-am întâlnit de două, trei ori, iar la ultima întrevedere ne-am certat din motive familiare (?). Numitul Cătălin Isman a terminat facultatea de filologie secția română-latină, iar în prezent ar lucra din auzite la UMT, biroul personal. În legătură cu Roșca Dan Emilian precizez că acesta mi-a fost prezentat în anul 1982 de către Avrămuț care l-a apreciat ca un bun poet și că urmează să-i iese cartea de sub tipar intitulată Corabia Arlechinului, de atunci precizez că cu Roșca Dan m-am întâlnit de mai multe ori

considerându-l un bun și cinstit prieten și autor de talent. Întâlnirile cu acesta au fost făcute de câteva ori la el acasă și la un pahar de bere, discuțiile purtate cu cei arătați mai sus au fost axate pe teme literare fără a atinge probleme politice. Data 14.04.1984

Strict secret 14.04.1984 Primește maior Cîrstea sursa Neacșu

Notă

Cu ocazia ultimei vizite la Nicolae Stoia în data de 8.04.1984 sursa a dezvăluit că știe despre hotărârea lui Nicu Stoia de a pleca în străinătate. Sursa a relatat că așteaptă viza cât de curând. Stoia i-a spus sursei că el a rămas la nivelul formularelor mici și că așteaptă să i se rezolve și lui cazul cât mai repede, întrucât situația lui este foarte grea deoarece are 3 copii și lucrează foarte greu la fabrică. Apoi a început să discute pe teme filologice despre limba noastră românească spunând că este una din cele mai frumoase limbi neolatine. Stoia a spus că el nu va trece cu vederea faptul că este român în Occident, cu atât mai mult cu cât a făcut facultatea de filologie, ceea ce demonstrează iubirea lui față de limba și neamul din care face parte și cultura în limba română poate fi făcută și în Occident. Stoia a mai spus că vrea să-și ducă studiile mai departe în Germania să mai facă filozofia și că îl interesează și alte domenii ale cunoașterii, respectiv mitologia, antropologia, istoria religiilor pe care acolo în Germania le poate face deoarece studiile acestea sunt tradiționale în universitățile germane. Sursa a recunoscut că merge pe ideea transcendentului și că n-are activitate filogermanică, mai ales că se mai contrează și cu soția și cu socrii în discuții, de altfel inevitabile în cadrul familiilor mixte. Apoi Stoia a spus că vrea să se mai întoarcă în România și că nu se va deda la acțiuni dușmănoase în Occident, spunând că își va aduce aportul alături de ceilalți intelectuali români la promovarea culturii românești.

14.04.1984

Obs. O copie a notei va fi înaintată la S1, maior Cîrstea

SUNTEM PREA MULTI PE NENOROCITA ASTA DE BARCĂ?

DANIELA ȘILINDEAN

Matei Vișniec, *Migraaaanți sau Prea suntem mulți în aceeași barcă*, Ed. Humanitas, 2016

Teatrul de Vest din Reșița, *Migraaaanți sau Suntem prea mulți pe nenorocita asta de barcă* de Matei Vișniec.

Regia artistică Ovidiu Caița

Criza refugiaților și-a găsit, în mod firesc, evocări și în textele de teatru. Am făcut cunoștință în urmă cu câțiva ani cu un text extrem de poetic și percutant despre poveștile refugiaților, *Rumoare în ape*. "Cât valorează viața unui om? Viețile ființelor umane nu au, toate, același preț. Vizibilitatea nu le e garantată în același mod. Dacă moare un președinte sau star rock, toată lumea plânge; dacă peste 20.000 de persoane se înecă în Mediterana, fugind de războaie, de dictaturi criminale, de torturi, de orori de nespus, lumea nu plânge. Se închide în indiferență. Ascultă distrată știrile de la televizor: 20.000 de morți? [...]".¹ scria Marco Martinelli în rândurile care prefăuau textul scris în 2010 și care a apărut în traducere în România la finele lui 2015.

La o distanță în timp, Matei Vișniec spune că *Migraaaants ou On est trop nombreux sur ce putain de bateau* s-a născut sub semn "urgenței". Textul a fost finalizat în 2016, când criza refugiaților nu mai părea nimănui ca fiind *acolo, departe*, ci era absolut clar că e și *aici, aproape, lângă noi*. Piesa a avut premiera în regia lui Gérard Gelas, în 2016, la Théâtre du Chêne Noir, din Avignon. A fost montată, apoi, în Italia de către compania ACTI Teatri Independenti din Torino și Fundația Teatro Stabile din Torino, Italia, în regia Beppe Rosso. Va avea o premieră luna aceasta, la Teatrul Național Satiricus "Ion Luca Caragiale" din Chișinău, în regia lui Sandu Grecu. Mai există montări programate anul acesta în Portugalia, Grecia și Cipru. În România, textul e publicat în volumul *Trilogia balcanică. Migraaaanți sau Prea suntem mulți în aceeași barcă*, apărut la editura Humanitas, în 2016. Mihai Lungeanu a realizat o adaptare radiofonică și regia artistică a spectacolului inclus, în luna octombrie 2016, în Platforma Internațională de Teatru București #3, cu tema *Celălalt / Migrație*. Premiera națională "pe scenă" a avut loc la Teatrul de Vest din Reșița, în regia artistică a lui Ovidiu Caița, în data de 10 februarie 2017, în cadrul celei de-a treia ediții a Festivalului Internațional de Teatru "Scena ca o stradă" (10-20 februarie 2017).

BUTICUL CU VIETI, ORGANE ȘI MORTI

Dincolo de numere stau poveștile, iar dincolo de povești stau realitățile care par să ne tragă de mână atât în textul lui Matei Vișniec, cât și spectacolul de la Teatrul de Vest din Reșița. Totul se cumpără, dimensiunea mercantilă e instaurată de la începutul călătoriei cu "nenorocita de barcă" și ia chipul Traficanților. Figurile nu sunt noi în textele dramaturgului. Șefului traficantilor se înscrie în galeria negustorilor de vieți sau de organe (Tipul cu geanta diplomat din *Migraaaanți*) sau de morți. În *Cuvântul progres rostit de mama sună teribil de fals / Hotel Europa complet*, o mamă nu poate ține doliu pentru că nu există mormânt pentru corpul fiului.

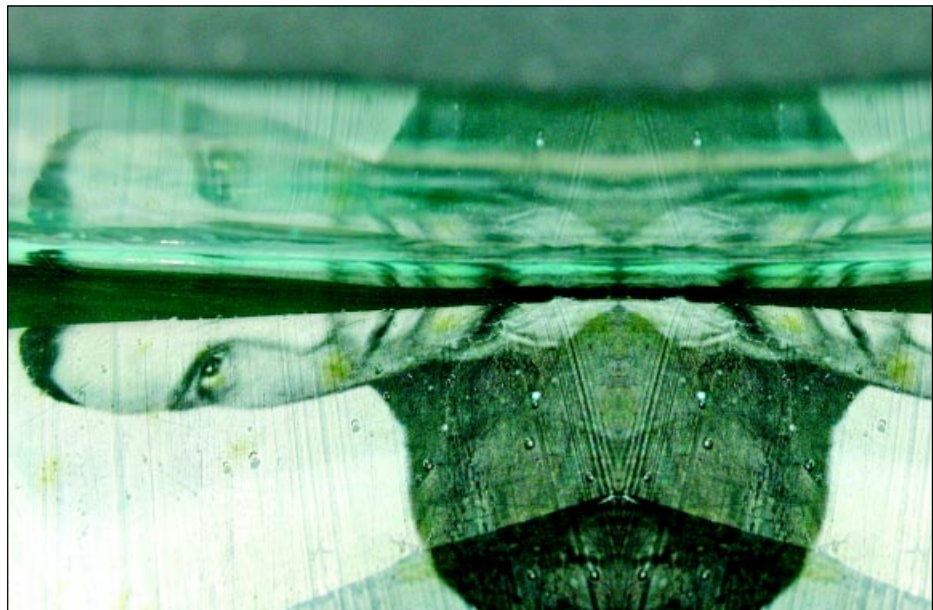
Cadavrele sunt de vânzare — comerțul cu morți e înfloritor. Doar banii contează, orice altceva este secundar. Șeful traficantilor de imigranți are barca pregătită, regulamentele făcute, reguli clare de respectat și de supravegheat. În fundal, unul dintre traficanti face economie de bani, ia veste de salvare false, condamnând la moarte sigură refugiații clandestini. Traficanții de copii, dintr-o altă scenă a textului, fac reclamă, citând inclusiv din *Declarația drepturilor copiilor*, invocând pentru aceștia o viață mai bună, plasați fiind departe de părinți și familie. În rate sau cu banii jos, cu angajamentul că fiul sau fiica va lucra pentru traficanti, oricare variantă este posibilă, totul este organizat până în cel mai mic amănunt. E, în fond, un transport *de marfă*.

Negocierea are conotații nu numai financiare, ci și religioase. Atunci când barca ia apă, primii aruncați peste bord sunt cei care au plătit cel mai puțin, iar dintre aceia trebuie făcută alegerea: creștinii sau musulmanii? Groparul de pe o "insulă grecească" vorbește despre *discount*-ul nu doar financiar, ci aplicat și asupra vieții: "Când e marea agitată apar problemele. Traficații reduc prețurile la traversări, pe vreme proastă, și atunci se lasă cu cei mai mulți morți..." Întreaga insulă e un mare mormânt, tributul plătit mării. Tipul cu geanta diplomat îi vorbește cu cinism și oportunism lui Elihu, tânărului de optsprezece ani, despre *capitalul* pe care îl are: unul dintre rinichi (pentru a zbura în Anglia și pentru promisiunea unui loc de muncă într-o toaletă publică) și corneea unuia dintre ochi (pentru a-și aduce frații și mama în Europa).

MASINĂRII ȘI MASINĂȚII

Discursul înfiorător de cinic continuă cu o invitație la *Salonul noilor tehnologii anti-imigrație* sau la *Salonul european al sârmei ghimpate* pentru a face cunoștință cu detectorul de bătaie de inimă, cu ajutorul căruia poate fi indicată "prezența unui clandestin pe o rază de treizeci de metri, chiar și în spatele unui blindaj de zece centimetri grosime", "ultralejer, ușor de manipulat, pliaabil și dotat cu baterie reîncărcabilă". "Astăzi a venit momentul să reinstalăm îngrădituri și să ridicăm ziduri peste tot", anunță prezentatoarele cu un zâmbet comandat de un creier complet resetat, bine spălat. Se lansează și un produs al firmei "Oțel și tandrețe", "sârma ghimpată cu față umană"; Sârma ghimpată *design*, surzătoare, cu o *puternică conotație ecologică*: "Odată instalată, această țesătură de sârma ghimpată dă impresia unui gard viu." Cu alte cuvinte, s-ar presupune că gestul ar avea pe de-o parte efectul de protecție, dar și pe cel estetic. O lume cu sârma ghimpată care să și înfrumusețeze mediul. Sunt propuse și protecții individuale: pentru cei care se simt "amenințați, agresat, deranjat sau pur și simplu jenat de cineva, iată o gamă de scuturi anti-exterior portabile individuale. [...]

FATA 1 – Închideți-vă în ea dimineța înainte de a pleca de acasă... / FATA 2 – Și pe tot parcursul zilei veți fi la adăpost... / FATA 3 – Bula vă permite să vedeți în exterior doar ceea ce vă face plăcere... / FATA 1 – Vă permite să auziți doar ceea ce vă face plăcere... / FATA 2 – Vă permite să mirosiți doar ceea ce vă face plăcere...

/ FATA 3 – Veniți cât mai numeroși, doamnelor și domnilor, la Salonul sârmei ghimpate! Modelele noastre cele mai recente de bule de sârma ghimpată corporale și mentale vă așteaptă." Bula de sârma nu e decât o variantă a cercului care putea izola complet și definitiv ființa umană în *Omul din cerc*, monolog inclus în piesa *Omul ladă-de-gunoi* de Matei Vișniec.

PERSPECTIVE

Textul și montarea nu fac decât să plaseze în lumină diverse puncte de vedere. Primul e cel al oamenilor care pleacă cu barca, indiferent că fug de război sau de sărăcie, încurajați să-și lepede identitatea, să ștergă orice urmă a vieții lor anterioare. Oamenii dau bani, părți din propriul corp și din propria viață pentru a ajunge dincolo de mare, într-un miraj al unei existențe mai bune. Și, ca de obicei, când numerele se concretizează în povești și capătă chip, ele emoționează. Una dintre cele mai impresionante scene, atât în text, cât și în spectacolul regizat de Ovidiu Caița, este cea care se petrece pe insula-mormânt, în care sunt căutați cei dispăruți. Pe morminte apar înscrise numai coduri ADN, în speranța că ele vor fi identificate și revendicate. Imaginile mă duc, inevitabil, cu gândul la textul lui Marco Martinelli, *Rumoare în ape*, în care un general aflat pe o insulă imaginară încearcă, fără succes, să numere cadavrele desfigurate de valuri: "În unele locuri marea are gust de carne moartă"; acestea "zac în adânc / ciugulite de pești / cu oasele mutate-n coral / cu perle-n găvane".

A doua perspectivă e cea a oamenilor fără acces la informații, cei care nu primesc vești decât "din auzite", locuiesc în sate, nu știu de unde vin *migranții*, ce doresc ei, dar care îi ajută, stabilind o comunicare firească, în care nu dictează obiceiurile, culoarea pielii, limba vorbită, ci umanul. În plus, se strecoară în text întrebări nerezolvate, legate de atitudinea față de refugiați și de inabilitatea statelor de a găsi strategii coerente de integrare.

Regizorul Ovidiu Caița realizează împreună cu echipa Teatrului de Vest un spectacol credibil, rotund, pe alocuri emoționant. Un spectacol care te așează, ca spectator, în aceeași barcă cu *migranții*. Actorii parcurg sala la pas, luminează fețele spectatorilor cu lanterne, având pe fundal

zgomot de pescăruși și valuri și te invită la călătoria cu cei o sută treisprezece refugiați (dintre care treisprezece furiși, clandestini). Mai târziu, descoperim în decor lanțuri de sârma ghimpată, pentru a realiza că suntem noi înșine în interiorul unui gard, la fel ca personajele de pe scenă, împrejmuite în permanență (scenografia: Oana Cernea). Spectatorii au reacționat bine la replicile adresate, intrând cu ușurință în rol și în istorisirile (i)migranților. Scenele, modulare din scriitură, au ajutat trupa, care a susținut bine ramele dramatice. Chiar dacă trecerile dintre module n-au avut neapărat ritmul potrivit, ele n-au împiedicat curgerea poveștii. Există câteva scene foarte reușite, de pildă cea în care traficantii comunică între ei, stabilind apoi și un dialog cu sala. La fel, bine realizate sunt și discursurile în care se extinde flagelul corectitudinii politice, "noua formă de dictatură", așa cum o numește Matei Vișniec. Înaltul responsabil politic are parte de speech-uri schimbate de către Consilierea sa (nu sunt suficient de corecte politic), cu apariții convingătoare în rolul responsabilului, Dan Mirea, și excelent manipulator-tăioasă, Consilierea sa. La fel, Marian Stan, în rolul traficantului de organe. Cu siguranță, însă, trebuie menționată întreaga distribuție pentru un spectacol deloc ușor, cu un mesaj deloc comod, dar cu mare potențial: Marian Stan, Camelia Ghinea, Dan Mirea, Ileana Căprariu, Marius Tudor, Andrada Samoilă, Sorin Frunteletă, Roxana Olșanschi, Florin Ibrași, Valentin Neacșu.

După lectura piesei și după vizionarea spectacolului, nu ne rămâne decât să ne întrebăm, așa cum o face Marco Martinelli, în textul amintit mai sus: "Mai poate teatrul să fie un act politic, la fel ca în timpul lui Eschil sau Aristofan? Mai poate să interogheze *polis*-ul, societatea oamenilor, în legătură cu destinul individului și al lumii? O poate face dacă nu abdică de la sine: o poate face dacă renunță la pretenția de a-i instrui pe alții, de a predica adevărul de la înălțime: o poate face dacă are smerenia de a căuta adevărul în adâncuri, în tenebrele condiției umane, într-un rit colectiv în care toți suntem protagoniști, actori și spectatori"

¹ v. Marco Martinelli, *Rumoare în ape*, Fundația Culturală "Camil Petrescu" – Revista *Teatrul azi* (supliment), prin Editura Cheiron, București, 2015

ARTISTUL ȘI STATUL MARIA OROSAN-TELEA

Volumul *Uniunea Artiștilor Plastici din România în documente de arhivă*¹, apărut în 2016, la Editura Universității din București, este rezultatul celei mai ample cercetări făcute până în prezent asupra activității instituției care în perioada comunistă a controlat aproape în totalitate producția artistică din România. Publicarea sa face parte dintr-un proiect mai amplu finanțat de UEFISCDI, intitulat *De la artistul de stat la artistul dependent de stat. Uniunea Artiștilor Plastici din România (1950-2010) Filiala București* și coordonat de Caterina Preda, lector la Facultatea de Științe Politice din București.

Un prim obiectiv al echipei editoriale, formată din: Dan Drăghia, Dumitru Lăcătușu, Alina Popescu, Caterina Preda și Cristina Stoenescu, a fost acela de a transcrie, de a data și de a organiza tematic un volum mare de material documentar extras din arhiva UAP și din diverse fonduri referitoare la UAP, deținute de Arhivele Naționale Istorie Centrale, Arhiva Ministerului Afacerilor Externe și Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității. S-a încercat o cât mai fidelă redare a conținutului documentelor, intervențiile editorilor limitându-se la introducerea unor note explicative și la indicarea adnotărilor ulterioare sau a observațiilor scrise de mână. Rezolvarea unor probleme de datare – în cazul documentelor fără dată inscripționată – a constituit un efort suplimentar al echipei editoriale.

Volumul este structurat în opt capitole care grupează documentele în funcție de temele identificate în timpul cercetării. Astfel, subiectele majore sunt legate de fondarea, schimbările de statut, funcționarea și organizarea UAP, de patrimoniul Uniunii și modul în care acesta era administrat, de sistemul comenzilor de stat, al premiilor și burselor acordate în perioada comunistă, de normele de creație artistică și de propaganda prin artă. Este urmărită, de asemenea, relația Uniunii cu Partidul Comunist, cu Securitatea și diverse alte instituții ale statului. Volumul are meritul de a crea o imagine acurată și completă a ceea ce a însemnat relația dintre sfera artistică și sfera politică în România comunistă.

Diversele statute ale UAP² publicate în volum confirmă scopul principal al înființării și funcționării acestei instituții, și anume cel de dirijare a membrilor săi înspre participarea activă, prin creația artistică, "la construirea socialismului și la realizarea sarcinilor puse de Partidul Muncitoresc Român"³. Un amplu capitol reunește documente referitoare la modul de funcționare și organizare, criteriile de primire și motivele de excludere din Uniune. Sunt incluse aici, printre altele, regulamente interne, norme de reglementare a activității, stenograme ale unor ședințe, cereri personale de admitere sau anularea excluderii.

Documente care reglementează atribuirea de premii și burse sau prin care se stabilesc listele de prețuri pentru lucrări de artă, hotărâri ministeriale privind bugetele instituțiilor publice dedicate achiziționării operelor de artă sau liste cu comenzi de

stat, toate creionează imaginea unui sistem în care producția artistică este strâns legată și îndeaproape controlată de către stat. Sistemul de recompense este foarte generos cu artiștii care își pun opera în slujba partidului. Numărul mare al artiștilor laureați ai Premiului de Stat este, pe de o parte, o dovadă a importanței acordate de Partidul Comunist acestui domeniu, iar pe de altă parte, a supunerii artiștilor față de directivele oficiale. Într-un tabel⁴ din 1970 apar 42 de artiști care până în acel moment primiseră acest premiu substanțial, care valora 500.000 de mii de lei⁵, în perioada în care salariul mediu era de 600 lei.

Activitate propagandistică și de îndrumare ideologică pe care UAP și-o asumă chiar prin statut reiese din documente precum *Prelucrări ideologice avute cu artiștii plastici pe linie de partid, minister și sindicat în perioada 1947-1950, Instrucțiuni privind necesitatea ridicării nivelului ideologic în rândul membrilor UAP, Acțiuni ale UAP pe linia educației estetice a maselor în perioada 1960-1963*, etc.

Unul dintre cele mai problematice aspecte al vieții artistice din perioada comunistă este atins în acest volum prin publicarea notelor și rapoartelor Securității privind activitatea unor artiști cu funcții de conducere sau a unor simpli membri și a statisticilor legate de rețeaua de informatori și colaboratori destinată supravegherii acestui domeniu de activitate. Un caz interesat este cel al sculptorului Ion Irimescu, președinte al UAP în perioada 1978-1990. Chiar dacă a fost unul dintre artiștii de stat, un privilegiat al sistemului, având relații strânse cu Nicolae Ceaușescu, notele de securitate care îl vizează puntează asupra atitudinii sale duplicitate *vis-à-vis* de politica partidului⁶.

Alte grupaje de documente se referă la situația atelierelor și a sălilor de expoziții deținute de UAP, la funcționarea și organizarea Fondului Plastic, la relația Uniunii cu străinătatea. Având în vedere puținele studii publicate până în prezent care să urmărească relația dintre artă și politică în România comunistă, volumul este un instrument de lucru extrem de util pentru cercetătorii din domeniul istoriei artei, studiilor culturale, sau științelor politice, interesați de mecanismele de funcționare ale vieții artistice sub dictatura comunistă.

¹ Volumul poate fi consultat online la adresa: <https://drive.google.com/file/d/0BxsZhi-kK99xRzNNb3JnWnk2blk/view>

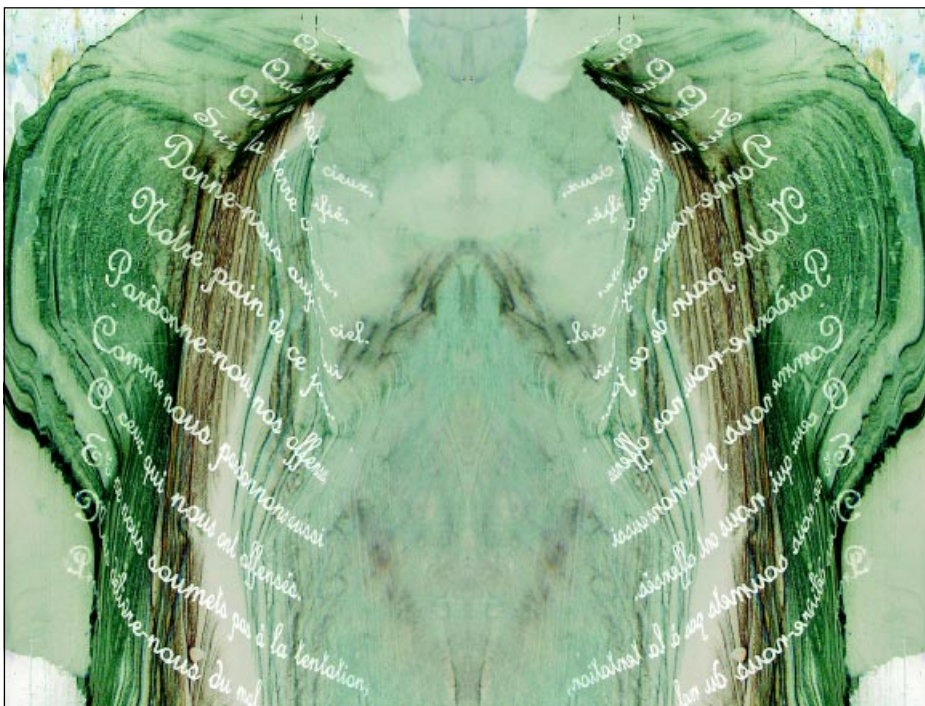
² Volumul publică statutul inițial de organizare, din 1950, și cele adoptate ulterior, în 1973, 1978 și 1999. De asemenea, mai apare și un proiect de statut din 1990.

³ *Uniunea Artiștilor Plastici din România în documente de arhivă*, ed. Caterina Preda, Dan Drăghia, Dumitru Lăcătușu, Alina Popescu, Cristina Stoenescu, Editura Universității din București, 2016, pp. 30-31.

⁴ *Ibidem*, pp. 195-204.

⁵ Buletin Oficial, nr. 84, din 29 decembrie 1949.

⁶ *Uniunea Artiștilor Plastici din România în documente...*, pp. 359-367.

LUMINĂ ÎN LUMINĂ MARIA NIȚU

Toamna anului 2016 a fost timpul de grație al Timișoarei, sub semnul luminii. Un prim ambasador plenipotențiar e pictorul Silviu Orăvitzan, la *Moment aniversar '75*, în tandem cu invitatul prieten Basarab Nicolescu – savant român stabilit în Franța, corifeul teoretician al transdisciplinarității. Momentul a fost marcat printr-o serie de evenimente singulare prin amploare și complexitate, într-o interrelaționare *temară*: expoziție, lansare de carte, simpozion internațional, sub cupola aceluiași titlu: "Lumină în lumină".

În spațiul neconvențional (dar dovedit extrem de generos) al mansardei Bastionului Therezia s-a vernisat expoziția retrospectivă Silviu Orăvitzan, "Lumină în lumină=Light within light". Expoziția a coincis (nimic nu e întâmplător) cu decretarea Timișoarei drept capitală culturală 2021, sub semnul luminii, prin sloganul: "Luminează orașul prin tine=Shine your light – light up your city!" care înglobează tot simbolismul iluminist de cultură și civilizație din Timișoara, circumscris celui european și universal.

La vernisaj s-a lansat albumul semnat de Basarab Nicolescu și Silviu Orăvitzan, investit, ad-hoc, și cu funcția de inedit și impozant "catalog de expoziție". După două luni, expoziția și-a desfășurat simezele, deși ai fi vrut să tot fie acolo, măcar până-n 2021, ca brand necesar. Dar "catalogul de expoziție" a rămas, un album de lux (lat. *lux=lumină*), în sine o carte obiect estetic, bibliofill, format mare, cu reproduceri color, în ediție bilingvă, română-engleză.

Volumul are un cuvânt de întâmpinare semnat de Marilen Pirtea, rectorul Universității de Vest, "Adevăr și frumos", și altul de Mitropolitul Ioan al Banatului "Rădăcini de lumină", un text în metafore esențiale sub semnul *luminii sacre*, a *luminii taborice*. Urmează opt texte de Basarab Nicolescu, cu titluri ideograme ale cercurilor în care e circumscrisă opera: "Totul este vibrație", "Lumea spirituală și Terțul Ascuns", "Veșmântul lui Hristos și tunicile de piele", "Strâmta poartă", "Nebănuitele trepte", "Ploile de aur", "Liturghia sacră și dimensiunea erotică a operei lui Orăvitzan" și în final "Dimensiunea transculturală a operei lui Orăvitzan".

Basarab Nicolescu, cel de la vernisajul expoziției, vorbitorul cu părul alb și ochii sfredelitori, deschis, afabil, cald confesiv, se reconfigurează acum academic, ca autor al unor texte eiseistice despre convergența dintre Știință, Spiritualitate și Artă, într-un stil la fel de afabil și dezinvolt, concis, clar, cu simplitatea profundă a spiritelor mari. Prin pictura lui, Orăvitzan face o aplicație practică a transdisciplinarității (axată pe Terțul Ascuns), o demonstrație pe viu, ca "lecția de anatomie" a lui Rembrandt. Autorul pornește de la efectul vibrator intens al picturilor lui Silviu Orăvitzan asupra sa, prin emoția estetică și starea de catharsis induse. În termeni de cuante ale câmpurilor, rețele, resorturi (invizibile) care comunică prin vibrații (detectabile) explică după legi fizice, *nevăzutul din văzut*, reprezentat vizual prin rețelele vibratorii de cruci și pătrate din pictura lui S. Orăvitzan.

Lumina în lumină induce binomul *lumina exterioară* – lumina fizică a lumii înconjurătoare, percepută cu *privirea* și *lumina interioară* – percepută prin *viziunea* transconștientă, ca reflex al luminii divine, prin acel act al înduhovnicirii.

În serie de lucrări "Cămașa lui Hristos", înlănțuirea continuă de cruci și cercuri, în alternanță de culori negru, auriu, roșu, este expresie artistică a cuvintelor din Geneză "a făcut Dumnezeu tunici de piele și i-a îmbrăcat pe Adam și pe femeia lui". Tunicile de piele sunt veșmintele Morții, negre, din lumea materială și doar veșmântul lui Hristos auriu ne pătrunde cu lumina spirituală a adevăratei Vieți. Continuă prin analiza "peretelui de lumină" din capela privată a ÎPS Bartolomeu Anania de la Mănăstirea Nicula: "o capodoperă pe plan estetic, spiritual și pedagogic".

Strâmta poartă, albastră, e cea din Evanghelii, spre mântuire, iar spațiul de deasupra, prin octogonul în centru cu un cerc duce spre un dincolo de poartă, Casa de Lumină a lui Dumnezeu, într-o paralelă cu Paradisul lui Dante. În hermeneutica transdisciplinară pe care o face operei lui S. Orăvitzan, ciclul *Ploilor de aur* e fundamental pentru dimensiunea transcendențială. Înlanțuirile de pătrate aurii, în unghiuri diferite – oglinzi de captare a luminii în lumină (după modelul mozaicurilor bizantine) generează un sentiment *erotic* de înlănțuire a sufletelor cu divinul prin ploile de aur, într-un corp mistic, androgin.

Pictura lui Orăvitzan este transculturală și universală și pentru că atât crucea cât și lumina sunt simboluri universale. Capela Sixtină a lui S. Orăvitzan este iconostasul Bisericii "Schimbarea la Față" din Cluj (o "orgă de lumină"), pe care Basarab Nicolescu îl consideră manifestarea cea mai profundă a teologiei luminii, cum e formulată de evanghelistul Ioan. Prin acest principiu unificator al luminii Silviu Orăvitzan are pandant, în arta contemporană europeană, opera lui Brâncuși. Ca și Brâncuși încearcă să smulgă din materie invizibilul ascuns în centrul său, să vizualizeze esența invizibilă a luminii, prin forme stilizate până la esență, o teofanie prin intensitatea poetică, mistică și metafizică.

Cei doi sunt sunt o ilustrare a unei alte ipostaze a luminii în lumină, a naționalului în universal, prin forța Terțului Ascuns – acel "trans-" un *dincolo de* și în același timp un *dincoace de*.

URZEALA TRONURILOR DANA CHETRINESCU

Recent, din Oceanul Pacific nu a ieșit un pește mic, ci o idee constructivă a unui om de afaceri rus. Experimental, acesta a propus guvernului din Kiribati să reinstaleze monarhia rusă, ceea ce, crede investorul, fost parlamentar și fondator al Partidului Monarhist, ar putea să priască economiei locale¹. De ce proiectul Tronului Imperial ar putea face mai bine industriei hoteliere pacifice decât plaja și temperaturile ridicate am putea cu greu înțelege dacă nu ne-am gândi la un subiect de roman. Trebuie recunoscut, însă, că – roman sau nu – subiectele regale bănuie intens imaginația contemporanilor, chiar și într-un context republican.

Cu o sută de ani în urmă, în Europa, toate țările – mai puțin Franța, Elveția și San Marino – erau regate. A urmat, apoi, Primul Război Mondial, în urma căruia s-au destrămat dinastiile germane și austriece. Revoluția rusă a ucis, cu mitraliera, întreaga familie imperială a Romanovilor. După Al Doilea Război Mondial, cu umbra lui Stalin deasupra capului, una câte una, toate monarhiile din estul Europei au capitulat, ultima dintre ele fiind Grecia, în anii 1970. În prezent, doar zece state europene mai sunt conduse – absolut simbolic – de regi, regine sau principii, monarhia britanică fiind, de departe, cea mai bine cunoscută, populară și influentă.

În epoca actuală, egalitaristă, pe de-o parte, cinică și circumspectă, pe de alta, rolul monarhului nu este deloc facil. Familiile regale se bucură de o atenție și o admirație care nu are nicio legătură cu meritele personale și profesionale ale membrilor acestora. Dar meseria de rege nu este una obișnuită, iar exemplul Reginei Elisabeta a II-a este, fără doar și poate, cel mai grăitor. Într-o lume în care oamenii politici și guvernele vin și pleacă, regimurile și legile se schimbă, Puterea și Opoziția își alternează pozițiile, monarhul este constant, iar statutul, credibilitatea și popularitatea sa crește cu fiecare an care trece. Monarhul este alături de popor în zilele de sărbătoare, în timpul unor inundații sau explozii teroriste, le face urări supușilor de Paști și de Crăciun.

Evenimentele fericite din viața sa sunt împărțite la scară largă (de fapt, din ce în ce mai largă: dacă, la nunta lui George al V-lea, au participat doar o sută de persoane, la nunta lui Charles cu Diana au intrat mai mult de trei mii de oameni în Westminster Abbey, mai bine de 500.000 de oameni au aclamat cuplul pe străzile Londrei și câteva zeci de milioane au urmărit ceremonia, în direct, la televizor, iar la nunta lui William cu Kate Middleton, Londra s-a transformat pentru o lună în capitala iubirii, cununia celor doi fiind un eveniment de proporții, am zice, planetare).

Dar, pentru că Regina Angliei nu trăiește, astăzi, ca mesager divin, sau, mai simplu, pentru că și bogatii plâng, ea și familia ei sunt oameni 100% criticabili, a căror viață poate fi cunoscută, interpretată, discutată de oricine dorește să facă acest lucru. Totul pare să se rezume la cum și dacă aceste persoane își merită banii, așa că, pe facebook și în Circulara Curții, familia regală completează conștiința cu ce își ocupă, în mod cât mai lucrativ, timpul. Prințul Philip, de exemplu, oferă premii tinerilor merituosi; Prințul Charles protejează mediul și promovează agricultura (printre altele, vinde, pe o grămadă de bani, borcane cu gem bio din Transilvania); Prințul William, când nu pilotează elicoptere, protejează viața sălbatică din Africa, iar Harry îl provoacă pe premierul canadian la un derby de rugby.

Câți bani va aduce Tronul Imperial, ocupat de un oarecare Nicolae al III-lea, insulei Kiribati putem estima citind un roman – spuneam mai sus că putem cuprinde cu mintea

propunerea lui Anton Bakov doar dacă ne plac romanele – despre o monarhie de carton stabilită pe o insulă. Romanul lui Julian Barnes², cu un ușor iz postapocaliptic, descrie proiectul grandios și abuziv al lui Sir Jack Pitman (un Sir "fals" precum întregul său proiect) de-a crea, în scopuri comerciale, o replică a vechii Anglii pe o insulă izolată din Canalul Mânecii. Proiectul, o investiție uriașă concepută de-a lungul mai multor ani și prin eforturile reunite ale unor minți manageriale strălucite, se dovedește un succes atât de mare, încât, prin el, Sir Jack aduce Anglia "adevărată" la sapă de lemn.

Anglia, Anglia este numai bună, ca dimensiuni și ofertă, pentru interesele și gusturile turistului american și japonez. Aceștia pot să împace și capra, și varza, înregistrând profesionist pe tabletă o cantitate record de suveniruri culese din obiectivele turistice cunoscute, acum reduce la scara unei case de păpuși și plasate la o aruncătură de băț una de alta, Big Ben bătând ora fixă non stop lângă casa lui Shakespeare, aceasta învecinată unei bălți din care iese monstrul din Loch Ness la intervale regulate. Un sondaj operat de Sir Jack printre acești turiști scoate la iveală un top 50 al obiectelor, persoanelor, virtuților și instituțiilor pe care ei îl asociază cu "Anglia": Parlamentul, Manchester United, cricketul, taxiurile, Alice în țara minunilor, berea și lenjeria nespălată, printre altele. În fruntea listei, fără doar și poate, stă chiar familia regală.

Totul este cum nu se poate mai atrăgător pentru turiști și mai convenabil la preț pentru investitori, pentru că o mână de actori de serial TV nu foarte celebre interpretează rolurile îndrăgite ale clanului de la Windsor. Se presupune că Prințul de Wales, poreclit "Regișor-Puișor", i-a succedat reginei la tron și s-a refugiat pe insulă, iar camerelor de filmat li se oferă instantanee cu dublurile lui și ale neamurilor lui.

Tot în spiritul iconoclast al *new labour*, care își propune, pe scurt, să nu dea doi bani pe sângele albastru, o autoare satirică dedică un roman întreg Reginei Camilla³, o intrigă plasată într-un timp imaginar, după abdicarea Elisabetei a II-a. Charles și Camilla duc o viață idilică demnă de invidia cetățenilor *working class*, ocupând cu mult bun simț o locuință socială și îndeletnicindu-se cu creșterea găinilor. Se înțeleg de minune cu vecinii, unul dintre aceștia câștigându-și existența ca sosie a lui Elvis. Totul pare cum nu se poate mai convenabil pentru cei doi până să izbucnească un război civil, condus de Harris, câinele corgi al reginei.

Pentru că tot arsenalul de memorabilia din celuloid, plastic sau beton asociate regalității se vinde foarte bine în lumea întreagă, nu ne rămâne decât să concluzionăm că domnul Anton Bakov, adversar al Putinilor și prieten al Romanovilor, are mari șanse să-și rotunjească veniturile în Kiribati vânzând imaginile și poveștile asociate unui tron care, fie, nu există în realitate, dar ce importanță are asta? Gândindu-ne că anul acesta pomenim fix șapte decenii de la abdicarea Regelui Mihai și că Regele Simeon al Bulgariei a stat mai mulți ani în fruntea executivului de la Sofia, prin alegeri democratice, decât pe tron, în virtutea legilor dinastice, am putea și noi încerca să găsim un investitor monarhist și o insulă în Marea Neagră. Cu aceste elemente fixe, am avea necunoscute mai puține în ecuația economiei românești.

¹ Hotnews, 30 ianuarie 2017.

² Julian Barnes, *Anglia, Anglia*, Polirom, Iași, 2002.

³ Sue Townsend, *Regina Camilla*, Leda, 2009.

POTEMKIN, UBU, PUTIN CIPRIAN VALCAN

«Guvernul din Kiribati analizează o propunere primită de la un om de afaceri care vrea să reinstaureze monarhia rusă pe teritoriul acestui stat insular din Oceanul Pacific, informează BBC, citat de News.ro. Anton Bakov, un fost parlamentar rus care este liderul Partidului Monarhist, vrea să folosească trei insule nelocuite din Kiribati pentru a construi pe ele hoteluri și pentru a înființa astfel "o Rusie alternativă", a relatat Radio New Zealand. Antreprenorul rus spune că va alocă 350 de milioane de dolari acestui proiect, iar soția lui a declarat pentru același post de radio că ideea soțului ei este sprijinită "de un număr mare de patrioți ruși care nu sunt mulțumiți de regimul lui Putin". Monarhia rusă a fost înălțurată în 1917 prin Revoluția Bolșevică, însă Anton Bakov a luptat în ultimii ani pentru restaurarea ei. În 2011, el a creat "Tronul Imperial" – o micronațiune nerecunoscută de alte state și fără teritoriu – în care liderul se va numi "Împăratul Nicolae al III-lea".

Săptămâna trecută, un oficial din guvernul statului Kiribati a spus că propunerea înaintată de Anton Bakov este încă analizată de Comisia pentru Investiții Străine. De atunci, ea a beneficiat de sprijinul lui Teburoro Tito, un fost președinte din Kiribati, care a spus că această inițiativă ar putea aduce mulți bani în industria turismului local, "presupunând că lucrurile pe care ei le spun sunt adevărate". Însă alte surse oficiale îndeamnă la prudență. Sitiveni Halapua, un specialist în dezvoltarea regiunii Oceania-Pacific, a spus pentru Radio New Zealand că înțelege foarte bine faptul că guvernul din Kiribati caută investiții pentru a combate efectele încălzirii globale, dar este de părere că propunerea formulată de antreprenorul rus este "foarte ciudată" și "însământătoare". Anton Bakov a încercat în trecut să găsească terenuri nelocuite pentru proiectul "Rusiei alternative" și în alte regiuni ale lumii. Potrivit presei internaționale, el ar fi cumpărat o insulă din Cook Islands, însă informația a fost negată de guvernul local. » (*Hotnews*, 30 ianuarie 2017).

Împăratul Nicolae al III-lea e un actor de 63 de ani, originar din Volgograd. A jucat de câteva ori rolul lui Hamlet, de vreo două ori rolul Regelui Lear, a prins roluri bunicole în trei piese ale lui Ibsen, dar și în piese de Cehov, Wedekind, Strindberg, Giraudoux, Anouilh. A acceptat propunerea lui Anton Bakov în vara lui 2014 și de atunci a renunțat la teatru pentru a deveni om de stat. Nu știe dacă succesorul său în fruntea marii națiuni a Tronului Imperial se va numi tot Nicolae al III-lea sau dacă noului împărat i se va putea spune Nicolae al IV-lea, fiindcă decizia îi aparține harnicului Bakov, el are și ideile, și banii. Iar din acești bani, în fiecare lună intră în contul Împăratului Nicolae al III-lea suma de 5000 de euro, potrivit înțelegerii încheiate în fața unui notar de la Bremen în data de 12 iulie 2014. Suma se va dubla de îndată ce va fi încheiată tranzacția cu guvernul din Kiribati, iar cele trei insule vor aparține marii națiuni a Tronului Imperial. Împăratul Nicolae al III-lea nu știe nici dacă supușii săi vor fi ruși aduși din toate colțurile lumii, plătiți cu 2000 de euro pe lună de ingeniosul Anton Bakov, sau dacă nu cumva vor fi melanezieni momiți de cei 200 de euro pe lună oferiți de întrepidul om de afaceri.

Dacă ar putea să decidă el însuși, Împăratul Nicolae al III-lea ar prefera să fie părintele unei noi umanități, umanitate virginală obținută în urma fericitului amestec dintre ruși și melanezieni, dintre oamenii stepelor și oamenii oceanului, dintre băutorii de vodcă și băutorii de lapte de cocos. Dar ceea ce-și dorește Împăratul Nicolae al III-lea nu are prea mare importanță, căci dacă abilul Anton Bakov îi va cere să domnească peste un popor de șacali, el o va face, la fel cum nu va crîcni nici dacă i se va cere să fie suveranul unui neam de linguri cenușii sau de varani de Komodo, atîta vreme cît contractul este respectat cu strictete și el poate să folosească o mare parte din cei 5000 de euro primiți în fiecare lună pentru a comanda din diverse colțuri ale lumii timbre cu Napoleon Bonaparte.

Visele Împăratului Nicolae al III-lea sînt mereu liniștite, nu-și amintește să fi avut parte vreodată de vreun coșmar. Fanfare, onoruri, atmosferă de bîlci, copii care mîncă vată de zahăr murdărindu-se pînă la urechi în vreme ce privesc bărbatul cu mușchi de oțel sau femeia cu barbă. Se trezește mereu fericit, chiar nu are de ce să se plîngă. Dar sentimentul cel mai puternic pe care îl încearcă apare mereu la sfîrșitul aceluiași vis: Vladimir Putin e răsturnat de la putere și fuge din Rusia, dar nu reușește să obțină azil politic decît din partea marii națiuni a Tronului Imperial. El îl primește cu bunăvoință la curte, îl acoperă de onoruri și îl invită să-l privească jucînd în *Regele Lear*. Apoi, în fiecare dimineață, după ce iau împreună micul dejun, joacă două partide de șah. Cîștigă întotdeauna, Putin e mat după cel mult 24 de mutări.

(NON)-FICTIUNI SI (IPO)TEZE

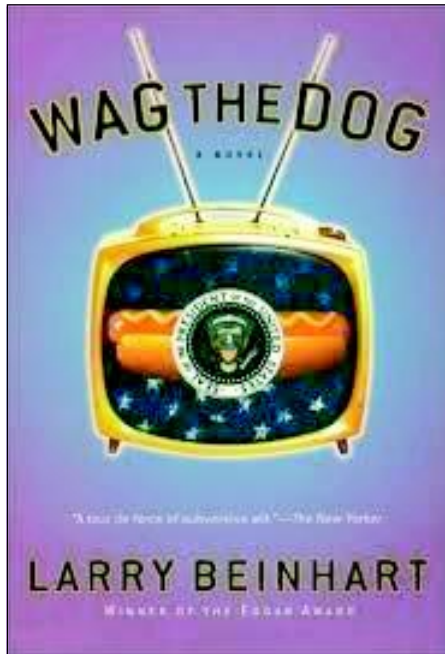
CRISTINA CHEVEREȘAN

"Propaganda în America e mult mai eficientă decât și-ar imagina cineva vreodată. Realizarea sa rezidă în ceea ce nu se spune, nu se dezbate, nici măcar nu se gândește [...] Pentru a-ți face războiul să pară drept, modalitatea cea mai de încredere este teza auto-apărării. În genere, ar trebui să pari a demonstra ceea ce oamenii își doresc deja să creadă, și să justifici ce își doresc deja să facă". Minunat și involuntar ironic acest cvasi auto-denumit, tipărit cu litere îngroșate în cel de al treizecilea capitol din *American Hero* (1993), republicat aproape un deceniu mai târziu drept *Wag the Dog*, sub titlul unei ecranizări de succes, doar vag legată de romanul original al lui Larry Beinhart. Apărută la puțină vreme după Războiul din Golf, cartea ce se vrea o satiră socială cu impact imediat se servește meticolos de ideile, discursul, speculațiile opozanților acțiunilor în forță ale vremii, exploatându-le pentru a crea un scenariu pe cât de verosimil, pe atât de popular în medii cu convingeri evident nefavorabile *establishment*-ului.

Subtilitatea opțiunilor sau a metodelor nu constituie, cu siguranță, una dintre mizele unui roman îndreptat transparent împotriva administrației (cu totul alta decât cea vizată de varianta cinematografică). Nucleul în jurul căruia se învârtte intriga obstinat ramificată a autorului american e o idee demnă de era efectelor speciale și a dominației media (preponderent vizuală): operațiunea "Furtună în Deșert" nu ar fi existat decât ca realitate virtuală, alternativă, pusă în scenă cu ajutorul marilor specialiști hollywoodieni, pentru a-i asigura un al doilea mandat unui George H. W. Bush nesigur, aflat în plină criză de imagine și pană de inspirație. Având în vedere sfertul de secol scurs între timp, o asemenea teză s-ar putea dezvolta epic cu ușurință pentru o mulțime de episoade ale istoriei recente, a căror simplă enumerare ar ocupa, din nefericire, prea mult spațiu. (E, probabil, suficient să menționăm că războiul din Albania, inventat pentru a acoperi ecourile unui scandal sexual, care apare în adaptare în locul celui din roman, s-a suprapus aproape perfect cu epoca Clinton și episoadele-i discutabile).

Că nu mă pasionează teoriile conspirației nu e un secret. Că există, totuși, unele extrem de bine articulate și formulate în literatura și cinematografia de specialitate, este, de asemenea o certitudine. Din păcate, nu e și cazul de față. Străduindu-se din răspuneri să câștige o audiență captivă ideologic încă de dinaintea startului, Beinhart se pierde între vocile și perspectivele pe care insistă să le alterneze (ale persoanei întâi și a treia). Firele narrative (al privatului, în care un detectiv și celebra actriță devenită iubită ajung întâmplător pe urmele unui complot de anvergură națională, și al publicului, sub forma politicului de cel mai înalt nivel) sunt menite a se intersecta la final. Accentul plasat de autor pe fabricarea de imagini credibile și manipularea cinică a opiniei publice funcționează ca avertisment complex, strategiile denunțate reprezentând capcane în care manuscrisul însuși cade zgomotos (cel puțin pentru cei mai puțin fascinați de "ce-ar fi dacă..." sau furați de retorica persiflant-inflăcărată).

Nu lipsa de informare, erudiție sau originalitate i s-ar putea reproșa lui Beinhart (deși, pentru a utiliza un exemplu la îndemână, chiar unul dintre cele mai recente seriale de top ale HBO, *Westworld*,

prelucrează un thriller sci-fi scris de Michael Crichton încă din anii '70, bazat tot pe greșile de proiectare ale unui univers alternativ, atent-controlat; diferența rezidă în acțiunile aparent haotice ale androizilor dintr-un parc tematic versus cele ale umanității în derivă a valorilor și reacțiilor din *American Hero*). Distopia e la locul ei, poate prea la locul ei și prea ancorată în imediat pentru un roman ce pornește ca farsă și pierde, pe parcurs, din umor, disipându-se între *romance* și intrigă polițistă, povești de budoar și flagelare acidă a unui sistem greu de digerat pentru mulți. Tocmai încrederea nedismulată în aprecierea de către o masă compactă, admirativă, căreia îi oferă exact ceea ce-și dorea să audă sau era înclinată să creadă în viața cotidiană, constituie tușa groasă a unui roman căruia nu-i lipsesc pasajele inspirate.

Curtarea excesivă a unei anumite secțiuni a publicului (nu neapărat neprietenoasă unui regim anume, ci deranjată de ideea conflictelor internaționale accentuate, televizate, și a efectelor sociale și psihice incontestabile), senzaționalismul degizat în bună cunoaștere a unor culise ce aduc un public vast în fața ecranelor de tot felul, interminabilele note de subsol gândite ca structură de rezistență a unor teorii pe care unii vor fi inevitabil tentați să le ia de bune (cum se întâmplă adeseori), capitalizarea unei epoci tulburi și transformarea ei în momeală pentru exact acea industrie cinematografică criticată pentru lipsa-i de moralitate în goana după câștig învâluie o carte cu potențial interesant în aura unei onestități bine mimate și sacrificate cu bună-știință. Dacă teza declarată a lui Beinhart e de a expune modul în care administrațiile se servesc de plâsmuiri postmoderne pentru a-și justifica inițiativele militare¹, pretenția de a construi o narațiune ce explică faptele cu mai multă acuratețe decât versiunile oficiale anihilează granița dintre ficțiune și non-ficțiune, înscriindu-se în moda conspiraționistă nu complet inofensivă a ultimelor decenii, suficient de complicate și confuzionante în sine.

¹ <http://www.truth-out.org/buzzflash/commentary/larry-beinhart-explains-the-narratives-of-war---bush-had-a-story-and-boy-has-he-stuck-to-it/2556-larry-beinhart-explains-the-narratives-of-war---bush-had-a-story-and-boy-has-he-stuck-to-it>

FILM DE RĂCORIT MINTI INFIERBĂNTATE

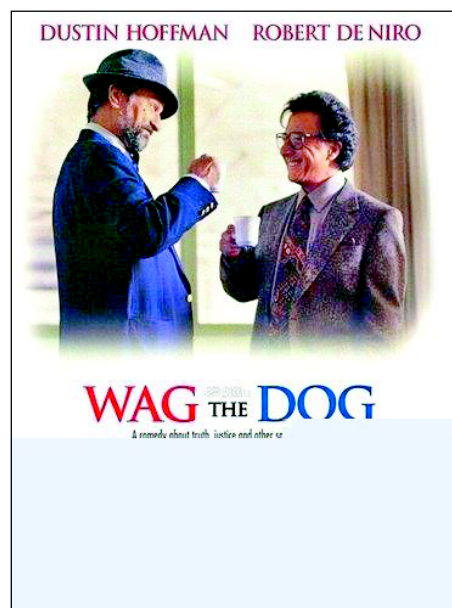
ADINA BAYA

Manipulare mediatică – studii de caz pe bandă rulantă. Dacă ar fi să caut un titlu relevant pentru cum a arătat începutul lunii februarie în sfera socială românească, probabil că acesta ar fi cel mai potrivit. Trasă în două direcții diferite de canale mediatice influente, opinia publică s-a frânt mai abrupt ca niciodată în ultimii ani. De o parte, audiențele televiziunilor conectate politic cu partidul câștigător la alegerile din decembrie au primit porții uriașe de teorii ale conspirației. Dublate de un naționalism gregar, cu sloganuri nouăzeciste în frunte ("Nu ne vindem țara" etc), anti-corporatist, de demonizare a președintelui. De cealaltă, utilizatorii de media online și de rețele sociale au început vânătoarea simpatizanților Guvernului din lista de contacte și, eventual, linșarea lor publică pe peretele de Facebook. Au ridiculizat pensionarii ieșiți să protesteze la Cotroceni și au ignorat convenabil toate măsurile sociale puse în fapt de Guvern. De ambele părți s-au vehiculat mai degrabă materiale cu opinii inflamatoare decât informații și date factuale. Canalele media care au hrănit diviziunea dintre "cele două Românii" au operat o selecție drastică a faptelor, concentrându-se (adesea exclusiv) pe cele care servesc punctului lor de vedere. Realitatea a devenit împărțită, pentru mulți, între "ciuma roșie" și "iohanniști/soroșiști". Între alb și negru. Când, de fapt, ea e plină de griuri.

În vremuri în care mass-media creează animozități atât de puternice în societate, revizionarea filmului *Înscenarea (Wag the Dog)*, regizat de Barry Levinson în 1997, e mai mult decât binevenită. În scop terapeutic, de limpezire a minții și de vindecare a rănilor sociale. Cu dialoguri zbârnâind de inteligență, co-scrise de David Mamet, și cu o poveste ce are la bază un roman de Larry Beinhart, filmul e ca un curs de aproape două ore despre manipularea mediatică. Despre cum se construiesc știrile false pentru a distrage atenția publicului, cum sunt concepute argumentele emoționale menite să le eclipseze pe cele raționale, cum funcționează politica după tipicul unei mașinării de show-business. Cu accent pe scandal, conflict și stârnirea unor emoții ieftine.

"De ce dă un câine din coadă? Pentru că e mai deștept decât ea. Altfel, coada l-ar mișca pe câine". Așa sună introducerea filmului. Metafora devine clară pe parcurs. Mass-media ar trebui să fie "coada" care se mișcă așa cum îi dictează interesul public. Dar când cei ce patronează canalele media se adresează unui public needucat sau vulnerabil, atunci "coada îl mișcă pe câine", adică mass-media dictează consumatorilor ei ce să gândească și definește interesul public. Jocul de cuvinte oglindește strategiile de manipulare mediatică aproape omniprezente astăzi în jurul nostru. Iar povestea care urmează în continuarea filmului întregeste tabloul cu detalii expuse pe ton relevant-ironic.

Intriga de la care pornește *Înscenarea* e implicarea unui președinte american fictiv într-un scandal sexual – cu trimitere clară la relația dintre Bill Clinton și Monica Lewinsky, proaspătă în memoria privitorilor la data lansării filmului. Pentru a salva imaginea șefului de la Casa Albă și a nu-i distruge șansele la un nou mandat, e chemat Conrad Brean (Robert De Niro). Deși nu i

se atribuie o titulatură clară, deducem rapid că el joacă rolul de "magician" în manipularea imaginii publice, operând la limita legalității și moralității (și adesea dincolo de ele) pentru a păstra curată reputația președintelui. Strategia lui e simplă: pentru ca presa să nu vorbească prea mult de scandalul sexual, e nevoie de un subiect cu valoare de știre mai mare. Mai exact, de un război. La exclamarea exasperată a consilierii de imagine prezidențiale "Dar nu ne putem permite un război!", Conrad Brean răspunde relaxat. Nu va fi un război real, ci doar "aparent", adică va exista doar în mass-media. "Dar publicul nu va afla?" continuă consilierul. "Cum?" vine replica însoțită de un zâmbet cinic.

Câtă vreme publicul gândește ceea ce îi dictează mass-media, iar aceasta din urmă livrează ce primește de la politicieni abili, manipularea devine o stare de fapt greu de combătut. Cheia de succes a acestui lanț causal e reprezentată de expertii în comunicare (aici eufemism pentru manipulare, de fapt) din spatele politicianilor. În cazul de față, Conrad Brean apelează pentru crearea războiului fictiv nu la un strateg militar, ci la un producător de la Hollywood, Stanley Motss (Dustin Hoffman). Pentru că, nu-i așa, "războiul e show-business". Câștigarea adeziunii publicului la cauza militară e gândită de cei doi și de o întreagă echipă de "creativi", folosind ingrediente de marketing și relații publice: un slogan, un refren ușor de reținut, un scenariu de tip problemă-soluție etc. Cu ușurința cu care ar vinde un detergent de vase, Brean și echipa reușesc să convingă presa și, implicit, americanii să "cumpere" războiul, să creadă în el și să se implice.

Deși în mod evident construit ca o satiră, filmul *Înscenarea* reprezintă o (re)vizionare extrem de utilă pentru descifrarea sensului și a intențiilor din spatele campaniilor mediatice săvârșite în imediata noastră apropiere. Sau, cel puțin, pentru păstrarea unei minți răcorite în consumarea zilnică a mesajelor din presă care atât emoții puternice. În plus, el oferă un cod de interpretare nu numai pentru ce se întâmplă "în ograda noastră". Ci și peste Ocean, dacă ne gândim la felul în care administrația Trump flutură în fața publicului marota "dușmanului comun", venit din exterior, și la instaurarea "faptelor alternative" și a "post-adevărului" în discursul public.

TUR DE ORIZONT

Și numărul 11-12/2016 al **Familiei** e de păstrat în bibliotecă, alături de celelalte numere, nu pentru că e sub formă de carte, ci fiindcă e foarte bun. Prima parte este dedicată preminărilor revistei orădene, adică Anei Blandiana, Mariei Berenyi, Doinei Cetea, Mariei Hulber, Irinei Petraș, lui Cassian-Maria Spiridon, Mircea Mihaieș, Mircea Petean, Gellu Dorian, Nicolae Prelipceanu ● Sunt, apoi poezii, proze, teatru, cronici, recenzii. Dar nu cumva să ratați, din viteză, din neatenție, eseu lui Al Cistelean, "Mic manual de citire imposibilă" Sau, dacă v-ați apucat să-l citiți, să nu-l abandonați, contariați fiind de cele scrise, uneori, acolo, de către criticul literar. Merită dus până la capăt fiindcă e, în fond, un semnal de alarmă pentru cei care scriu, pentru cei care citesc, pentru cei care cred în puterea poeziei. Am ales, pentru noi, toți, un fragment din acest minunat eseu: "Cîntul de poezie nu ne trimite doar înapoi la stupoarea nașterii sensului, ci mult mai înapoi, până la stupoarea nașterii limbajului; ba chiar a sunetului elocvent și semnificativ ca atare, la trecerea de la behăit la cristalinitatea unui sunet. Cîntorilor nu, dar poetul trăiește (retrăiește) întotdeauna acea spaimă fericită inaugurală, întemeietoare – care îmbină gestul, sunetul, semnul și sensul în potențial comunicativ și simbolic. Retrăiește condiția materială (o materie mută care visează imperativ să vorbească) a limbajului înainte de a trăi condiția lingvistică a acestuia; nici nu mai vorbim de condiția semantică, mult prea tardivă. Vede ca materiile abia pregătite să intre deodată în sinteză gestul, eufonia, scriitura și semnificația. Și vede dincolo de limbajul articulat și decantat: vede rădăcina corporală a limbajului, simte limbajul ca spasm corporal (prelucrat), ca dans imitativ al muțeniei pre-lingvistice (cam așa cum îi explica Socrate lui Hermogenes). Parcurge mai întâi spasmul informului și al informității. Poetul retrăiește extazul numirii lumii, deodată cu panica împietririi acesteia; bucuria specificării și diferențierii obiectelor și teroarea prinderii acestora în lațul cuvântului. Puterea de a investi lumea cu identități clare e însoțită totdeauna de groaza de a o imobiliza în abstracți; fascinația nomothetică are pe revers culpa prinderii lumii în capcana fixității. Cuvintele unui poet sunt făcute din materia amestecată a entuziasmului și a panicii."

SCRIITORUL, UN AMORAL

Prozatoarea Gabriela Adameșteanu
răspunde câtorva întrebări ale prozatorului
Dan Stanca, iar interesantul dialog dintre cei
este găzduit de **Luceafărul de dimineață** (nr.12/

2016). Chestionată despre actul scrisului și morala scriitorului, doamna Adameșteanu dă un răspuns mai amplu, din care noi am desprins doar ultima parte: "Nu cumva talentul scriitorului dă încălcătura morală a cărții? Mărturisesc că sunt derutată pe acest teren, unde nu lucrez decât cu instinctul de prozator. Un prim moment de derută mi l-a dat celebrul roman nonfictiv "Cu sânge rece" al lui Truman Capote. Eram uluită că acei criminali cu sânge rece ai unei familii fericite puteau fi sondați, explicați, analizați atât de magistrul, cum a făcut-o Capote, aducându-i până la punctul în care s-ar fi putut declanșa înțelegerea și compasiunea cititorului față de marile lor frustrări. Eu, însă, am rămas cu sentimentul de oroare și dezgust față de ei. Dacă simțul moral este important pentru prozator, el trebuie cât mai bine ascuns, există riscul să cazi în capcanele eticismului. Ceea ce predomină în lume în acest moment este ideea de "tiraj", de "vânzare". Este o perioadă accentuat comercială, dominată de marketingul autorului, aflat pe primul loc, după care urmează marketingul cărții. Conținutul ei trebuie să aibă cârlige ca să agațe cititorul. În privința simțului moral al scriitorului, așa cum vezi, nu știu ce să spun. Când am început această profesiune, eram marcată de vinovăția celui care ia bucați din viața celorlalți (dar și a lui, deci un anume exhibiționism) ca să-și scrie cărțile. Noaptea s-a întâmplat să-mi visez prototipuri de personaje care îmi reproșau acest lucru. Din acest punct de vedere, scriitorul dintotdeauna mi s-a părut amoral."

A VENIT EXPRESUL!

O nouă revistă apare la Iași. **Expres cultural**, prilej cu care salutăm inițiativa directorului ei fondator, poetul Nicolae Panaite. În primul număr al lunarului de 24 de pagini semnează, printre alții, Liviu Ioan Stoiciu, Nicolae Crețu, Alexandru Zub, Gellu Dorian, Adrian Alui Gheorghe, Nichita Danilov, Paul Gorban, Cassian Maria Spiridon, Cătălin-Mihai Ștefan, Cătălin Mihuleac, Mihaela Grădinnaru, Radu Andriescu, Dan-Bogdan Hanu, Florin Faifer, Liviu Papuc, Mircea Platon, Emanuel Ilie, Călin Ciobotari, Constantin Pricop, Cătălin Turlic, Flavius Paraschiv. Paginarea aerisită, conținutul consistent și numele din echipa revistei sunt argumente pentru a spera că noua apariție va fi una de durată și de calitate. Drum bun!

ROȘIORII DE VEDE

CRONICA MĂRUNTĂ

ANEMONE POPESCU

Caragiale, azi. Vlad, ultimul Caragiale (II) din primul număr din 2017 al revistei *Apostrof* e însoțit pe copertă de fotografiile lui Tușki Caragiale și Madelaine Lipatti, ale lui Vlad Caragiale și a Simonei Lemaire-Caragiale. Iar în revistă citim un lung dialog realizat de Ion Vartie și Anca Daniel Mihuț cu Simone Lemaire-Caragiale. Cei doi vor să afle cum era nepotul lui Ion Luca. Simone Lemaire-Caragiale, ultima soție a lui Vlad, explică: "Vlad mi-a spus că a avut ocazia să-l vadă pe Mateiu, deoarece acesta era certat cu bunicul său, respectiv cu bunicul lui Vlad. Dar într-o zi, când Vlad era foarte tânăr, Mateiu a venit să-l vadă. Vlad își amintea că Mateiu era sumbru, ceremonios, impresionant și i-a spus: 'Trebuie să-ți schimbi numele în Caragiale'. După asta a plecat, Vlad nu l-a mai revăzut, dar a rămas marcat pentru totdeauna de întâlnirea cu unchiul său. Apoi Vlad mi-a mai povestit ceva ce m-a care m-a bulversat, un alt episod cu Mateiu, pe care îl stia de la mama lui, petrecut la Berlin, atunci când murise Ion Luca Caragiale. Vlad povestea că Mateiu a intrat în cameră, și-a văzut tatăl mort, a stat la picioarele patului, l-a privit timp îndelungat fără să se apropie și a plecat fără să spună nimănui nici un cuvânt". Știrile senzaționale despre ultimul Caragiale continuă. Cei doi obțin de la Simone Lemaire-Caragiale și alte mărturii importante pentru înțelegerea lui Vlad:

"Vlad i-a întâlnit pe Cioran și pe Ionescu. Să vă spun ceva. În ziua în ziua în care în România a avut loc ceea ce se numește "revoluție", atunci când familia Ceaușescu a plecat cu elicopterul prezidențial, toți prietenii din împrejurimi, toate rudele au venit la noi acasă spunând: 'Iată! Nenorocirea s-a terminat!' Vlad a deschis doar ușa la un moment dat și ne-a spus: 'Nu e așa de simplu cum credeți'. Vlad a fost victima acestei situații. Își adora țara, de aceea a fost întotdeauna în doliu după țara sa".

Poeții, azi. Este rândul poezilor din Banat să fie în prim-planul anului 2017. Să scrie istorie. Un film al lui Tudor Crețu ne amintește că în curând Șerban Foarță împlinește 75 de ani, un volum de studii ne amintește că în martie Eugen Dorcescu va împlini 75 de ani. În *Apostrof* nr 1 / 2017 Ion Pop scrie despre poezia lui Gheorghe Azap, iar în primul număr din *Discobol* Ion Pop publică un studiu despre Octavian Doclin, probabil din a sa panoramă a poeziei române.

Dar romancierii? În revista de literatură *Corpus T*, nr. 4/1011¹, într-o amplă anchetă la care participă câteva zeci de critici/ istorici literari, cititorul poate să afle "Cele mai bune romane din 1990 până azi". Primele zece romane ar fi, rezultă din ampla anchetă, *Orbitor*, *Pupa russa*, *Simion liftnicul*, *Rădăcina de bucsau*, *Asediul Vienei*, *Teodosie cel Mic*, *Amantul colivăreșei*, *Coaja lucrurilor* sau *Dansând cu Jupuita*, *Exuvii*, *Cartea șoaptelor*. Ce a votat, în 2011, Dan C. Mihăilescu? Dan C. începe cu *Orbitor*, continuă cu *Aripile arhanghelului Mihail*, *Degete mici*, *Simion liftnicul*, *Asediul Vienei*. Nicoleta Sălcudeanu alege doar trei romane (din cinci, cât era invitat să numească fiecare): *Asediul Vienei*, *Simion liftnicul*, *Amantul colivăreșei*. Cornel Ungureanu începe și el cu *Asediul Vienei*, continuă cu *Orbitor* și așază pe locul al treilea *Bună seara, copii* de Radu Pavel Gheo. L-am întrebat pe Cornel Ungureanu ce romane ar reține în 2017. Mi-a răspuns, după momente de cugetare fericită, că ar pune în primele trei romane, de data asta, *Asediul Vienei*, *Cartea șoaptelor* și *DiscoTitanic*. Ar mai numi și câteva cărți ale timișorenilor, mai tineri sau mai vârstnici. Și își face autocritica: a uitat în 2011 un roman al lui Alexandru Potcoavă. Apărut în 2005.

Dar profesorii? În *Adevărul de Week-end* Nicolae Manolescu publică un excelent articol pornind de la întrebarea "De ce nu sunt căutați adevărații inovatori?" Eminentul profesor arată că în ultima vreme s-au descoperit multe plagiate și massmedia a trăit o adevărată frenzie a demascărilor plagiatorilor. Un cutare șef de guvern a plagiat, dar nu doar el, ci și un ministru, dar și un general, dar și câțiva șefi/șefe din justiție. De ce ne ocupăm doar de tezele de doctorat plagiate, de ce nu ne ocupăm și de conducătorii de doctorat? De cei care girează calitatea tezei?

De ce să ne mai ocupăm de ei? Unul era prim ministru și a ajuns în pușcărie pentru altele, nu pentru că a condus teze plagiate, altul era (este?) general făcut peste noapte și profesor tot peste noapte și ministru ...Unde să căutăm vinovatii?

Poate sunt cei care pleacă prea repede. Ion Simuț editează, prefațează, ne oferă o carte extraordinară de/ despre Iustin Popfui, *O privire fugitivă peste literatura română și lipsa unei istorii critice a literaturii române*. Cartea lui Iustin Popfui data din 1879. S-a născut în 1841 și a trăit până în 1882. E dintr-o generație de erudiți, dintr-o "școală ardeleană" care, arată Ion Simuț, poate defini încă scrisul românesc. *Când ne vom întoarce* de Radu Mareș, carte definitorie pentru geografia literară a Bucovinei nu anunța (sau anunța?) alt roman, definitoriu pentru Basarabia. Apare postum, intitulat *Odesa în Vatra*, nr.11-12/ 2016 cu prezentarea lui Dan Culcer. Un roman postum. Să încercăm să citim și cărțile posibile ale literaturii române... Să-i iertăm, totuși, pe cei duși prea repede.

JURNALUL DESPARTIRILOR (I)

Urmare din pagina 19

Nefericiirile vin din repetitivitate. Doar alternanța binelui cu reversul său, care poate fi însă un bine pentru altcineva, dau un sens celei numite de oameni, în genere, viață, trăire... Bombardamentul cu jocuri pe video, pe calculator, în cazinouri sau în sălile tot mai numeroase de profil, deschise pretutindeni în lume, pun omul față în față cu... ce? Cu șansa? Cu sentimentul ciudat al unui noroc fără vreun beneficiu real că l-a învins pe adversar, unul virtual, evident, în lungul drum al unei zile în care, dacă parcurgea, cu greu, e drept, literale unei cărți, chiar și modeste, poate s-ar fi apropiat mai mult de sine...

Sau dacă ar fi ascultat muzică, de alt gen decât acela care îți stârnește adrenalina (altminteri bună la funcționarea optimă a inimii și a circulației), n-ar mai crede informațiile specialiștilor psihologi, tot mai numeroși, căci, nu-i așa?, lumea nu e nebulă să mai aibă nevoie și de psihiatri decât în cazuri extreme (oho, sunt nenumărate și acestea), că Mozart e bun pentru dezvoltarea unei stări propice inteligenței, Chopin pentru stările de *spleen* și funeste, Beethoven ce în surzenia lui auzea mai multe decât miliardele de oameni de azi, obișnuiți să deosebească doar *ninu-ninu*, sunetele salvărilor, de *ninu-ninu*, sunetele mașinilor poliției...

Poate sunt depășit complet de ceea ce se întâmplă și patruzeci și opt de ani de muncă am încercat să mă mint că totul e peren și, Cavalier al tristei Figuri, am încercat să mă strofoc să rămân neschimbător... Poate tot acest sentiment de inutilitate vine din efortul depus pentru a recompune lumi dintr-un univers ce mi se părea încă accesibil... Acum bat cuie în carduri strâmbe și citesc despre găurile negre din universul bănuir și despre teoria corzilor lui Eduard Witten, restul e lângă mine, și suferința din ranele bune, și binele, și răul celorlalți... Doar pădurile tinere îmi dau speranța că nu va mai avea cine să le cășăpească.

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale artistei
RENEE RENARD

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș

Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu

Secretar general de redactie: Adriana Babeti

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vălcan, Daniel Vighi.

Conceptie grafică: Alexandru Jakabházi

Design pagini rivista: Sorin Stroe, Elisabeta Cionchin.

www.revistaorizont.ro e-mail revorizont@gmail.com

REDACTIA: TIMISOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3,

telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95

Marcă înregistrată: M/00166

Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA

ISSN 0030 560 X

**ABONAMENTELE SE FAC LA POȘTA ROMÂNĂ,
POZITIA 19364 DIN CĂTĂLOG**

CU BADEA CÂRTAN PRIN LA CIOTAT

IOAN T. MORAR

Trebuia să vină pe 24 ianuarie. Mă sunase, cu câteva zile înainte, Sevastian Hulub din Barcelona să mă întrebe dacă sînt de acord să-l înfîlesc. A trecut pe la ei, pe la redacția RoBarna. Mă uit, da, au publicat o fotografie și un mic text. Mi-a spus că e un om care vine de foarte departe, din America Latină, unde a umblat doi ani de zile pe jos, iar acum se îndreaptă spre casă. "Pare ciudat, dar nu e, e un om pasionat" — m-a asigurat Sevastian. M-am gîndit că 24 ianuarie e o zi potrivită să mă înfîlesc cu un român, aici, în La Ciotat. Sigur, doi sîntem prea puțini pentru Hora Unirii, dar de stat la o cafea sîntem suficienți.

Am căutat cu atoeștiuturul Google ce și cum cu globe-trotterul nostru: Mirel Magop e cunoscut mai ales pentru că a refăcut, în zilele noastre, în mileniul nostru, drumul lui Badea Cârțan spre Roma, în întregime, pe jos. De aceea i se mai spune chiar așa, Badea Cârțan. Are și o adresă de mail cu numele ăsta. Mi-am adus aminte că am citit, pe când eram elev în școala generală, o carte, *Prin vama cucului. Viața lui Badea Cârțan*. Autorul nu mi l-am mai amintit, dar internetul și-a făcut datoria: Octavian Metea. Am fost impresionat atunci de țărânu care-și depășise condiția, care a trecut munții clandestin... Nu-mi mai aduc aminte exact conținutul cărții, dar îmi este foarte clar cine a fost Badea Cârțan, coborît de pe Columnă, la Roma (a zis cineva asta, așa mi se pare). Acum îmi dau seama că putea prinde un loc în întrecerea "Mari Români" de la TVR.

Și cum stăteam eu așa și mă gîndeam la toate astea, dar și la altele, păstrînd un pas hotărît, pe traseul meu zilnic pe la Mugel, apoi, în coborîre, prin Vechiul Port, spre promenadă și plaje, sună telefonul. Era chiar Mirel Badea Cârțan. Vorbea de pe un număr francezesc. Cum eram pe 23 ianuarie, îi spun: deci, ne vedem mîine, nu? Cînd ajungeți? — "Păi, am ajuns deja, cu o zi mai devreme... Sînt în La Ciotat"

Gata, îmi întrerup traseul și merg să-l înfîlesc la intrarea în Parcul Municipal. Îmi spusese că știe cum arăt. N-a fost problemă să ne înfîlîm, i-am văzut de departe silueta înaltă, cu un rucsac mare în spate și unul mai mic în față "pentru echilibru". Pe rucsacul din spate e fixat un tricolor, trecut prin multe, vizibil marcat de ploile de pe traseu. Un steag plimbat de-a lungul drumului, precum oglinda lui Stendhal.

—Am ajuns mai repede pentru că am mai și făcut auto-stopul, parcă nu mai am răbdare, vreau să ajung acasă, după mai bine de doi ani... M-a adus cineva din Aubagne pînă aici...

Deci, avem un musafir venit cu o zi mai devreme, cum procedăm? Parcă nici întrebările nu-mi sînt pe limbă, întîrzîie... Îl întreb dacă-i e foame, deși sîntem după ora trei după amiază, cînd restaurantele din Franța trag oblonul. Aici dacă nu te-ai așezat la masă între doisprezece și două, salut, nu te mai servește: "Ne pare rău, a plecat bucătarul". Între prînz și cină mai poți prinde ceva chioscuri, în sezonul estival, cu sandvișuri. Dar acum, iarna, nu ai unde mîncă, doar la *fast-food*-uri, dar astea sînt departe de centru, unde ne aflăm noi. Îmi răspunde că nu-i e foame. Deci, cu asta am rezolvat-o. Dar o cafea tot putem să bem împreună. Ajungem în Portul Vechi și ne așezăm la un fel de berărie, *La Civette*, unde n-am mai fost niciodată, de patru ani de cînd locuiesc în La Ciotat. "Ar merge o bere?" Da, merge o bere, îmi confirmă. Apoi trecem și pe cafea.

Mă uit la românul venit cu o zi mai repede, are o barbă care-l face să semene,

mi se pare mie, cu Don Quijote interpretat de Peter O'Toole, în *Omul din La Mancha*. Cum vine din Spania, comparația mi-e și mai la îndemînă. Nu-i spun asta, el vrea să fie Badea Cârțan. Ne privim în tăcere....

Marea mea problemă, care mă și apasă, e că nu am cum să-l găzduiesc. Îi spun asta din start, nu vreau să păstrez ambiguitatea. Nu am unde, Carmen e cu gripă, e complicat. Nu se aștepta să-l găzduiesc, are cortul cu el, trebuie să-și găsească un loc în care să-l ridice pentru o noapte... Vine berea, începem să legăm discuția. Îi pare bine că ne-am văzut pentru că vrea să-mi ceară părerea despre cărțile pe care vrea să le scrie. Una din ele e o carte-joc, *Toate orașele din România*. Nu intru în amănunte. Aflu doar că întreaga nebunie (în sens plăcut) cu drumeția asta neconținută s-a născut din dorința de a vedea toate orașele din România. De a le vizita pe toate, pe jos. Să fie primul român care a vizitat toate orașele țării. Și-a făcut un program, cu termene de vizitare. Numai că, în 2004, planul lui a fost dat peste cap, au mai apărut douăzeci și șapte de orașe din mijlocul unor comune mai răsărite. Așa că proiectul i s-a întins cu niște luni.

A dus gîndul la capăt timp de trei veri, însumînd 11.000 de kilometri. Între timp, cineva i-a spus că merge pe jos ca Badea Cârțan. L-a interesat personajul, a citit despre el, și-a pus în cap să-i calce pe urme, și la propriu, și la figurat. A făcut pregătiri, a căutat sponsori, a mers în Cârțișoara, satul personajului... A căutat cizme, cojoc, traistă, totul ca la carte. La Cartea pe care e pregătit să o scrie. Nu insist pe tema asta, chiar aștept memoriile. (Mi-a trimis pe mail, ulterior, niște pagini foarte interesante. Scrise alert, cu suficiență auto-ironie...).

Intre timp, a trecut peste oraș o perdea de ploaie, s-a oprit, apoi vîntul a plimbat norii și a lăsat un cer senin. Am ajuns la cafea. Măcar nu va ploua atunci cînd Mirel își va întinde cortul. Sînt trist cînd mă gîndesc la asta, la faptul că n-am cum să-l ajut. Încă o dată viața e nedreaptă: eu o să dorm la căldură, el se va adăposti la marginea orașului, pe jos, în cort. Îmi exprim încă o dată părerea de rău, iar el zîmbește sincer și îmi zice să fiu liniștit, nu e nici cea mai mică problemă. Nu-i ger, nu-i viscol, e obișnuit să doarmă în cort, face parte din povestea călătoriei. Iar o călătorie lungă înseamnă austeritate. Duci cît poți să duci în spate, restul nu te interesează. Totul e drămuț.

Bun, zic, dar un bărbat singur plecat prin lume, înfîlînd ațîția oameni... nu ajunge, cumva, să se îndrăgostească pe drum?

—Mereu mă îndrăgostesc. Dar îmi trece repede. Îmi dau seama că nu ar merge... Poate fi doar o atracție fizică temporară. Oricum, eu nu subestimez puterea dragostei, ar fi singura putere în stare să mă, "ancoreze"!

Nu insist, deși sînt convinși că, bărbat atrăgător fiind, învelit în misterul călătoriei, a lăsat ceva inimii bătînd mai tare la gîndul lui. Poate vom afla din carte.

—Dar alte aventuri?

—Am fost prădat în Argentina. Norocul meu a fost că hoții erau începători și că, după discuții cu ei, au plecat cu mai puține obiecte decît îmi luaseră inițial...

Îi spun că și eu am avut o idee de mers pe jos, refacerea călătoriilor Apostolului Pavel, ca o expediție ecumenică. Mirel, însă, nu crede c-ar putea merge în grup. Au fost doar câteva etape în care s-a însoțit cu alți călători înfîlîniți pe drum. Dar nu s-a putut adapta. "Fiecare cu ritmul lui, cu bioritmul lui, cu gîndurile lui... Nu, călătoriile lungi se fac de unul singur". Nu, n-ar fi fost bun

de apostol, dar ideea o reține. Poate iese ceva...

Și cu încălțămîntea cum se descurcă?

—La început mergeam la noroc cu papucii. Au fost perechi cu care mergeam și două mii de kilometri și au fost unii care s-au rupt după o săptămînă. Acum am experiență și știu ce să iau. Ultima pereche de bocanci m-a ținut tot anul în America de Sud, cinci luni înainte (prin Europa) și două săptămîni după ce am ajuns.

Terminăm și cafeaua, se înserează, dar încă nu e ora de culcare. Mă gîndesc să-i arăt ceva cu care noi, locuitorii din La Ciotat, ne mîndrim. Eden Theatre, cel mai vechi cinematograf din lume încă în funcțiune. Îi spun că aici e leagănul cinematografului, iar Mirel îmi spune că, după informațiile lui, ar fi Lyon-ul. Adevărul e parțial: frații Lumière au locuit la Lyon, dar vacanțele și le făceau pe domeniul lor din La Ciotat. Într-o astfel de vacanță au filmat *Intrarea trenului în Gara Ciotat* și *Stropitorul Stropit*, prima comedie și, totodată, primul film în care s-au dat indicații de regie. Grădinarul care uda florile a primit următoarea indicație: "Te comporți normal, ca în viață". Și, de atunci, cam asta a rămas ambiția cinematografului, să se comporte ca și cînd ar fi adevărată, nu doar o iluzie proiectată pe un perete. Mai am un disconfort: cînd mergem spre Eden Theatre, el are doi saci (în spate și în față), iar eu sînt cu mîinile în buzunar. Îl întreb dacă nu vrea să-l ajut. Iar el: "La ce?!" (Cîte kilograme are toată încărcătura? Treizeci și cinci în spate și zece în față). Îmi spune că după ce încheie o călătorie toată coloana i se dilată, devine mai înalt cu cîtiva milimetri și are dureri de spate. Dar în timpul călătoriei totul trebuie dus în spate, așa e regula.

Mai am o întrebare: cîți kilometri înseamnă o etapă?

—În Turul Romaniei s-a întîmplat o singură dată să fac 54 km, iar cînd am fost Badea Cârțan o dată 52. În America de Sud am mers 38 de kilometri într-o zi (record sud-american) și a doua zi 23 de kilometri, fără oprire, pentru că eram în Peru, în Cordillera Blanca, lîngă Huascaran (la înălțimea de 6700 m) locul cu cea mai mică

valoare a gravitației. Nu știam atunci despre asta. Am crezut că am întînărit brusc!

Rîdem. Face o poză cu Eden Theatre. Are mii de poze de peste tot. Ar putea face o expoziție de kilometri de poze...

Îl întreb ce face de mîine încolo. Va merge să vadă faleză de pe Route des Crêtes, cea mai înaltă din Europa, în drum spre Cassis. (Ce chestie, zice, nu știam cum să-i explic celui care m-a adus de la Aubagne cuvîntul faleză. Pînă cînd s-a prins el și mi-a spus pe francezește, ah, *falez* — *falaise* n.m.) Îl întreb dacă are hartă și-mi spune că nu are nevoie. I s-a dezvoltat un spirit de orientare foarte bun. În Europa, mai ales, totul e atît de bine indicat, trebuie doar să știi unde vrei să ajung. Drumurile nu mai sînt încurcate. Pe jos e mai greu să te rătăcești.

Îi spun că-l voi însoți pînă în locul în care își va pune cortul. Știu o zonă, spre Mugel, unde am văzut vara niște turiști înopțînd. Ne ducem acolo și tristețea mea crește. E greu de explicat... Ajungem, scoate lanterna, examinează, îi convine. Îl las să se așeară și am sentimentul nu că-l las, ci că-l abandonez...

Am avut o noapte agitată, n-am reușit să adorm. Apoi m-am trezit de dimineață și m-am dus să-l mai prind acolo, demontînd cortul. Am luat niște croissante și o sticlă cu cafea. Mirel nu mai era. Nu mai rămăsese nicio urmă. Mi-a trecut prin cap că totul a fost doar în imaginația mea de dromoman refutat. Pînă peste trei zile, cînd am primit un mail de la Mirel: a ajuns la Torino, va pleca cu un autocar spre Timișoara, unde va locui la fratele lui. N-a dormit acolo unde l-am lăsat eu, s-a mutat pe plaja Mugel.

Ajuns în Timișoara, Mirel mi-a mai trimis un mail. Era îngrijorat pentru că i s-a spus că nu poate folosi numele de Badea Cârțan. A auzit că e o decizie nouă a Academiei Române referitoare la denumiri istorice. L-am liniștit, spunîndu-i că nu-i așa. Și că, în fond, chiar dac-ar fi fost așa, nicio decizie nu e retroactivă. Dacă ai fost pe jos din Cârțișoara pînă la Roma, dacă ai fost în opinici, în cojoc și ai dus cărți în traistă, nicio Academie din lume nu te poate obliga să nu fii Badea Cârțan. Pentru că tu ai fost deja.